

EGYHÁZFÓRUM

Keresztény közéleti - kulturális folyóirat

Egy eleven plébánia
Az elnyomás évtizedei
II. János Pál pápa izraeli látogatása
Rauber nuncius az Egyházforum bemutatóján

Tartalom

Súlypont

- Szennay András:* Emlékezni vagy jövőt építeni? 3
Wildmann János: Az elnyomás évtizedei 4
Nyíri Tamás: Egyházak – A falakon innen és túl 11

Ökumenizmus

- Szécsi József:* II. János Pál pápa izraeli látogatása 13

Modellek

- Lelovics László:* Egy eleven plébánia 19

Egyház – Társadalom – Kultúra

- Gyulay Endre:* Új lap – új nap 21
Karl-Josef Rauber: A II. vatikáni zsinat időszerűsége Magyarországon 21
P. Szilcz Dóra: Szekták – Kultuszok ...? 23
Állásfoglalás az adó- és vámkedvezményekről szóló törvényről 24

Fórum

- Kamarás István:* „Egy nagyon fontos és furcsa könyv” 25
Varga Károly: Mi „nagyon fontosat” tanultunk egymás „nagyon furcsa” írásából? 27

Aki üzen: Nyíri Tamás

- Az irgalmasság lelki cselekedeteiről II. Szomorúakat megvigasztalni 30

Recenziók–Kritika

- Catherine David, Frédéric Lenoir és Jean Philippe de Tonnac:* Beszélgetések az idő végezetéről 31
Aszalós János: A szelídség kötelékei 31

Christian Solidarity International 33

Olvasói levelek 34

EGYHÁZFÓRUM

Keresztény közéleti - kulturális folyóirat

Megjelenik évente hatszor

Egy szám ára 250 Ft

Évi előfizetési díj: 1200 Ft

Folyóirat megrendelhető a kiadó címén, vagy megvásárolható a hírlapárusoknál.

Alapítók:

Paul M. Zulehner és Wildmann János

Kiadó:

Egyházfórum Alapítvány
1055 Budapest, Markó utca 7. III/4.
Telefon: (1) 269-0521

Szerkesztőség:

7624 Pécs, Nagy Jenő u. 2.
72/216-536

E-mail: wildmann@elender.hu

A szerkesztőbizottság tagjai:

Dévény István
Molnár Péter (felelős szerkesztő)
Ocsovai Gábor
Wildmann János (főszerkesztő)
Wolf Judit

Bankszámla:

OTP Bank Rt. Budapest, József körút 33.
11708001-20523716

Nyomdai munkák:

Molnár Nyomda és Kiadó Kft.
Pécs, Légszeszgyár u. 28.

ISSN 1215-0630

Lapunkat rendszeresen szemlézi
Magyarország legnagyobb
médiatfigyelője az

» **OBSERVER** «

BUDAPEST MÉDIAFIGYELŐ KFT.

1084 Budapest, Auróra u. 11.

Tel.: 303-4738, Fax: 303-4744

E-mail: marketing@observer.hu

<http://www.observer.hu>

Olvasóink leveleit a szerkesztőség címére kérjük.
Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül
a szerkesztőség véleményét fejezi ki.
Nem kért kéziratokat nem őrünk meg
és csak kérésre küldünk vissza.

Szennay András

Emlékezni, vagy jövőt építeni?¹*Gondolatok a II. vatikáni zsinatról*

1962. október 11-én az „átmeneti pápa”, XXIII. János, megnyitotta a II. vatikáni zsinatot. Azt a négy ülészakon át tartó, hivatalos egyházi tanácskozást, amely – Karl Rahner kifejezését használva – a legújabb kori egyháztörténelemben a „kezdet kezdete” volt. A zsinatot olyan pápa indította útjára, akinek személyében, egyéniségében harmonikusan ötvöződött hivatal és karizma,

XXIII. János – Kinyitotta az ablakot...

élő hit és emberség, tekintély és jóság. Ma, negyven esztendő után is – bár tudjuk, hogy a második ülészaktól kezdődően már VI. Pál volt a pápa – úgy emlegetjük, hogy a *II. vatikánum* a „jó-ságos János pápa” zsinata volt. Azé a pápáé, aki mindenekelőtt nem a tanbeli tévedéseket, nem az egyház belső problémáit akarta elítélni, illetőleg föltánni, és nem óhajtott régi formulákat, megfogalmazásokat ismételni. Egész szívvel azt kívánta, hogy az egyház tekintsen a Népek Világosságára, Krisztusra, és mélyüljön el a szeretet evangéliumában. Csakis így segíthet a világnak, az embereknek abban, hogy gondolkodásukban, életvitelükben megújuljanak. Az egyházzal különösen sok szó esett a II. vatikáni zsinaton – voltaképpen minden dokumentuma közvetlenül vagy közvetve erre irányult.

Szolgáló egyház

A zsinat nem az uralkodni és vezetni kívánó, önmagát – helytelenül – a hit középpontjába helyező egyházra akarta felhívni a világ figyelmét. Inkább arra akart rámutatni, hogy az egyháznak Krisztus szolgálatát kell folytatnia. Többek között arra, hogy az egyház belső életének megújítása szervesen kapcsolódik a keresztények egységének helyreállítására és a világgal folytatott párbeszéd elmélyítésére irányuló munkához.

A számos zsinati határozatnak – vajon emlékezünk-e még rájuk, egyáltalán olvastuk-e, tanulmányoztuk-e azokat? – voltaképp egyetlen témája; az egyház „és”... Ez az „és” azt jelenti, hogy az egyháznak szolgáló, az embereket, azok gondolkodásmódját formáló, illetőleg harmonizáló, vigasztaló, Isten felé vezető feladatai vannak. Vonatkozik ez a szentségi élet elmélyítésére, a hierarchia munkájára, az egyháznak a társadalommal folytatott dialógusára és sok minden másra. A talán legtöbbet emlegetett és idézett, a legtöbb indítást adó dokumentum, az „Egyház a mai világban” (*Gaudium et spes*) első mondatai ezt így foglalják össze: „Az az öröm és remény, az a szomorúság és gond, melyet korunkban az emberek, különösen a szegények és szenvedők éreznek, öröme és reménye, szomorúsága és gondja Krisztus tanítványainak is. Nincs olyan igazán emberi érzés, mely szívünkben visszhangra ne találna, hiszen közösségünk emberekből épül fel,

Krisztus körül egybegyűlt emberekből, kiket vándorútjukon a Szentlélek irányít az Atya Országára felé, s akiknek feladatuk, hogy mindenkinek megvigyék az üdvösség jó hírét.”

Aki belelapozott a zsinatok történetébe, régi zsinati szövegekbe, az könnyen észreveheti, ez a megfogalmazás egészen másként cseng, mint hosszú évszázadok zsinati megnyilatkozásai. Azok jelentős része a hit igazságait fogalmazta meg, elítélve a tévedéseket, a tévedőkre pedig gyakran kemény ítéletet, anatómát mondott. A II. vatikáni zsinat természetesen szolt a hit igazságairól is, több „hittani” dogmatikus határozatot is hozott. Ugyanakkor ezeket az igazságokat mindenekelőtt az Evangélium örömhíreként állította az emberek elé.

Pasztorális zsinat

Mély pedagógiai bölcsességről tanúskodnak azok a zsinati szövegrészek, melyek hangoztatják, hogy a hittartalmat és a hitből fakadó életet korunk embere számára mai nyelven kell közvetíteni, illetőleg hiteles tanúságtétellel feltánni. Mindez csak személyes állásfoglalásból, személyes döntések sorozatából születhet meg, és válhat valósággá. Más szóval: az Evangélium örömhírét közvetítő és világ elé táró hívő magatartás válasz ezek és milliók kérdéseire – akár az igazságról, akár az igaz emberi életvitelről van szó. Nem elég tehát a hitigazságoknak, „tételeknek” lélektelen ismételgetése, bár feltétlenül szükséges tudnunk, hogy mit kell hinni. Szükség van arra is, amire az isteni kinyilatkoztatásról szóló dokumentum felhívja figyelmünket: a hit az az aktus, mellyel az egész ember szabadon válaszol Istennek.

Bár a zsinati szövegek közvetlenül vagy közvetve mind az egyházzal szólnak, a hívő élet középpontjába mégsem az egyházat, annak tekintélyét, netán evilági hatalmát helyezik. Ami felé az egyház, hívő közösség fordul, az az eljövendő Isten országa. Földi vándorútján pedig az egyház – együtt minden jóakarátú emberrel, azaz a legtagabb értelemben vett „Isten népével” – a reménykedők, szeretetben élők közösségét igyekszik kialakítani. Csakis a reménység erejében és a szeretet tetteivel lehetnek képesek az egyház tagjai Jézus Krisztus megváltó művét „kiegészíteni”. Minden egyéb – szervezet, hivatal, dogma – ennek a végső célnak van alávetve.

E vázlatos, csupán néhány szempontot megemlítő összefoglalás a zsinat tanítását alaposabban nem ismerők előtt is sejteti: János pápa zsinata „pasztorális” zsinat volt. Megnyitó beszédében a pápa hangoztatta: „A zsinatnak úgy kell előadni és elmélyíteni az egyház tanítását, hogy megfeleljen korunk követelményeinek. Az egyház meg akar szabadulni mindattól, ami benne elavult és történelmi múlt, hogy így ... eredményesebben tudja teljesíteni küldetését.”

Az aggodalmaskodók, a merev „megőrzők” a pápa kijelentését, majd a zsinat alakulását hallva-figyelve attól tartottak, hogy a zsinat nem törődik majd az „igazsággal”, a „tannal”, és csakis gyakorlati szempontokat kíván szem előtt tartani. Tévedtek. XXIII. János pápa szándéka szerint a zsinat lekipásztori beállítottsága azt jelentette, hogy krisztusi tanítást kell előadni, de nem elvontan, hanem jó hírként kell az emberek elé állítani és az életre alkalmazni.

¹ Forrás: Nyitott kapuk egyháza, Pannonhalma 1995, 236–240. Az alcímek a szerkesztőségétől származnak.

Öröm és remény

Ha visszaemlékszem a zsinat idejére (1962–1965), elmondhatom, hogy akkor a hívők szívét-lelkét öröm, bizakodás, remény járta át. Egyfajta büszkeséget éreztünk, hogy ehhez, az önmagát megújítani kívánó, nagy dinamizmusáról tanúskodó egyházhoz tartozunk. A kívülállók – és szinte az egész világsajtó – őszinte érdeklődéssel tekintett Rómára, a zsinat felé. A hívő keresztények pedig reménykedtek a krisztushívők közösségének újraéledő egységében, a megosztott, szétszakadt egyházak egymáshoz való közeledésében, a világgal való nyitott dialógus elmélyülésében.

A zsinat megnyitása, a „zsinati folyamat” indulása óta közel négy évtized telt el. A közel egy emberöltőnyi idő után tegyük fel önmagunknak a kérdést – mi, az egyház, és azon belül a magyar egyház tagjai –: vajon egyenes vonalban, töretlenül mentünk-e előre a zsinat által kijelölt megújulás útján? Vagy inkább megtorpantunk, elbizonytalanodtunk? Netán valamiféle „rossz szellem” visszakanyarodást sugalló szavára kezdtünk hallgatni és halogatni? Hogy az első hónapok, évek lelkesedése alábbhagyott, az szinte természetes. De a szívós, kitartó, zsinati tanításban elmélyülő, a komoly erőfeszítést, nagy figyelmet és tapintatot, de egyben elszánt bátorságot is igénylő munkát lankadatlanul végezzük-e?

Kérdezze meg önmagát minden hívő katolikus: én magam és a rám bízottak – családom, plébániám hívei, egyházmegyéim, szerzetesközösségem tagjai – vállaljuk és végezzük-e a reánk háruló, a zsinati megújulást kibontakoztató munkát? És ne restelljük feltenni a „kétnyes kérdést” sem: vajon nem csatlakoztam-e a szélsőséges, a minden régít felszámolni kívánó „progresszívek”, vagy a minden megújulást késleltető „konzervatívok” táborához? Egy – sajnos – biztos! A II. vatikáni zsinat tanítása még nem járta át eléggé szívünket, lelkünket. Vajon erről a „hivatalos egyház” tehet-e csupán, csak azt terheli-e felelősség, vagy sokkal inkább mindannyiunkat, a hívők egész közösségét? Hiszen az egyház nem csupán a hierarchia, hanem mi mindannyian az egyház vagyunk. Vajon nincs-e elég feladat és aktivitási terület, melyet nem végeztünk el, nem tártunk eléggé fel? Vajon épp akkor akarunk-e kimaradni a munkából, netán eltávolodni az egyházi élettől, amikor végre szabadon ráléphetünk a kétségtelenül sok fáradságot és önzetlen munkát követelő útra? Vajon tudunk-e mindannyian a krisztushívő keresztények szeretetközösségévé alakulni,

mi, akik hiszünk a szeretet erejében és végső győzelmében? Az önmagunkat számon kérő kérdéseket még folytathatnám. Ha ezzel semmi más eredményt nem könyvelhetünk el, mint azt, hogy többen, talán sokan újra előveszik (vagy végre előveszik!) a zsinati szövegeket, és komoly lelkiismeret-vizsgálatot tartanak – máris sokat elértünk.

Gettó vagy megújulás?

A zsinat „ablaknyitása” nélkül előbb-utóbb „gettóba” vonultunk volna – ezt számos egyházi vezető, pap, teológus és világi hívő mondta el, írta le az elmúlt negyven év alatt. A veszély azonban továbbra is fennáll. Ha nem alakítjuk életté a zsinat tanítását, irány- és útmutatását, akkor egykönnyen krízishelyzetbe kerülhetünk. Nem ok nélkül írta le már öt évvel a zsinat megnyitása után Heinrich Fries, a nagy tekintélyű teológus: a zsinat útjára bocsátotta „gyermeküket” – püspököket, papokat, teológusokat és világi híveket –, és elvárja tőlük, hogy aktív részt vállaljanak az élő, fejlődő és majd beérő zsinati folyamatban. Ehhez természetesen bátorságra, reményre, jövőbe vetett bizalomra, sok-sok munkára – és mindenekelőtt mély hitre van szükség. Kétségtelen, hogy bármiféle krízisnek túlzó színekkel való ecsetelése bénítólag hat. De ugyancsak életet sorvasztó lenne a kritikátlan, a munkát nem vállaló és végző, passzív „hívő” bizakodás.

A zsinat első ülészakát követően meghalt a „jóságos János pápa”. VI. Pál vezette tovább és zárta le a zsinatot. Az ő buzdító figyelmeztetését idézzük: „A II. vatikáni zsinatnak jelentős és bölcs könyvét újra kézbe kell venni, és az eddig elért eredmények láttán, annak nagyszerű lapjait bátor lelkiismeret-vizsgálattal újra végig kell olvasni. Ennek nyomán azokat a szándékokat és célkitűzéseket, melyeket a zsinat a megújulásért és kiengesztelődésért fáradó egyházban ébresztett, fel kell újítanunk és ki kell egészítenünk.” Végső soron fel kell tennünk önmagunknak a kérdést: csak emlékezni, visszatekinteni akarunk-e a zsinatra, vagy annak útmutatása szerint kívánjuk-e jövőnket alakítani?

Saját jövőnket, a magyar egyház jövőjét. Hogy a visszagondolás, a felmerülő számos kérdés, azoknak megválaszolása komoly felelősséget ébreszt bennünk, netán nyugtalanítóan, lelkiismeret-vizsgálatot követelően hat – lehetséges. De ne feledkezzünk meg XXIII. János pápa buzdító-biztató szavairól: „Akinek hite van, nem remeg!”

Wildmann János

Az elnyomás évtizedei

A II. Világháború végén a magyar katolikus egyház tarka képet mutatott. Nemcsak a feudális egyház volt jelen, hanem számtalan szerzetesrend, egyesület és kongregáció, amelyek a korábbi években-évtizedekben jelentős eredményeket értek el a vallásosság megújításában és az egyház társadalmi befolyásának növelésében.¹ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány egyházat is érintő első intézkedései, mint pl. a földreform, még nem voltak egyértelműen egyházellenesek, hanem inkább a polgári reformokhoz tartoztak, amelyeket Európa több nyugati országában már korábban megvalósítottak. A földbirtokok már régen az egyház teherterhelévé váltak, de a társadalmi valóságtól elidegenedett, fényűző és politikai pozíciójukhoz ragaszkodó püspökök a korábbi évtizedekben megakadályozták a kérdés rendezését. Magyarország új primása, Mindszenty József bíboros sem ítélte el magát a földreformot, csupán a földreform megvalósításának forradalmi módját (a földművelődésügyi miniszter a kom-

munista Nagy Imre volt) és az ún. „népi demokráciát”. A hercegprímás látta a kommunisták előretörését és az eluralkodó jogbizonytalanságot, ezért mintegy az egyház és a nép ügyvédeként, mint „az ország első zászlósurá”, bele kívánt szólni a politikai eseményekbe. Nem a régi rendet szerette volna helyreállítani, csupán demokratikus társadalmi berendezkedést és szabad választásokat követelt.²

Cél: az egyház megsemmisítése

Az 1945. novemberi választásokon a Magyar Kommunista Párt (MKP) a szavazatok 17%-át kapta, a megalakuló új kormányban egy államminiszteri, azaz miniszterelnök-helyettesi (Rákosi Mátyás) és három miniszteri posztot szerzett magának, ezek egyike volt a belügyi tárca. Valójában ekkor vette kezdetét a kommunista egyházpolitika első szakasza. Feloszlattak több ezer katolikus egyesületet, korlátozták

¹ Ld. Fazekas Csaba: Politikai katolicizmus a két világháború közötti Magyarországon, in: Egyházforum 2000/2, 7–11. l.

² Mindszenty József: Emlékirataim, Vaduz 1988, 66–73. l.

a sajtószabadságot, a politikai életet pedig a kommunisták növekvő brutalitása jellemezte: kirakatperek sorozata következett, amelyekben sok politikust halálra ítélték, többen (így Nagy Ferenc miniszterelnök is) emigrációba kényszerültek, politikai pártokat szüntettek meg vagy kényszerítettek az általuk vezetett Baloldali Blokkba.

1948 a fordulat éve volt, amikor a MKP és a Szociáldemokrata Párt egyesüléséből létrejött, de kommunista irányítású, Magyar Dolgozók Pártja (MDP) gyakorlatilag teljesen magához ragadta a hatalmat. Moszkvából irányított összehangolt támadás indult a katolikus, református és evangélikus egyház, különösen ezek oktatási és szociális intézményei ellen. 1948 nyarán az első nagy koncepció perben elítélik a katolikus iskolák védelmére kelt pócsperiti plébánost és jegyzőjét. A kormányzat lecserélte, majd tárgyalásokra kényszerítette a református és evangélikus egyház vezetőit és olyan egyezményt fogadtatott el velük, amely biztosította egyházpolitikai céljainak megvalósulását. Az állami nyomásnak legtovább a katolikus egyház állt ellen. A Püspökkari Konferencia Mindszenty bíborossal az élen határozottan védte az egyház jogait, az állammal kötendő megállapodást pedig azzal az indokkal utasította el, hogy ez a Vatikán hatáskörébe tartozik. Az államvezetés erre nyílt egyházüldözéssel válaszolt: államosították az egyházi iskolákat (diáklétszámuk meghaladta a 400 ezret), 1948 karácsonyán letartóztatták Mindszenty bíborost és koholt vádak alapján (a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetéséért, hűtlenségért és valutaüzérkedésért) életfogytig tartó fegyházra ítélték, 1949-ben eltörölték az iskolai hitoktatást. 1950. júniusában szerzetesek ezreit tartóztatták le és internálták, augusztus 1-jén pedig létrehozták a békepapi mozgalmat, amely teljes egészében kommunista irányítás alatt állt. A püspökök megpróbálták még ugyan egy, a békéről szóló körlevéllel a békepapság destruktív befolyását elhárítani, de a kormány megtiltotta ennek felolvasását a templomokban. A Mindszenty bebörtönzésével egyébként is meggyengült püspöki kar erejét az utolsó hónapok eseményei (különösen a szerzetesek túsul ejtése) megtörték és 1950. augusztus 30-án rákényszerült, hogy aláírja a kormány és a katolikus egyház közötti megegyezést.

Az egyház önállóságának szétzúzása

A megegyezésben a püspöki kar vállalta, hogy „támogatja a Magyar Népköztársaság államrendjét és Alkotmányát. Kijelenti, hogy az egyház törvényei szerint eljár azok ellen az egyházi személyek

ellen, akik a Magyar Népköztársaság törvényes rendje és kormányának építő munkája ellen fellépnek”. Támogatásukról biztosították „a Magyar Népköztársaság kormányának a béke megvédésére irányuló törekvéseit”. Felszólították a hívőket, „hogy mint állampolgárok és hazafiak, minden erejükkel vegyék ki részüket abból a nagy munkából, amelyet a Népköztársaság kormányának vezetésével a magyar nép egésze végez”. A papságot figyelmeztették, „hogy ne fejtsenek ki ellenállást a mezőgazdasági szövetkezeti mozgalommal szemben”. A kormány cserébe kötelezettséget vállalt, hogy biztosítja „a katolikus hívek számára a teljes vallás- és működési szabadságot”. Visszaadott az egyháznak négy hittudományi főiskolát (13-ból) valamint nyolc gimnáziumot (az államosított 3000 egyházi iskolából), amelyeket négy engedélyezett szerzetesrend (bencések, piaristák, ferencesek és egy női tanító rend) vezetett. Ezen felül vállalta, hogy „kész gondoskodni a katolikus egyház anyagi szükségleteinek fedezéséről”.³

Rákosi Mátyás, a kommunista párt főtitkára elsősorban a békepapi mozgalmatól várta, hogy belülről gyengítse az egyházat.⁴ A békepapok – kényszerből vagy meggyőződésből – hűen követették az államvezetés utasításait, de a püspöki kar még kísérletet tett önállóságának legalább csekély részben való visszaszerzésére. Amikor azonban 1951 tavaszán a püspökök megtagadták egy „békeív” aláírását, a pártvezetés minden eddiginél keményebben támadt a katolikus egyházra: a „klerikális reakciót” az imperialista háború uszító ügynökeinek nevezte. Létrehozták az Állami Egyházügyi Hivatalt (ÁEH), amely a Belügyminisztérium politikai rendőrségének egyházi ügyekben illetékes részlegével közösen ügyelt az egyházpolitikai irányelvek megvalósulására. Grósz József kalocsai érseket, a püspöki kar elnökét, aki egyházi részről aláírta az állammal kötött megállapodást, letartóztatták és a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésért, valutaüzérkedésért, külföldre szöktetésért, bűnpártolással elkövetett népellenes bűnökért 15 évi, míg a több vádlottat 8–13 évig terjedő börtönbüntetésre ítélték.

„A Grósz-per után az egyházkormányzatot gyakorlatilag állami felügyelet alá helyezték. Ennek megfelelően értelmezték a főkegyúri jogot is”.⁵ A püspöki aulákban megjelentek a miniszteri biztosok (csúfnéven „bajuszpüspökök”), akik adminisztratív felügyeletet és ellenőrzést gyakoroltak az egyházmegyei vezetés felett. A püspököknek gyakran nem maradt más választásuk, mint-

5001/1948. szám

Bizalmas!

Tisztelendő Plébános (Lelkész) Úr!

A Magyar Püspöki Karnak az Egyház jogainak védelmében hozott következő határozatait közlöm:

1. Egyházmegyei pap, szerzetes és szerzetesnő az esetleg most államosításra kerülő iskolákban igazgatói, tanári, tanítói állást nem vállalhat. Ez a rendelkezés a hitoktatókra természetesen nem vonatkozik.

2. Az egyházmegyei főhatóságok alá tartozó vagy szerzetesrendi iskolák személyzetének világi tagjai, ha létfenntartási vagy családi tekintetből alkalmazásban maradni kényszerülnek, sohase feledkezzenek meg az Egyházhhoz való hűség ragaszkodás lelkiismereti köteletségéről.

Akiket az életkörülmények eddigi pályájuknak erre a nagy törésére nem kényszerítenek, a kat. Egyházhhoz és a kat. iskolához való töretlen hűségüknek tiszteletreméltó bizonyágát és

példáját azzal szolgáltatathatják, hogy nem katolikus lelkiségű iskolában tanításra nem vállalkoznak.

3. A kat. iskola vagyonára zárlatot elrendelő hatóság igazolt közegeinek vagy a katolikus iskola vagyonát az esetleg meghozandó törvény alapján kisajátító (átvevő) bizottságnak felszólítására az iskola igazgatója a zárlatot elrendelő iratban, illetőleg a törvényben szabatosan megnevezett és kijelölt épületre vagy csak épületrészre terjedően – természetesen a szerzetesi közösség célját szolgáló épület vagy épületrészek háborítatlan kivételével – annak köteleességszerű kijelentése után, hogy csak a hatalmi ténynek enged, a követelő felhívásnak eleget tesz.

E három pontban foglalt püspökkari határozatokat a plébános a területén levő minden fokú összes kat. iskolák igazgatóival és tanárszemélyzetével ezen utasítás kézhezvétele után azonnal közölje.

Budapest, 1948. június 12-én.

A Magyar Katolikus Püspöki Kar nevében:

Mindszenty József

bíboros hercegprímás, esztergomi érsek

3 Szántó Konrád: *A katolikus egyház története III.*, Budapest 1987, 1144–1145.

4 Gergely Jenő: *A katolikus egyház Magyarországon 1944–1971*, Budapest 1985., 26. l.

5 Gergely Jenő, i.m., 125. l.

hogy áldásukat adják az állami intézkedésekhez, kezdve a teológiai főiskolákon kötelezővé tett mezőgazdasági ismeretektől az államnak nem kívánatos kispapok szemináriumából történő eltávolításán keresztül egészen plébánosok és káplánok kinevezéséig, illetve áthelyezéséig, sőt még a bebörtönözött Grósz érsektől is nyilvánosan el kellett határolni magukat. Igaz, 1956 tavaszán, miután a püspöki kar elnöke, Czapik Gyula egri érsek meghalt, az enyhülő politikai légkörben a püspökök többsége amnesztiát kért Grósz József számára. Az érseket szabadlábra helyezték és miután elkötelezte magát az egyház és állam közti „jó viszony” folytatása mellett, újra átvette a püspöki kar elnöki tisztét. 1956. október 23-án Mindszenty hercegprímás is kiszabadult fogságából, de a rádióbeszédét követő nap hajnalán (november 4.) már menekülnie kellett a fővárosra törő szovjet csapatok és újabb letartóztatása elől. A következő 15 évben az Amerikai Egyesült Államok nagykövetsége nyújtott neki politikai menedéket.

Az egyház instrumentálizálása

A pártvezetés a forradalmat megelőző tíz évben alapvetően az egyházak megsemmisítésére, illetve társadalmi befolyásának teljes visszaszorítására törekedett. Míg az előző cél elérése a messze jövőbe tódolt, az utóbbit siker koronázta. A népfölkelés szovjet csapatok általi leverése után az ismét hatalomra segített kommunista pártnak (Magyar Szocialista Munkáspárt – MSZMP) azonban át kellett értékelnie és újra kellett fogalmaznia egyházpolitikáját is. A katolikus egyházat illetően 1957-ben látszólag lemondott ugyan a főkegyúri jogról, de „az állami szuverenitás érvényesítése végett” az Elnöki Tanács előzetes hozzájárulásához kötötte azon egyházi állásokra és címekre történő kinevezéseket és megbízatásokat, amelyek „az egyházi jogszabályok rendelkezési szerint a római pápa hatáskörébe tartoznak”, valamint ÁEH elnökének előzetes állásfoglalásához az egyéb fontosabb állásokra történő kinevezéseket.⁶ Ez utóbbi háttérben minden bizonnyal az állt, hogy Mindszenty bíboros 1956 őszén és 1957 elején elmozdította vezető pozíciójukból a békepapokat, amely intézkedéseket az államvezetés érvénytelennek tekintett.

A módosult egyházpolitika céljának és stratégiájának megfogalmazására 1958. júliusában került sor, amikor a párt Politikai Bizottsága a vallásos világnézet elleni ideológiai harcot szétválasztotta a „klerikális reakció” elleni politikai harctól: az előbbi az érvek mezején kell megvívni, míg az utóbbi ellen továbbra is adminisztratív eszközöket kell alkalmazni. Mindez korántsem jelentette az egyházüldözés végét, de mellette erősebben kidomborodott az egyházpolitika másik vonása, az *egyházak politikai hasznossá tétele*. A pártvezetés miután kiszorította az egyházakat a társadalomból, most a maga igényei szerint átformálva, újra társadalmi szerephez juttatta azokat: azt várta el tőlük, hogy legyenek a kommunista párt támasza a szocializmus fölépítésében. Úgy tűnt, erre egyre alkalmatlanabb volt a békepapi mozgalom, holott tagjainak egy részét pl. parlamenti képviselőként már 1953-tól közvetlenül is bevonták a politikai életbe, viszont a Vatikán megtiltotta ez irányú szerepvállalásukat, sőt 1958-ban néha-

nyukat ki is közösi tette. Bár a mozgalom továbbra is fennmaradt, a hivatalos békepolitika támogatására létrehozták a Országos Béketanács Katolikus Bizottságát, illetve az itt lefektetett alapelvek kifejtésére és propagálására az „Opus Pacis”-t. A novemberi országgyűlési és tanácsai választások előtt a katolikus püspökök pásztorlevélben szólították fel a híveket az MSZMP által vezetett Hazafias Népfront jelöltjeinek támogatására. Hasonlóan cselekedtek a református és evangélikus egyház vezető testületei is.

A földalatti egyház kialakulása

A kommunista egyházpolitika következtében számos – elsősorban szerzetes – pap és nővér vált civil foglalkozásúvá. Sokan közülük azonban az illegálitásban is tovább tevékenykedtek, hitoktatnak, szerzetes növendékeket vettek föl, teológiai képzést folytattak. Ima- és bibliakörök, hittan csoportok alakultak, amelyek nyári táborozást vagy éppen teológiai távtanulást is szerveztek. A közösségi életnek új formái fejlődtek ki, amelyek az üldözés ellenére lehetővé tették a hit mély és közösségi megélését és személyes továbbadását. Ezek az egyház „bázisán” létrejött csoportok „a jövőt az igazi evangéliumi értékek megvalósításában látták, esetleg távol az állam befolyása alatt álló, ellenőrizhető és irányítható hivatalos egyháztól – de semmi körülmények között sem akartak elszakadni”.⁷ Akik ezekben részt vettek, kockáztatták állásukat, egyetemi tanulmányaikat, a politikai rendőrség részéről állandó zaklatásnak, zsarolásnak voltak kitéve, sőt illegális szervezkedés, az államrend megdöntésére irányuló összeesküvés és államellenes cselekmények vádjával súlyos börtönbüntetéseket szabhattak ki rájuk. Ezekben az években különösen két mozgalom volt aktív, a már nagy múltra visszatekintő Regnum Marianum⁸ és a piarista Bulányi György által újonnan létrehozott és vezetett „Bokor”.

Bár az 1950-es megállapodás értelmében maguknak a püspököknek kellett volna eljárniuk a földalatti csoportok, különösen az azokhoz tartozó papok ellen, de erre ebben az időszakban nemigen került sor. A legtöbb püspök inkább arra törekedett, hogy minél kevesebbet tudjon a földalatti egyházi tevékenységekről, nehogy bűnpártolás gyanújába keveredjék vagy az információk kiadására kényszerítsék. Akadtak persze olyanok is, akik maguk is megjelentek a titkos összejövetelek egyikén-másikán, sőt titokban papokat is szenteltek. Nem volt ritka azonban, hogy békepapok jelentettek fel kiscsoportokat vagy velük foglalkozó paptestvéreket. Ebben a korban „püspökök, papok és hívek, az állam által egyházi funkcióban meghagyott és abból kizárt szerzetesek, egyházközségek, nem nyilvános kiscsoportok és a »föld-alatti« vallásosság egyéb formái közösen és egymással közösséget vállalva viselték az üldözést és próbálták biztosítani az egyház életét”.⁹ Az első repedések ezen az egységen az ötvenes évek végén, hatvanas évek elején keletkeznek. 1959-ben a püspöki kar szó nélkül tűrte, hogy politikai okokból közel száz hallgatót távolítsanak el a Teológiai Akadémiáról, majd 1961. március 15-én körlevelében határolta el „úgy magát, mint a hazáját becsületesen szolgáló, törvényeit tiszteletben tartó katolikus papságot” az akkor éppen bíróság elé állított kiscsoportok tagjaitól.¹⁰ A körlevél nagy megütközést váltott

6 Az 1959. évi 25. sz. tvr. az ÁEH elnökének előzetes hozzájárulásához kötötte a következő állásokra történő kinevezések (választások, megbízatások), áthelyezések és elmozdítások érvényességét: „a) A római katolikus megyéspüspökök (érsekek) kinevezésétől függő káptalani, a püspöki (érseki káptalani) helynöki, az egyházmegyei (főegyházmegyei) hivataloknál irodaiigazgatói, az esperesi valamint városokban és járási székhelyeken plébánosi (telkészi) állások? b) Valamennyi hittudományi akadémia (főiskola, teológia), rabbiképző intézet, rektori, dékáni, igazgatói és tanári, az egyházi középiskolai igazgatói állások”. Szántó Konrád: i.m., 1149. l.

7 Konfliktus két magyar pasztorációs felfogás körül. A hierarchia és a bázisközösségek, in: Magyar Egyházszociológiai Intézet (MEI) Sajtószolgálat 22. 1982. január, 1. l.

8 Wildmann János: Mi volt a „Regnum Marianum”? Beszélgetés dr. Giannone Eggonal, in: Katolikus Szemle 1985/2. – Emődi László: A Regnum Marianum története 1900–1970, Bécs MEI 1989.

9 Tomka Miklós: Magyar katolicizmus, Budapest 1991, 71. l.

10 Konfliktus., i.m., 5. l.

ki, mert úgy tűnt, a püspökök most egyrészt túl messzire mentek az állammal szembeni lojalitás kinyilvánításában, másrészt nyíltan cserbenhagyták azokat, akik vállalva minden üldözést és kockázatot az Evangélium megélésére és továbbadására törekedtek.

Sikeres tárgyalások

A párt- és államvezetés szerette volna, ha egyházpolitikáját nemzetközileg is siker koronázza. Az 1958-ban megválasztott XXIII. János pápa nem a konfrontáció, hanem a megbékélés és dialógus embere volt, nem akart átkokat szórni senkire, hanem – mint mondta – Krisztus irgalmasságát kívánta felmutatni mindenkinek. Az 1962-ben megnyitott II. vatikáni zsinat is ennek a szellemiségnek kötelezte el magát, ezért nem ítélte el nyíltan és ünnepélyesen a kommunizmust, noha több ponton is utalt a totalitárius rendszerek elfogadhatatlanságára. A korábbi pápai megnyilatkozásokkal szöges ellentétben a zsinat párbeszédet és együttműködést sürgetett az ateistákkal is, amennyiben azok tiszteletben tartják az emberi jogokat és tevékenységük a közös megvalósítására irányul.

A tapogatózások után az első hivatalos tárgyalásra a Vatikán és a magyar kormány képviselői között 1963 májusában Budapesten került sor. Hamarosan meghalt XXIII. János pápa. Utóda, VI. Pál, egyik fő feladatának tekintette, hogy a kommunista országokban új püspökkinevezések révén az egyház struktúráját biztosítsa, sőt ennek érdekében jelentős kompromisszumokra is hajlandó volt.¹¹ A Magyar Népköztársaság Kormánya és a Vatikán közötti részletes megállapodás aláírására 1964. szeptember 15-én került sor Budapesten. A dokumentum – amelyet nem hoztak nyilvánosságra – két részből állt. Az első rész a megállapodás konkrét eredményeit tartalmazta a püspökkinevezések módjáról (Róma csak az Elnöki Tanács előzetes hozzájárulása után nevezhet ki püspököket), a katolikus papok állampolgári esküjéről és a római Pápai Magyar Intézet helyzetével kapcsolatban. A második részben, az ún. jegyzőkönyvben, a még rendezendő vitás kérdéseket rögzítették. Még ugyanezen a napon bejelentették öt új püspök kinevezését is, amelyekhez az Elnöki Tanács előzetesen hozzájárult.

A megállapodás értékelése

A megállapodással a Vatikán arra törekedett, hogy formális és jogi garanciákat szerezzen a vallási élet biztosítására, mindenekelőtt a püspök-kinevezésekhez. Több mint kétséges azonban, hogy a Vatikán és a magyar egyházi vezetés a helyes utat választotta-e.

Mint fentebb utaltunk rá, XXIII. János pápa a dialógus embere volt. Ennek nem is volt igazi alternatívája. A Vatikán keleti politikája, illetve annak atyja, Casaroli bíboros államtitkár azonban figyelmen kívül hagyta a pápa és a zsinat által megfogalmazott *feltételeket*. A kommunista rezsim sem az emberi jogokat, sem a közjót nem tisztelte, csupán saját ideológiájának és hatalmának korlátlan érvényesítésére törekedett. A megállapodás nem vetett véget a földalatti egyház üldözésének, a letartóztatásoknak, a pereknek és az elítéléseknek, de jelentősen hozzájárult a hazai rendszer tekintélyének megerősödéséhez bel- és külföldön egyaránt.

A zsinat leszögezte, hogy „püspököket kinevezni és beiktatni az arra illetékes egyházi felsőbbbségnek saját, különleges és természetesen kizárólagos joga”, ezért azt „őhajtja”, hogy „ezután világi hatalmak ne kapjanak jogot vagy kiváltságot a püspöki tisztségre való kiválasztáshoz, kinevezéshez, ajánláshoz vagy jelöléshez”, il-

letve arra kérte a világi felsőbbbségeket, hogy amennyiben ilyen joguk van, arról „önként mondjanak le” (Christus dominus 20). A megállapodásban Róma mégis ilyen jogokat biztosított egy jogálmiságot nélkülöző, egyházüldöző politikai rendszernek.

Önmagában nem kifogásolható, hogy a pápa az egyházi hierarchia kiépítésre törekedett, mert az egyházi struktúrát tekintette a katolicitás garanciájának. Kifogásolható azonban, hogy a magyar államvezetésnek engedve többnyire *középszerű és irányítható személyeket* nevezett ki püspököknek, illetve minőség helyett megelégedett a „számszerűsíthető egyházi vezetéssel”.¹²

Miklós Imre államtitkár, Casaroli államtitkár bíboros, dr. Lékai László bíboros – Megértették egymást

A legsúlyosabb kifogás a vatikáni keleti politika ellen azonban az a tény, hogy kizárólag az egyház hierarchikus struktúrájának biztosításáért más fontos egyházépítő elemeket, apostoli formákat áldozott föl. Itt mindenek előtt a *laikusok apostolkodását* kell megemlítenünk, amely a zsinat tanítása szerint különösen „szükséges, sőt nélkülözhetetlen ott, ahol nagyon korlátozzák az egyház szabadságát”. Itt a civilek „lehetőségeik szerint helyettesítik a papságot; szabadságukat, sőt olykor életüket is kockáztatva tanítják környezetüket a keresztény hit igazságaira, oktatják a vallásos életre és a katolikus lelkiéletre, buzdítják a szentségek gyakori vételére, a lelkiéletre, mégpedig főleg az eukarisztikus lelkiéletre” (Apostolicam actuositatem 17). Ez a helyzet volt Magyarországon. A kiscsoportok és tagjaik az üldöztetés árán is vállalták a zsinat által említett feladatokat. A megállapodással és további egyezkedéssel a papok többé-kevésbé védetté váltak, megőrizte őket az egyházzservezet, de az áldozatok még inkább a civilek lettek. Ők a struktúra számára idegenek voltak, mögöttük nem állt egy egyházmegye legalább az életminimumot biztosító fizetéssel, értük nem emelték fel szavukat a püspökök, sőt elhárították magukat tőlük, ők az állambiztonsági szervek szabad prédájává váltak. Maga a Vatikán a következő évtizedekben is hajlott arra, hogy a megtépzott püspöki tekintély megmentése érdekében a báziscsoportokat elmarasztalja. Ez a magatartás jól jött a klerikális, konzervatív, csak a tárgyalásokban bízó, a zsinati megújulást elodázní akaró egyházi vezetésnek. Az a tény, hogy a következő évtizedekben sok püspök és pap, sőt hagyományos hívó elutasító volt a báziscsoportokkal, illetve világiak fokozott egyházi szerepvállalásával szemben, hogy a laikusok még ma sem kapták meg a magyar egyházban az őket megillető helyet, minden bizonnyal ennek a keleti politikának is köszönhető, amely lehetővé tette az állammal kollaboráló főpapok, valamint a békepapok kulcspozícióba való kinevezését, vagyis a kommunista egyházpolitika érvényesítését. és nem utolsósorban a klerikális papképzés fionntartását.

11 „Ich war so erschüttert, daß mir die Hände zitterten”. Beszélgetés König bíborossal, in: Kathpress, 1991. április 23., 1. l.

12 Hotvát Árpád: *Martyrer des Régimes. Tragödie der Kirche. Zu den Erinnerungen von Kardinal Mindszenty*, in: Herder Korrespondenz 12/1974, 645-649, itt 647. l. – Casaroli bíboros államtitkár még 1989-ben így érvelt keleti politikája mellett: Sok más országgal szemben a magyar egyházmegyéknél nem csak a megfelelő püspökkari konferenciát tudtuk biztosítani, hanem segédpüspököket is. Agostino Casaroli bíboros államtitkár nyilatkozata a Magyar Televíziókn Mindszenty bíborosról, in: Magyar Kurir 1989. október 6., 1-3, itt 3. l.

A megállapodás nyertese a magyar párt- és államvezetés lett. Érthető hát, ha a következő években a tárgyalások folytatását szorgalmazta és a Vatikán értésére adta, hogy kész további problémák megtárgyalására is, de ebben komoly akadályt jelent a megoldatlan Mindszenty-ügy. A kormány „jó szándékát” jelezve, „enyhíthet” az egyházi állások betöltéséhez szükséges állami hozzájárulás módzatain, bár lényegi változás nem történt. 1971-ben a Vatikánnak sikerült rávennie a magyar prímást arra, hogy hagyja el az amerikai nagykövetséget és utazzon Rómába. A következő években ezután újabb püspököket neveztek ki. Mivel Mindszenty nem volt hajlandó lemondani hivataláról, VI. Pál nyugdíjazta és az esztergomi érseki széket üresnek nyilvánította, mire a 80 éves bíboros elhagyta Rómát és Bécsben telepedett le. A pápa Lékai László címzetes püspököt, veszprémi apostoli adminisztrátort nevezte ki esztergomi apostoli kormányzóvá, majd Mindszenty 1975-ben bekövetkezett halála után esztergomi érsekké és bíborossá kreálta (1976). Azt a Lékait, aki valamikor Mindszenty titkára volt.

Nagy feladatok – kis lépések

Lékai bíboros volt az egyetlen esztergomi érsek, aki hivatalát teljes egészében kommunista kormányzat alatt és élete végéig láthatta el, és az első Magyarországon, akit a pápa a II. vatikáni zsinat után nevezett ki. Úgy tűnt, érzékelték azokat a problémákat, amelyek az egyházra nehezedtek. Röviddel esztergomi érsekké történt kinevezése után megnevezte azokat a kérdéseket, amelyeket fontosnak tartott, így a templomi hitoktatás megkönnyítését, amelynek egy évvel korábbi rendezését ő is elfogadhatatlannak tartotta,¹³ a világiak bevonását „az egyház mai életének kialakításába és evangelizációs munkájába”, a papi utánpótlást (a papság létszáma a háború végéhez képest több mint felére csökkent), a papság és hívek helyzetének alapos fölmerését, valamint a jövő alapvető létkérdéseinek és feladatainak meghatározását.¹⁴ Hamarosan kiderült azonban, hogy a megoldásokat nem annyira az egyházi vezetés és az alsópapság, illetve a hívők összefogásától, hanem az állammal folytatott tárgyalásoktól várta.

Személyében megjelent az az egyházi vezető, aki már nem kényszerből, hanem meggyőződésből volt lojális a politikai hatalomhoz, sőt szinte teljesen azonosult annak elképzeléseivel.¹⁵ A szocialista kormányzat partner volt számára, a megújulásra törekvő bázis pedig ellenség (ld. lentebb „A bázis megosztása” c. fejezetet). Lékai táborát a változástól féltő, a hagyományos népi vallásosságot művelő, a püspök és pap tekintélyét messzemenően tisztelő hívők alkották.¹⁶ Az esztergomi érsek nem egyszerűen a püspöki kar elnöke volt, hanem megszemélyesítője és szószólója azoknak az egyházi vezetőknek, akiket már az állami egyházpolitika termelt ki, akik számára a II. vatikáni zsinat csak cégér volt, de nem megvalósítandó program.¹⁷ A püspökök többsége mögötte állt és az általa vallott „kis lépések politikáját” támogatta. Az állami vezetőkkel ápolt jó viszony hozott is némi eredményeket,

amelyekre a bíboros és köre büszke volt és nyilatkozataiban nem mulasztotta el ezeket megemlíteni. Ilyenek voltak a magyar nyelvű liturgia bevezetése, püspökkari és papi bizottságok felállítása, templomok építése vagy felújítása (amelyek számát erősen eltúlozták), vallási könyvek kiadása, a teológiai levelező tagozat beindítása, egy új lelkigyakorlatos háznak, egy vak és mozgássérült gyermekek otthonának és egy egyházi öregotthonnak a megnyitása, a zarándokhelyek nagy látogatottsága, valamint a hívek adakozókézsége. Bármily fontosak és tetszetősek voltak is ezek az eredmények, mindenekelőtt az állami kirakatpolitika részét alkották és nem jelenthettek megfelelő választ a kor kihívásaira.

Dr. Lékai László – Teátrális gesztusok

A hatvanas évek végétől már léteztek olyan szociológiai felmérések, amelyek a vallásosság társadalmi szerepét vizsgálták és kimutatták, hogy pl. a fiatalok nagy része minden vallási szocializáció nélkül nő fel, hogy a hitoktatásban résztvevők aránya mindössze 10% körül mozog (Lékai nyilatkozataiban bizonyos vidékek 80–90%-os hittan-beiratkozási arányaira hivatkozott), hogy a vallásgyakorlat rohamosan visszaesik stb.¹⁸ Úgy tűnt azonban, hogy ezekkel a tényekkel az államhű egyházi vezetők nem tudtak vagy nem akartak szembenézni. Éppígy nem érzékelték a belső egyházi állapotokat sem, a vezetés és bázis messzemenő szétszakadását. A kiscsoportokból kiinduló vallási megújulás nélkülük történt meg, és amikor a jelenség már kezelhetetlenné vált, a csoportok megosztásával próbálkoztak.

A püspökök többsége hasonló érzéketlenséget tanúsított a társadalmi problémák iránt is. A hetvenes évektől már tudományos munkák és cikkek foglalkoztak a szegénységgel, a többgyermekes családok nehéz anyagi helyzetével, a jövedelem-kiegészítő munkatevékenységekkel és azok súlyos testi-lelki káros hatásaival, a munkásnők embertelen helyzetével, az „egyharmadország” kialakulásával stb.¹⁹ A püspökkari megnyilatkozásokban, a főpapok beszédeiben, interjúiban nyoma sincs az ilyen és hasonló kérdéseknek, amelyekben pedig a zsinat tanítása szerint az egyháznak állást kell foglalnia. A bíboros ezzel szemben a szocialista vívmányokat védelmezte, hogy például „minden családnak az asztalán

13 1975-ben az állam és az egyház megegyezett a templomi hitoktatás lehetőségeiről, illetve annak részleteiről. A megállapodás azonban visszalépést jelentett a kialakult gyakorlattal szemben és biztosította az állami szabályozást és ellenőrzést a templomban is. Ld. Wildmann János: *Religionsunterricht in Ungarn: „Kleine Schritte” nach vorne und zurück*, in: *Schweizerische Kirchenzeitung* Nr. 20, 1987. május 14.

14 Alkotó erővel működünk közre a magyar hazának és népének boldogulásában. Dr. Lékai László esztergomi érsek nyilatkozata, in: *Magyar Hírlap* 1976. február 15.

15 A bíboros több alkalommal nyilatkozott elismerőleg a magyar állam szociális politikájáról, többek közt azt állítva, hogy a magyar állam megvalósította a *Quadragesimo Anno* és *Rerum novarum* pápai szociális enciklikák követeléseit. A „jelenlegi államforma ezeket igazán elismeréreméltóan realizálta”. Védelmébe vette a békepapi mozgalmat, a vallásszabadság AEH-heli értelmezését, a hitoktatás állami korlátozását stb. A megnyesett fa kizöldül (TV-portré Dr. Lékai Lászlóról), 1983. május 18.

16 „Bárhol megjelenik a magyar prímás az országban, mindig hatalmas tömeg sereglik össze, nem csak abból a városból, hanem a környékről is... Akárhány alkalom – ahogy mondták a ministránsok –, mindig az a benyomása az embernek, hogy zsúfolásig tele van a templom. Tehát nincs elhalt egyház, nincs megkövesedett egyház, hanem egy élő egyház van”. A megnyesett fa, i.m.

17 Lékai bíboros egyházképének részletes elemzését doktori disszertációmban végeztem el: Wildmann János: *Das Kirchenbild Kardinal Lékais im Lichte des Zweiten Vatikanischen Konzils. Eine kriteriologische Analyse*, Bécs 1991.

18 Tomka Miklós: A vallási kultúra maradványai a vidéki fiatalok körében, in: *Pedagógiai Szemle* 1977/1, 10–21. l.

19 Vitányi Iván: *Egyharmadország*, Budapest 1985.

elegendő kenyér”, valamint „kellemesen fűtött szobája” van.²⁰ A társadalmi fejlődés azonban már régen maga mögött hagyta ezeket az egyházi vezetőket és az őket irányító dogmatikus ÁEH-t.

A bázis megosztása

A 70-es évek első felében idehaza gombamód szaporodtak a valóságos kiscsoportok. A hivatalos és államilag ellenőrzött egyházi tevékenység nem tudta kitölteni azt a vallási űrt, amely a megelőző tízhúsz évben keletkezett. Elsősorban azok a fiatalok, egyetemisták igényelték a hitelesebb és közösségibb vallásgyakorlatot, akik még rendelkeztek valamilyen vallási szocializációval, de elégedetlenek voltak a szűkre szabott hagyományos formákkal. A katolikus egyházban az említett Regnum és Bokor mellett új, javarészt független, egy-egy fiatalabb paphoz, plébániához kapcsolódó hittancsoportok jöttek létre, amelyek gyakran közösségé kovácsolódtak. Megjelentek olyan Nyugaton már ismert mozgalmak is, mint a Fokoláre vagy a karizmatikusok. A báziscsoportok továbbra is illegálisan tevékenykedtek, noha Mindszenty külföldre történt távozása után kevesebb vagy kevésbé nyílt zaklatás érte őket. 1975-ben megjelent VI. Pál pápa „Evangelii nuntiandi” kezdetű körlevele, amely elismerte az egyházon belül spontán szerveződő kiscsoportokat, de figyelmeztette őket, hogy maradjanak egységben az egyházzal és püspökeikkel.

1976-ban Magyarországon is nyilvánosságra hozták az ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egységokmányát, amelyben szó volt a vallásszabadságról és gyülekezési jogról. Ez hivatkozási alapot jelenthetett a bázisközösségeknek is. Ekkortól a vallásos kiscsoportok ügye hivatalosan többé nem az állami szervek, hanem a püspöki kar hatáskörébe tartozott. Bár közvetlen rendőrségi megfélemlítésekre, beavatkozásokra ezután is akadt példa, az ÁEH elsősorban arra törekedett, hogy az egyházi vezetőkkel végeztesse el a „piszkos munkát”. Így például az állami szervek átadták a frissen kinevezett Lékai bíborosnak „azoknak a papoknak a névsorát, akik ismeretei szerint kisközösségekkel dolgoztak és azok megintését kérte. A primás a listát további nevekkal kiegészítette – ami az állami hatóságoknál való feljelentéssel is felért – s úgy továbbította (1976 végén) a püspöki karnak. (Igaz, a püspökök nagy része nem volt hajlandó arra, hogy a papjait lelkipásztori munkájukért büntesse)”²¹ Az említett pápai körlevél után a magyar püspököknek is el kellett ismerniük a kiscsoportok létjogosultságát, de nyilatkozatukban óvtak a veszélyektől, „mert a hamisság lelke tévedésbe ejtheti még a választottakat is”. Arra kérték a csoportokat, hogy „hallgassák meg mindenkor a törvényes főpásztorok irányító szavát”, ugyanis „ez elősegíti azt is, hogy e kisebb csoportok nem szakadnak ki a helyi egyházközségről” és „kizárják az elszektásodás veszélyét”.²² A nyilatkozatot azonban – elsősorban a Regnumhoz tartozó – papok tömeges áthelyezése követte.

A következő években hasonló tartalmú, de élesedő hangnemű nyilatkozatok láttak napvilágot. 1978 novemberében azonban már egy báziscsoportos körökből származó írásból idéztek, amely bár a lelkipásztorkodás hatásos útját próbálja felkutatni, de kritikával illeti az egyházi vezetők magatartását. „Nem tartja fontosnak a püspök tudatával és engedélyével történő munkát, sőt annak tudata és akarata ellenére tevékenykedik.” Az idézett „Lelekipásztori marketing” c. értekezés szerzője, Bulányi György azonban nem vállalta a neki tulajdonított idézetet, mely „tanulmányát tévesen interpretálja, tévesen idézi és még tévesebb konklúziót von le a

felállított téves premisszákból”.²³ A kereten kívüli piarista atya egyébként már korábban kérte Lékait, hogy vegye fel egyházmegyéjébe és elküldte neki hétkötetes művét. A bíboros azonban válasza helyett többször is sikertelen kísérletet tett arra, hogy Bulányit a piarista rend római előjárója révén külföldre helyeztesse.

1979-ben egy „bulányista” fiatal megtagadta a fegyveres katonai szolgálatot és ezzel a báziscsoportok ügye újra politikai kérdéssé vált, noha Lékai mindent megtett annak érdekében, hogy csupán teológiai látszata legyen a dolognak. Kellemetlenül érte a bíborost, hogy 1980 tavaszán a vatikáni illetékesek nyilatkoztak Bulányi műveiről, miszerint „a hét kötetben semmi sincs, ami ellenkezne az Egyház tanításával”.²⁴ Erre Cserháti József pécsi püspök föl akarta venni egyházmegyéjébe a piarista atyát, de az ÁEH és a primás nyomása következtében ez meghiúsult.

II. János Pál pápa 1980 húsvétján levelet intézett a magyar katolikusokhoz, amelyben a katekézisiről szólt. Ebben kitért a kiscsoportok ügyére is, intve őket, hogy maradjanak egységben a helyi egyházzal és pásztoraikkal. Míg a magyar egyházi vezetők zöme ezt „egyházpolitikailag” értelmezte (vagyis a csoportoknak el kell fogadniuk az állami érdekek püspökök által történő érvényesítését is), addig a pápa kizárólag dogmatikai-egyháztani feltételekről szólt. Lékai a magyarul is megküldött levelet újra fordította, hogy az a neki kedvezőbb értelmezésben jelenjen meg. Róma nyomására azonban kénytelen volt a levelet eredeti formájában is kiadni. A báziscsoportok az elmúlt években is meghívták a primást immár rendszeressé váló országos nagy-marosi találkozójukra, de ő sohasem jelent meg. 1980 pünkösdjén az említett kínos előzmények után azonban igen. Ezzel egyrészt megmutathatta, hogy ő támogatja a „jó” csoportokat, csak a „rosszak” ellen lép fel, másrészt jelenlétével legalizálta a találkozót. 1981-ben a primás szintén jelen volt Nagymaroson, de a koncelebráló papok részvételét egy nyilatkozat aláírásához akarta kötni, amelyben – közvetetten ugyan –, de elhatárolták volna magukat a „bulányistáktól”. A papság felháborodottan utasította vissza ezt a követelést.

A katolikus katonai szolgálatmegtagadók számának növekedése azonban gyors megoldást sürgetett. A primás Gál Ferenc és Vanyó László teológiai professzorokat kérte fel, hogy véleményezzék Bulányi teológiáját, amit ők 1981 elején – mint később kiderült, nem is a piarista atyától származó írásk alapján – meg is tettek és több ponton kifogásoltak. Az év végén a bíboros az említett professzorokkal és Erdő Péter egyházjogásszal egy teológiai bizottságot állított fel, amely újra vizsgálta Bulányi tanítását, mint kiderült, szintén egy – máig sem tudni, hol gyártott – hamisítvány alapján. Kétszer sor került a vitatott szerzetessel való találkozásra is, ahol Erdő Péter kivételével támadó és sértő megjegyzésekkel illették a „bokor” mozgalmat és vezetőjét, ezért ő a további találkozókra már nem ment el. A bizottság jelentése alapján a püspöki kar elítélte Bulányi Györgyöt, mert „téves hitbeli tanításokat terjeszt”, és az ügyet felterjesztette a Hittani Kongregációnak. A vatikáni illetékesek a magyar egyházi vezetők fokozódó nyomására a püspökök mellett foglaltak állást és elmarasztalták a piarista atyát, de nem ítélték el teológiai tanítását, a rendszerváltás után pedig rehabilitálták.²⁵

A hetvenes és nyolcvanas évek röviden fölvezetett körülményei ugyanakkor nem tették lehetővé, hogy a kiscsoportok egyesítsék erőiket. A megosztási kísérletek egyrészt sikerrel is jártak, másrészt sok közösség és kör már csak óvatosságból is elszigetelődött és a maga útját járta. Ezek a „szigetek” (Tomka M.) mély lelkesé-

20 A megnyesett fa, i. m.

21 Tomka Miklós: Magyar..., 78. l.

22 Konfliktus., i. m., 5. l.

23 Konfliktus., i. m., 5. l.

24 Bulányi György levele Lékai bíborosnak, 1981. december 6.

25 A báziscsoportokkal kapcsolatos elemzést és a „Bulányi-ügy” részletes ismertetését ld. Wildmann János: A magyar katolikus hierarchia és a báziscsoportok, in: Magyar Füzetek 14–15, Párizs 1984, 175–198. l.

Egy „regnumos” csoport néhány tagja a 70-es évek végén

– Eldugott helyeken táboroztak

gükkkel és karitatív-szociális tevékenységükkel sok helyen így is megújították a lelkipásztorkodást és a plébánia életét. Javarészüket – jó néhány regnumi és bulányista csoport kivételével – azonban nem, vagy csak töredékesen érte el a II. vatikáni zsinat szelleme, így steril csoportok maradtak, amelyek társadalmi hatása a rendszerváltozás után is jelentéktelen volt.

Funkcionalizálás vagy szabadság

Lékai halála után (1986) az egyházpolitika nem változott és továbbra is pórázon kívánta vezetni az egyházi vezetést. Így a püspök-kari konferencia 1986. októberében nyilatkozatban határozta el magát azoktól a katolikusoktól, akik megtagadják a fegyveres katonai szolgálatot, annak ellenére, hogy a II. vatikáni zsinat elismeréssel szólt róluk. 1987 tavaszán pedig Paskai érsek élesen támadta Mindszentyt, mert ő azt hitte, hogy „a kommunista rezsim bukása csak idő kérdése”. A volt hercegprímás rossz helyzetfölmérése következtében az egyház „szinte mindent elveszített”, monda az érsek. „Mi és a magyar lakosság még ma is a valós helyzet akkori fatális tévedéstől szenvedünk”.²⁶ A következő hónapok és évek azonban Mindszentyt igazolták. Az ÁEH vezetője, Miklós Imre, 1987. decemberében a parlamentben kitartott az egyházakkal kialakított „szövetségi politika” folytatása mellett, a párt főideológusa, Berecz János pedig kategorikusan kijelentette, hogy „nincs visszaút”.²⁷ Az ország halmozódó gazdasági és társadalmi problémái, a szovjetunióbeli változások azonban Kádár János és rendszere bukásához vezettek. Az MSZMP nyeregbe került reformszárnya lemondott az egyházak instrumentalizálásáról, csupán olyan *jól működő egyházakat* szeretett volna, amelyek a kormány segítségére vannak a társadalmi célok megvalósításában. 1989-ben nyugdíjazták az ÁEH elnökét – aki 1988. februárjában már maga javasolta, hogy vesszék be a fegyver nélküli katonai szolgálat lehetőségét a katolikus megtagadók részére is, kinos helyzetbe hozva ezzel az események mögött kullogó püspöki kart –, majd magát a hivatalt is jogutód nélkül megszüntették.

A fölgyorsult változások (többpártrendszer bevezetése, a nyugati határ megnyitása a kelet-német menekültek előtt) azonban már az egyházak funkcionalizálását sem tették lehetővé. A Németh-kormány bocsánatot kért az elmúlt évtizedek egyházüldözéséért, rehabilitálta Mindszenty bíborost, megígérte, hogy az egyházak visszakapják korábban államosított épületeiket és biztosította őket, hogy *teljes szabadságban* tevékenykedhetnek. 1990 elején a parlament el is fogadta az új vallásügyi törvényt az egyház és állam szétválasztásáról és az egyházak finanszírozásáról. Ezzel az eddig kötött megállapodások fölöslegessé váltak, amelyeket kölcsönös megegyezéssel fölbontottak.

Az egyházpolitika tagadhatatlan sikerei ellenére a püspöki kar mégsem vált teljes egészében „az állam meghosszabbított kezévé” (H-H. Hücking). Bár minden püspöknek vállalni kellett a politikai hatalommal való kooperációt, mégis akadtak olyanok, akik a szűkre szabott lehetőségek között is megtalálták az önálló gondolkodás és cselekvés keskeny ösvényét. Cserhádi József pécsi püspök, aki részt vett a zsinati üléseken, magáévá tette a zsinat lelki-ségét. Különös diplomáciai érzékel is rendelkezett, egyrészt jó viszonya volt az ÁEH-val, másrészt megengedhette magának, hogy egy-egy váratlan ötletével, döntésével kellemetlen helyzetbe hozza a hivatal vezetőit, mint például Bulányi Györgynek a pécsi egyházmegyébe való fölvételének tervével. A pápa 1980-as levele után pedig diplomatikusan ugyan, de elismerő cikket írt a báziscsoportokról, amelyben nem mulasztotta el megemlíteni a püspökök felelősségét sem. „Vallási szempontból is úgy érzik sokan, hogy nem voltunk életszerűek vallási felfogásunkban vagy általában életszemléletünkben... Milyen jó lenne, ha a püspökök maguk is olykor meglátogatnának egy-egy csoportot”.²⁸

Még korábban és bátrabban mert zászlót bontani a báziscsoportok mellett Szennay András bencés főpát. Amikor 1977 elején a békepapok befolyása alatt álló Katolikus Szóban egy közösségekkel szemben ellenséges cikket jelentetett meg, ő és Tomka Ferenc egri teológiai tanár a Teológia hasábjain a zsinat tanításával igazolták a csoportok létjogosultságát. 1981-ben pedig világosan fölismerve az ÁEH és a Lékai-kör báziscsoportok megosztására irányuló mesterkedéseit, szokatlanul erős hangnemben figyelmeztette az egyházi vezetést, hogy ha elnyomná a közösségeket, „ha nem lenne képes meglátni működésük nyomán a Lélek éltető erejét, akkor egykönnyen sírásójává szegődne Krisztus egyházának”.²⁹ Míg a bíboros kis lépéseinek tetszetős, de súlytalan eredményeivel dicsekedett, Szennay a magyar egyház válságáról beszélt és arra hívta fel a figyelmet, hogy az egyház célja nem a mindenkorai politikai hatalommal való jó viszony, hanem csakis a Krisztustól rábízott küldetés teljesítése. Ennek a feladatnak azonban csak akkor tud megfelelni, ha maga is megújul. Az egyház társadalmi-szociális szerepvállalását sem a politikai rendszer szempontjából, hanem csakis az egyház önértelmezéséből kell levezetni. Ennek érdekében pedig elengedhetetlen az állam és egyház teljes szétválasztása.³⁰

A nyolcvanas évek vége felé több püspök is szembefordult az állami gyámkodással. Szendi József veszprémi és Gyulay Endre szegedi püspökök a korábban elítéltek rehabilitását és az egyház teljes működési szabadságát követelték. Gyulay jó lelkipásztor hírében állt, aki maga is rendelkezett kiscsoportos tapasztalatokkal és – akárcsak Cserhádi – gyakorlati lépéseket tett egyházmegyéje megújítása és a kiscsoportok plébániai életbe történő integrálása érdekében. Amikor a rendszerváltás közeledtével egyre több egyházi vezető, pap és laikus a haldokló kommunista rendszert kezdte szapulni egyházromboló politikájáért, az újonnan kinevezett esztergomi segédpüspök és a püspöki kar titkára, Várszegi Asztrik, differenciáltabb hangot ütött meg. A letűnőben lévő rendszer szerinte is súlyos károkat okozott az egyháznak és a társadalomnak. Helytelen lenne azonban ennek ürügyén nem foglalkozni saját hibáinkkal és mulasztásainkkal is. Az egyházi vezetőknek is önkritikát kellene gyakorolni, különös tekintettel a báziscsoportokkal szemben tanúsított magatartásukra, amikor a bennük részt vevő papokkal és laikusokkal igazságtalanul bántak. Várszegi szükségesnek tartott

26 „Wir büssen für Mindszentys Fehler”, in: *Wochenpresse* Nr. 11, 1987. március 13, 45. l.

27 Egyházunk ügye az országgyűlés előtt, in: *Új Ember* 1988. január 3, 1–2. l. és 1988. január 10., 5. l.

28 Cserhádi József: Az egyházi bázisközösségek, in: *Új Ember*, 1980. június 1.

29 Szennay András: Az egyház újraéled a közösségekben, in: *Vigília* 1981/6, 370. l.

30 Strazzari F.: Intervista all'abate A. Szennay. Un manifesto pastorale per la chiesa ungherese, in: *Il Regno* 17., 1987. szeptember 15, 446–450. l.

egy egyházon belüli megtisztulást is, miszerint, aki méltatlan feladatára, annak le kell köszönnie pozíciójáról. Ennek a folyamatnak azonban a „kibékülés és testvériség” jegyében kell történnie. Hasonló értelemben nyilatkozott Nyíri Tamás is. Szennay főapáton kívül azonban a püspökök többsége nem támogatta a múlttal való önkritikus szembenézést, ők megelégedtek azzal, hogy a békemozgalmat felosztatták és Paskai bíborost a püspökkari konferencia elnöki tisztéről leváltották, helyére pedig Seregély István egri érseket választották. Várszegit erős támadások érték a püspöki karon kívülről is, „liberálisnak” bélyegezték, munkáját ellehetetlenítették, mire ő lemondott és új bencés főapátként visszavonult Pannonhal-

mára. A pápa magyarországi látogatása során (1991) a püspöki kar reformszárnyát erősítette. Figyelmeztette a püspököket, hogy ismerjék fel az idők jeleit, vonják be a világiakat a lelkipásztori munkába és ismerjék el apostolkodásuk területeit, különösen a tömeg-tájékoztatási eszközöknél és az egyházi gazdálkodás területén, amelyet sok püspök és pap továbbra is görcsösen saját kezében akar tartani, de éppúgy az oktatási és szociális intézményeknél, valamint a világban is. A pápa nem adott új programot, de ráirányította a figyelmet az idehaza még mindig csak hézagosan ismert II. vatikáni zsinat alapos tanulmányozásának és a zsinat tanítása alapján az egyház igazi megújulásának szükségességére.

Nyíri Tamás

Egyházak – A falakon innen és túl¹

1. Az egyházak egyre inkább szembekerülnek azzal a kérdéssel, hogy ők maguk milyen magatartást tanúsítottak a létező szocializmus viszonyai között. Ezért az első kíváncsi az lehetne, hogy az egyház kérjen bocsánatot a kommunista korszakban elkövetett hibáiért és mulasztásaiért. Az egyházi vezetőknek késedelem nélkül és meggyőző módon bocsánatot kellene kérniük azoktól a papoktól és világiaktól, akikkel igazságtalanul bántak. A katolikus egyháznak elsősorban azért az igazságtalanságért, amelyet a püspöki kar követett el a bázisközösségekkel szemben azzal, hogy az egyházi vezetés nem támogatta a lelkiismereti és vallásszabadságért vívott küzdelmüket.

2. A második kíváncsi az egyház jogi helyzetének tisztázása lehetne Magyarországon. Az alkotmány, valamint a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló törvény magától értetődő dologként tételezi fel az állam és egyház szétválasztását, de semmit sem mond a kettő egymáshoz rendeléséről. Hogyan képzelhető el a két szervezet lehetőleg kiegyensúlyozott elválasztása egymástól?

Az ellenzéki pártok jelenleg az egymáshoz rendelés olyan modelljét képzelik el, amelynek értelmében az állami jogrend keretein belül az egyházat egy egyesület, illetve egy érdekvédelmi szövetség rangja és státusa illeti meg, és működését ezen a szinten kell biztosítani. Egy pluralista és szekularizált társadalom viszonyai között az egyházat közérdekű szövetségnek tekintik, amely – más szövetségek mellett – specifikus, nevezetesen vallási érdekeket képvisel és érvényesít. Elismerik ugyan a közérdekűsége támasztott igényt, ez azonban nem kvalitatív megkülönböztető vonása, hanem közös tulajdonsága az egyháznak és más nagy szövetségeknek, amilyenek például a szakszervezetek. E felfogás szerint a társadalmat átfogó cselekvési rendszerként képzelik el, amely különböző alrendszerekre tagolódik, s ilyen társadalmi alrendszerként működik az állam is. Valójában azonban ez a szegmentumszerű besorolás nem alkalmazható sem az államra, sem az egyházra.

A másik választási lehetőség az egyháznak közjogi státusú testületként való elismerése lenne, mint ahogy ezt Németországban és néhány más államban is tették. Talán jogos az a feltételezés, hogy sok heves vita és ellenségeskedés mögött a jogi helyzet tisztázatlansága rejlik, amit azonban sem a legtöbb keresztény, sem a püspökök nem vesznek észre. A második kíváncsi tehát az lehetne, hogy az egyház nézzen szembe ezzel a kihívással, legalább a saját álláspontját fogalmazza meg, s egyszersmind vegyen búcsút régi eszményképektől, bármennyire a szívéhez nőttek is azok. Tökéletesen egyetértek N. Greinacherrel: a jövő eszményképét a kisebbségi és közösségi egyház irányában kell keresni. Kezd kiderülni, hogy a negyven éves pusztai vándorlás több nyomot hagyott, semmint gondoltuk. Nehéz tanulási folyamat vár az egyházra is. Elsősorban azt kell ta-

nulmányozni, hogy milyen a viszony az állampolgár és az egyház között, miképpen kereshető az erkölcsi megújulás és milyen a viszony az egyház és az állam között a nyugat-európai társadalomban.

3. Be kell látni, hogy a II. vatikáni zsinat recepciója Magyarországon nem következett be olyan mértékben, mint ahogy ez a világ más tájain magától értetődően végbement. Tagadhatatlan az is, hogy Rómából megpróbálják a zsinat szellemét elnyomni, és a zsinati megújulást visszafordítani. Ezért rendkívül fontosnak tartom a harmadik kíváncsi, amely arra irányul, hogy a magyar egyház lehetőleg gyorsan pótolja ezt a mulasztást, és indítsa el a zsinat igazi befogadásának a világban sokfelé régóta magától értődő folyamatát. A magyar katolikus egyháznak, amelynek szerkezete és gondolkodásmódja még mindig félfeudális, szüksége van arra, hogy megváltoztassa a mentalitását a II. vatikáni zsinat szerint. Többek között azért is, mert a demokráciának a magyar társadalomban most bekövetkező szellemét a magyar egyházban mind ez ideig egyáltalán nem lehet érezni. A II. vatikáni zsinat egyik alapdöntése az volt, hogy az egyház kritikus igent mondott a modernítésre, mint a történelemnek és a kultúrának az egyházzal szembeni önálló világára. Az egyház végérvényesen elfogadta ezt a világot, mint saját létének és működésének vonatkoztatási keretét, és ehhez hozzátartozik a demokráciának, mint állam- és életformának fenntartás nélküli igenlése, valamint az elkötelezettség a párbeszéd mellett, amely a lelkiismereti és a vallásszabadság alapján a kifelé (és befelé) irányuló egyházi kommunikáció alapformája. Az egyház csak akkor lehet a szabadság és az emberi jogok szószólója, ha az emberi jogokat saját életében is nagyra értékeli. Ám aki a magyar egyházban szót emel ebben az értelemben a demokratizálódásért és a partnerségen alapuló kapcsolatokért, az eleve gyanús, sőt még eretnokséggel is megvádolható.

4. A negyedik kíváncsi az lehetne, hogy az egyházat és a keresztényeket fel kellene vértetni a keresztény életre a kereszténység és a marxizmus utáni történelmi korszakban, amelyben már rég felbomlottak összefüggő keresztény és egyházi életterek, amelyben a keresztény hitelvek és életszabályok már nem alkalmazhatók az egész társadalomra, és amelyben a keresztény hit életerejé az egyes ember és az őt védő közösség tanúságtételétől függ. Ennek az életmódnak a begyakorlása Magyarországon elsősorban a bázisközösségekben és az új lelkeségi mozgalmakban történik. Ahhoz tehát, hogy az egyházilag szervezett kereszténységnek a hit erjesztőjeként jövője lehessen Magyarországon és ne csupán a világi társadalom integrációs tényezőjeként, ehhez az egyháznak újból bele kell nőniük a népbe, illetve a népből kell kinőniük. A jövő útja nem a struktúrák megszilárdítása vagy intézmények – esetleg öncélú – létrehozása, hanem egyházon belüli pluralista szellemben történő aktivizá-

¹ Nyíri Tamás idén ünnepelné 80. születésnapját. Ez alkalomból közlünk részleteket a Mérleg folyóiratban megjelent cikkéből. (1991/1., 43–47. p.)

lása a híveknek, akik hitbeli kérdésekben, valamint az azokból következő, a személyes és a társadalmi életet érintő etikai döntéseikben megalapozott módon tudnak tenni tanúságot, s életükkel, gondolkodásukkal és magatartásukkal hangot tudnak adni a keresztyén hitnek a társadalmi érdekek és politikai viták zűrzavarában. Ám az ilyen laikusok a klérus számára még mindig gyanúsak, illetve elfogadhatatlanok. Feltétlenül felül kell vizsgálni XVI. Gergely pápának a klérus széles köreiből még ma is elterjedt felfogását, amely szerint az egyház olyan egyenlőtlen társadalom, amelyben Isten némeleket uralkodásra, másokat engedelmességre rendelt.

5. Az ötödik kíváncsi a restaurációs tendenciák határozott viszszaállítására lehetne. A szabad egyház szabad társadalomban, a gyakorlatilag teljes politikai szabadság viszonyai között nem vonulhat vissza a szakralitás szférájába, de politikai hatalmat sem gyakorolhat, mint ahogy nem válhat politikai és társadalmi érdekek eszközévé sem, hanem az a feladata, hogy a társadalom intő lelkiismerete legyen. Az egyház befolyása érveinek erejétől, hitelességétől és a társadalom számára példaadó gyakorlatától függ. Az egyház nem szorítkozhat az erkölcs néhány speciális kérdésére, hanem az élet teljes horizontjában kell megszólítani üzenetével a kereső embert. A marxista ideológia bukása nem vonja automatikusan maga után a gyakorló vallásosságát. Meg kell fejteni, hogy miféle keresztyén értéke lehet olyan fogalmaknak, mint „béke”, „egyenlőség”, „demokrácia”, és „szocializmus”, melyeket a marxista ideológia szótárában évtizedek alatt lejárattak, vagy az olyan újabb fogalmaknak, mint „pluralitás”, „tolerancia”, „kompromisszum”, és „szubszidiaritás”. Semmiképpen sem szabadna restauratív módon, a múltból való visszatérésben keresni újításokat és az új megfogalmazások kiindulópontját. Egy olyan lépcsőfok, amelyre már oly régóta nem lépett senki, nem lenne elég szilárd, és nem volna elég biztonságos az új kíváncsággal szemben.

6. Hatodszor utalnék az egyházak ún. értékmegalapozó funkciójára. Bár a szabadelvű állami és társadalmi rendet nem az emberi élet értelmének kérdésére adott válasz legitimálja, mindazáltal e berendezkedés mégis rá van utalva saját, jórészt nagyon is igényes elveinek (emberi jogok, párbeszéd stb.) értelmüket megalapozására. Alapjogok csak akkor érvényesíthetők hatáson, ha kifinomult értéktudat hordozza őket. Az egyházak azon szervezetek közé tartoznak, amelyek közvetítik az egyes ember és a társadalom számára ezeket az alapvető meggyőződéseket és magatartásformákat, és ezzel hozzájárulnak a társadalmi egyetértés előmozdításához. A hatodik kíváncsi tehát az lehetne, hogy az egyház – mintegy mellékesen, működésének következményeként – legitimálja a társadalmi rendet, erősítse az alapvető konszenzust, ám adott esetben prófétai funkciójához hűen leplezze is le, ha az állam és a társadalom működése összeegyeztethetetlené válik a keresztyén üzenettel.

7. Az egyik legfontosabb kíváncsi a teológia megújulása. Egészében véve a magyar teológia megállt ott, ahol 40 évvel ezelőtt tartott, vagyis 1949-nél. Már korábban is többen felpanaszolták a kelet-európai és a nyugat-európai teológia közti elidegenedést, ennek mértéke azonban csak most, a politikai fordulat után vált nyilvánvalóvá. Korábban a teológiai konzervativizmus a legsikeresebb túlélési stratégiák közé tartozott: a konzervatív államhatalomnak több oka is volt arra, hogy békén hagyja a konzervatív teológusokat. A valóságban létező szocializmusban mindig lehetett hivatkozni a teológia Róma iránti és a pápa iránti hűségére. Ebben az a tragikum, hogy a legtöbb teológus felült ennek a cselnek, és továbbra is az ortodoxia védelmezőjeként lép fel a nyugati teológiával és a világi teológusokkal szemben. A 7. kíváncsi az lehetne, hogy ismét találjon egymásra a keleti és a nyugati teológia.

8. Nyolcadik kíváncsi a társadalmi kiengesztelődésre szeretné utalni. Társadalmunk mélységesen megosztott. Még előttünk

áll a demokráciába való békés átmenet. A kiengesztelődés elutasítása az egyházban is a legsúlyosabb pasztorális problémák közé tartozik. Szemben állnak egymással kényes teológiai irányzatok, kényes bázisközösségek, kényes papok, püspökök, akik nem hajlandók konkrét módon felfogni a kiengesztelődés szolgálatát; továbbá papok, akik nem tartják magukat illetékesnek a kiengesztelődés szolgálatában, és olyan teológusok, akik egymással hadakoznak, és akiknek saját hiúságuk többet jelent, mint a teológia ügye. Az egyház feladata, hogy jelenvalóvá tegye az Isten által ajánlott kiengesztelődést és megbékélést. E szolgálatnak konkrétan kell lennie, vagyis az egyháznak saját soraiban példaszerűen meg kell valósítania, hogy mit jelent a kiengesztelődés Istennel és az embertársainkkal. Ha a társadalom „egyház” nevű része saját sorain belül felmutatja a kiengesztelődés lehetőségét, akkor remélhetjük, hogy más társadalmi csoportok is meggyőződnek az erőszakmentes konfliktusmegoldás lehetőségéről.

9. A kilencedik kíváncsi szorosan összefügg az imént mondottakkal. Közép-Európa egyházainak is feladatuk – amelyet nem háríthatnak el maguktól –, hogy hozzájáruljanak a béke megteremtéséhez Közép-Európában, ahonnan két világháború indult ki. Az újonnan fellángolt nemzetiségi ellentétek egyaránt érintik a katolikus litvánokat, horvátokat és szlovénokat, valamint az erdélyi református magyarokat és katolikus székelyeket. Részben maguk az egyházak örökítenek tovább régi nacionalizmusokat, és olykor az egyházak számára sem könnyű különbséget tenni vallási érzelmek, népük szeretete és a nacionalista elfogultság között. Az egyházaknak is hozzá kellene járulniuk ahhoz, hogy az e térségben élő emberek olyannak lássák az emberi világot, amilyen az a valóságban: bonyolult közösségnek, amely megismételhetetlen személyek ezreiből, millióiból áll, olyan személyekből, akiknek hibáik és gyarlóságai mellett száz meg száz szép tulajdonságuk is van. Ez egyaránt vonatkozik magyarokra, csehekre, szlovákokra, románokra, szlovénokra és szerbekre, akik sohasem fogják hagyni, hogy homogén tömeget csináljanak belőlük, és akiket nem diszerni vagy elítélni kell, hanem egymással kiengesztelni.

10. Az antiszemitizmus problémáját a kommunisták nem oldották meg, hanem csak elfojtották, sőt olykor az anticionizmus leple alatt még szították is. A tizedik kíváncsi tehát az egyházi antijudaizmus feldolgozása. Ideje lenne végrehajtani legalább azokat az intézkedéseket, amelyeket a liturgia, a hitoktatás és az igehirdetés terén Róma előírt a II. vatikáni zsinat után az antiszemitizmussal kapcsolatban. Jézus művét csak akkor értjük helyesen, ha meglátjuk benne a vallási és társadalmi diszkrimináció és elnyomás minden formájának elítélését.

11. A tizenegyedik kíváncsi a hit továbbadására vonatkozik. Ezzel kapcsolatban eszembe jut a Sören Kierkegaardtól származó ismert történet. Egy alkalommal még diákként, egy kosár fehérneművel a kezében járta Koppenhága utcáit, míg végül rá nem akadt egy boltra, ahol ez a felirat fogadta: „Fehérneműt mosunk és vasalunk”. Kierkegaard belépett, kosarát a pultra tette, ám nagy meglepetésére a kiszolgáló leány így szólt: „Uram, Ön rossz helyen jár, ez nem mosoda, hanem cégtáblagyár, nem mosunk és vasalunk fehérneműt, hanem cégtáblát készítünk, amelyeken ez áll: „Fehérneműt mosunk és vasalunk”. Kierkegaard úgy vélte, ugyanígy áll a dolog az Istenről való objektív beszéddel, véleményem szerint pedig ugyanígy áll a dolog az Istenről való pusztán verbális, tudálékosan előadott beszéddel, amely sok szövegről elhangzik.

Kiábrándult és az ideológiákba belefáradt világunkban a hitet továbbadni annyit tesz, mint figyelni az emberek legbenső tapasztalataira, aktualizálni, elevenné tenni s felszínre hozni azokat egy összeomlott világ törmelékei alól. Csak így adható tovább az a hit, amely lehetővé teszi az embereknek, hogy a marxizmuson, a fogyasztói mentalitáson és a restaurációs szemléleten túl megtalálják útjukat.

II. János Pál pápa izraeli látogatása¹

II. János Pál pápa 2000. évi, nagyjelentőségű zárándokútjára március 20–26 között került sor. II. János Pál pápa a Katolikus Egyház történetének egyik legnagyobb alakja. Lelkipásztorként utazta végig a világot, sokszor fel-emelte szavát az emberi jogok érvényesítéséért, a háborúk, a vérengzések ellen. Az antiszemitizmus ellen nemcsak ünnepélyes nyilatkozatokban foglalt állást, hanem napi, aktuális ügyekben is megszólalt. Fiatal korában

közvetlen, személyes kapcsolatban volt a zsidósággal, saját bőrén tapasztalta meg a náci jelenlétet Lengyelországban.

2000. március 12-én, a Húsvét ünnepét megelőző nagyböjti első vasárnapon, szentmise keretében hangzott el bocsánatkérése az Egyház nevében azokért a bűnökért, melyet a történelmi Egyház tagjai követtek el Isten és embertársaik ellen, egészen napjainkig bezárólag. E bocsánatkérést természetesen az Egyház életében hosszú évekig tartó munka előzte meg. II. János Pál izraeli útjának elemzése előtt ezt a pápai bocsánatkérést szükséges röviden megismerni. („Bocsássunk meg, és kérjünk bocsánatot” Budapest, Szent István Társulat 2000).

Az emlékezet megtisztítása

A Pápa lelkiismeret-vizsgálatra szólítja fel a Katolikus Egyházhoz tartozókat, vagyis nem másokat kér erre, hanem sajátmagunkkal kezdi. A 2000. évi jubileumot, a kereszténység fennállásának évfordulóját, nem öntömjénezéssel, hanem lelkiismeret-vizsgálattal akarja mindenekelőtt megünnepelni. Ezt II. János Pál az „emlékezet megtisztításának” nevezi. Ezt mondja: „Mint Péter utóda, sürgettem, hogy az Egyház az Életszentség Urától kapott ajándékától megerősítve, boruljon térdre Isten előtt az irgalmaság ezen évében, és kérjen bocsánatot gyermekei korábbi és jelenlegi bűneiért.” (10. old.) Beszédét így folytatta: „Bocsánatot kérünk a keresztények között létrejött megosztásokért, az erőszakért, melyet egyes keresztények az igazság szolgálatában alkalmaztak, a bizalmatlanságért és ellenségeskedésért, amit olykor más vallások követőivel szemben tanúsítottak. Még inkább megvalljuk keresztény felelősségünket a mai bajokért.” (12. old.)

Igen fontos az elméleti alapvetés, melyet a bocsánatkéréssel kapcsolatban kifejtett: „Ha bocsánatot nyerünk Istentől, abból természetesen fakad a testvéreknek való megbocsátás és kölcsönös kiengesztelődés kötelezettsége.” (12. old.). II. János Pál tehát azt mondja, hogy először Istennel kell lerendezni ügyeinket, és akkor létrejöhet az emberek felé a megoldás.

A nagyböjti szertartáson a bűnvalló könyörgések sorában a negyedik helyen állt az Izraellel kapcsolatos bűnök megvallása. Ezen könyörgést az előimádkozó, Cassidy bíboros, a következőképp vezette be: „Könyörögjünk, hogy megemlékezvén Izrael

népének a történelem során elszenvedett fájdalmairól, a keresztények be tudják ismerni a közülük nem kevesek által a szövetség és áldás népe ellen elkövetett bűnöket, és így megtisztíthassák szívüket.” Ezt a könyörgést a Pápa így folytatta: „Atyáink Istene! Te kiválasztottad Ábrahámot és nemzetségét, hogy elvigye Nevedet a nemzetek közé. Mélységesen fájjaljuk mindazok magatartását, akik a történelem folyamán fájdalmat okoztak e gyermekeidnek, és bocsánatot kérve tőled elkötelezzük magunkat a hiteles testvériségre a szövetség népével, Krisztus, a mi Urunk által.” (16. old.) A Pápa beszédének elején megemlítette a Nemzetközi Teológiai Bizottság „Emlékezet és kiengesztelődés: az Egyház és a múlt bűnei” c. dokumentumát, (Budapest, 2000. Idézés: E), melynek említése itt szükségszerű. A dokumentum a 2000. évet szentévvé nyilvánító pápai bullának, az Incarnationis mysteriumnak (1998. november 29.) idézésével indul, mely szerint: „a kötelék miatt, mely a titokzatos testben összekapcsol minket, mi magunk is hordozzuk az előtünk éltek bűneinek és tévedéseinek terhét, akkor is, ha tetteikért nincs személyes felelősségünk, és nem tudunk helyettük felelni a szívüket egyedül ismerő Isten ítélőszéke előtt.” (E 6. old.)

A bűnösök szentegyháza

A dokumentum fontosnak tartja az Egyház definícióját, mely szerint: Az Egyházat „nem kizárólag történelmi intézményként tárgyaljuk, nem is kizárólag a hit által megvilágosítottak lelki közösségeként.” (E 7. old.) Azért említem ezt itt lényeges szempontként, mert ezt az álláspontot fényévnnyi távolság választja el attól a megfogalmazástól, ami az 1998-as pannonhalmi „Soa konferencián” hangzott el, amikor is Remi Hoeckman, a Pápai Zsidó-Keresztény Párbeszéd Tanács titkára, és az azóta elhunyt és általam nagyra becsült, Békés Gellért állított, ti. hogy az Egyház azért nem kérhet bocsánatot a holocaustért, mert Krisztus misztikus teste, és mint ilyen, szent és szeplőtelen. Ez persze csak a kérdés megkerülése. Fel kell tenni ugyanis a kérdést: hol van az a zsidó, aki azt kéri, hogy kérjen tőle bocsánatot Krisztus misztikus teste? Nyilvánvaló, hogy mindenkinek a történelmi, szervezeti egyházzal van problémája. Ezt a Teológiai Bizottság dokumentuma elvileg rendbe is tette.

A dokumentum első része vázolja a kérdés egyháztörténelmi vonatkozásait. Megállapítja, hogy „A jelen pillanatig ... egyetlen jubileum alkalmával sem történt meg az Egyház múltja során esetleg elkövetett bűnök bevallása, sem annak elismerése, hogy bocsánatot kell kérnünk Istentől a közeli vagy távoli múltban tanúsított magatartás miatt.” (E 9. old.) A bocsánatkérés szempontjából jelentős tény, hogy VI. Pál pápa a II. vatikáni zsinat második ülésszakát megnyitó beszédében „bocsánatot kért Istentől... és a különállt keleti testvérektől”, akik sértve érezhetik magukat „általunk” (a Katolikus Egyház által), és maga is késznek mutatkozott megbocsátani a kapott sértéseket. VI. Pál azonban kizárólag a keresztények közötti megosztottság bűneit vette számításba, és kölcsönösséget feltételezett, amikor bocsánatot kért vagy adott. (E 10. old.) A II. vatikáni zsinat *Nostra aetate* dokumentuma „mélyen sajnálja” az antiszemitizmusból fakadó gyűlölet és üldözés sokféle megnyilatkozását, „bármikor és bárki részéről”. Itt azon-

¹ Részlet a Budapesten, az Oneg Sabbat Klubban, a Magyar Cionista Szövetség ülésén elhangzott előadásból

ban nem hangzik még el a bocsánatkérés, és nemcsak zsidó vonatkozásban, de más kérdésekkel kapcsolatban sem. A Zsinat *Gaudium et spes* kezdetű irata kimondja, hogy az Egyház „amely bűnösöket foglal magában, egyszerre szent, és folyton megtisztulásra szorul, a bűnbánatnak és a megújulásnak útját járja szüntelen”. A zsinat néhány szempontot is közreadott, mely alapján elbírálható az élők felelőssége és bűnrészsége a múlt bűnei iránt. A *Nostra aetate*-ban olvashatjuk: „Nem lehet megkülönböztetés nélkül minden akkori zsidónak, vagy éppen a mai zsidóságnak rovására írni azt, amit Ővele (Krisztussal) kinszenvedésekor tettek.”

Bocsánatkérés a Bibliában

II. János Pál útjai során sok esetben kért bocsánatot a katolikusok történeti igazságtalanságaiért, pl. az amerikai indiánoktól és az afrikaiaktól, akiket rabszolgaként hurcoltak el. A Teológiai Bizottság most megjelent dokumentuma kijelenti, hogy a szociális bűnök esetei – amikor az emberi társadalmi alakulatokon belül az igazság, a szabadság vagy a béke szenved csorbát – mindig egyéni bűnök felgyülemelésének és felhalmozódásának gyümölcsei. Állítja továbbá a dokumentum, hogy szükség van olyan történeti hermeneutikára, amely segíti a megkülönböztetés munkáját, különválasztja az Egyháznak, mint hitben való közösségnek, ill. a társadalomnak a tetteit, az egymással szoros kölcsönhatásban álló korszakokban.

A dokumentum elemzi, hogy a Bibliában, a Tenáchnak szövegeiben, a bocsánatkéréssel kapcsolatban többféle megközelítéssel találkozunk. A szövegek egyik sorozata az egész népet képviseli, amely történetének egyik pillanatában megvallja Isten ellen elkövetett bűneit – vagy legalábbis utal rájuk, de az előző nemzedékek bűneiről kifejezetten nem tesz említést. A szövegek egy másik csoportja egy vagy több olyan vezető ajkára adja a nép jelenlegi bűneinek Istenhez intézett megvallását, akik legalábbis besorolhatók abba a bűnös népbe, amelyért imádkoznak. A szövegek egy harmadik csoportja úgy mutatja be a népet, vagy valamelyik vezetőjét, amint az ősök bűneit vallja meg, a jelenlegi nemzedékről azonban nem történik említés. Gyakori az is, hogy az ősök bűneit említő vallomást kifejezetten a jelen nemzedékek tévelygéseivel kapcsolja össze. A bibliai tanúságtétel szerint mindazonáltal létezik szolidaritásvállalás a nemzedékek között mind a bűnben, mind a kegyelemben, ez fejeződik ki az „ősök bűneinek” Isten előtti megvallásában. Azarja gyönyörű imáját idézve II. János Pál így szólt Istenhez: „Áldott vagy Urunk, atyáink Istene... Vétkeztünk, és elpártoltunk tőled, gonoszságra vetemedtünk és parancsaidra nem vetettünk ügyet.” (Dániel 3, 26–29.) A Teológiai Bizottság dokumentuma szerint a zsidók imáikban, a fogság utáni korban, magukra vállalták az atyák által elkövetett bűnöket is. „Az Egyház pedig követi példájukat, és bocsánatot kér gyermekei bűneiért, még ha a múltban követték is el őket.” (E 19. old.) Az újszövetségi iratok vizsgálatakor a dokumentum megállapítja, hogy az ószövetségi iratok állításai nem veszítették érvényüket, hanem további értelmet kaptak, és Jézusban jelenvalóvá váltak. Az első keresztényekről pedig megállapítja, hogy „a jelek szerint nagyon is tudatában voltak annak, amikor cselekvésük nem felelt meg a kapott hivatásnak, nem éltek Jézus halálának és feltámadásának keresztisége szerint” (E 21–22 old.).

A jubileum és a bűnbocsánat összefüggéséről pedig el kell mondanunk, hogy a Jubileum ünnepe a Levitik könyvének 25. fejezetéhez kapcsolódik, mely azt vezeti le, hogy helyre kell állítani az eredeti rendet, amely rend lelki és szociális téren is Istennek tetsző állapot. A teológiai Bizottság dokumentuma végkövetkeztetésként megállapítja, hogy a Bibliában nincs egyértelmű párhuzama annak a felhívásnak, amelyet II. János Pál intézett az Egyházhhoz, miszerint a jubileumi évnek megfelelően ismerje el mindazokat a bűn-

ket, melyekkel gyermekei a múltban szenvedéseket és bántalmakat idéztek elő. A bocsánatkérés azon alapul, hogy a Szentírás Isten szentségével kapcsolatban Isten népének nemzedékei közti szolidaritását, és a bűnösség elismerését hangsúlyozza.

Keresztények és zsidók

Végezetül idéznünk kell a teológiai dokumentumnak a „Keresztények és zsidók” címet viselő fejezetét. Az irat szerint ez különleges lelkiismeretvizsgálatot követel. A dokumentumnak ez a része idézi az „Emlékezzünk, megfontolások a Soá-ról” c. iratot: „A zsidók és a keresztények kapcsolatának története fájdalommal teli. Tény, hogy a kétezer éves kapcsolat mérlege meglehetősen negatív.” „Bizonyos, hogy a Soá pogány ideológiából, a náciizmusból fakad, könyörtelen antiszemitizmus szülte, mely nem csak a hitet vetette meg, hanem magának a zsidó népnek a méltóságát is tagadta. A kérdést mégis föl lehet tenni, hogy a náci zsidóüldözést nem könnyítették-e meg azok az antijudeista előítéletek, amelyek némely keresztények fejébe és szívébe belerögződtek. Vajon a keresztények megadtak-e minden lehetséges segítséget az üldözötteknek, különösen pedig az üldözött zsidóknak? Kétségtelen, hogy sok keresztény még az életét is kockára téve mentette az ismeretségi körébe került zsidókat. Azt is látnunk kell azonban, hogy e bátor férfiak és nők mellett más keresztények lelki ellenállása és konkrét tevékenysége nem volt olyan, mint amilyent Krisztus tanítványaitól el lehetett volna várni. Ez a tény pedig minden ma élő keresztény lelkiismeretéhez felhívást intéz, megbánást (tesuvá) kíván meg, és arra ösztönöz, hogy megkettőzött erővel törekedjünk „gondolkodásunk megújulásával való átalakulásra” (Róm 12,2).

A pápa izraeli megnyilatkozásai

II. János Pál izraeli útját tehát hosszú évek szellemi és fizikai előkészületei előzték meg. Izrael földjén, a Ben Gurion repülőtéren, a Pápa „Izrael Állam egész népét” köszöntötte, és köszöntő beszédében utalt a Szentszéknek és Izrael államnak a korábbi években dinamikus fejlődő kapcsolatára, így VI. Pál 1964-es izraeli útjára. Hangsúlyozta, hogy a békefolyamatot minden tekintetben erősíteni kell a térségben. Hangsúlyozta az előítéletek felszámolását zsidó és keresztény részről egyaránt. Kiemelte a zsidó–keresztény–iszlám vallási dialógus jelentőségét. Majd Betlehem következett, ahol Arafat elnök fogadta: A Pápa a következőket mondta: „Béke a palesztin népnek! Béke a régió minden népének! A Szent-szék mindig elismerte, hogy a palesztin népnek természetjoga, hogy hazája legyen, és joga van ahhoz, hogy békében és nyugalomban éljen e régió más népeivel. „Ezen a napon az Autonóm Palesztin Területen lévő menekülttáborban is mondott beszédet: „Meg vagytok fosztva sok mindentől, ami az emberi személy alapvető szükségleteit jelenti... Igaz, sok minden történik itt, mindazonáltal még nagyon sok a tennivaló.”

Jeruzsálemben az Utolsó Vacsora termében csak bíborosok, püspökök és a pápai delegáció tagjai voltak jelen a szentmisén, melynek szövegében a nemrég megjelent magyar fordításban húsvéti vacsora szerepel, de az eredeti szöveg inkább a pászkapészach vacsorára utal. A Hechal Slomo Zsinagógában, Jeruzsálem modern főtemplomában, a két vezető főrabbinál tett látogatás-kor kiemelte a zsidó–keresztény történeti és teológiai kapcsolatok elmélyítésének szükségességét. Kijelentette: „Reméljük, hogy a zsidó nép elismeri, hogy az Egyház teljességgel elítéli az antiszemitizmust és a rasszizmus minden fajtáját, mert az gyökerében ellenkezik a kereszténység alapelveivel. Együtt kell működnünk egy olyan jövőért, melyben nem lesz többé zsidóellenesség a keresztények között és keresztényellenesség a zsidók között...” A

Yad Vasemben mondott megindító, különös tiszteletet érdemlő beszédében a következőket mondta: „Az emlékezés e helyén egész bensőnk csöndre vágyik... Csöndre, mert nincsenek megfelelő szavaink elsírni a Soa rettenetes tragédiáját... Mint Róma püspöke és Péter apostol utóda biztosítom a zsidó népet arról, hogy a Katolikus Egyház nem politikai megfontolásból, hanem az igazság és szeretet evangéliumi parancsától indítva, mélységesen fájjalja a keresztények részéről bárhol és bármikor a zsidókat ért gyűlöletet, üldözéseket, és antiszemita megnyilvánulásokat.”

Jeruzsálemben, a Notre Dame pápai intézetben, zsidók, keresztények és iszlám vallási vezetők előtt idézte a Korán első szúráját: „Dicséret Istennek, a világok Urának!”, ezután utalt a 150. zsoltárra, „Minden élő dicsérje az Urat!” és Lukács evangéliumára: „Dicsőség a magasságban Istennek!”. Kijelentette: „A vallás nem válhat ürügyé az erőszakra, főleg akkor nem, ha a vallási hovatartozás egybeesik az etnikai és kulturális identitással. A vallás és béke együtt járnak. A Katolikus Egyház őszinte és termékeny vallásközi dialógust akar folytatni a zsidó hit és az iszlám követőivel. E dialógus nem kísérlet arra, hogy saját látásunkat rákényszerítsük másokra. (Kiemelés a szerzőtől.) Mindegyikünkől megköveteli, hogy hűségesen ahhoz, amit hiszünk, tisztelettel hallgassuk meg a másikat, próbáljuk fölismermi, mi jó és szent az ő tanításában, és működünk együtt mindabban, ami előmozdíthatja a békét és a kölcsönös megértést.

Korazimban, a Nyolc Boldogság hegyén, a Tízparancsolat és Hegyi Beszéd üzenetét hangsúlyozta a világ minden részéről összegyűlt fiataloknak. A názáreti Angyali Üdvözlét Bazilikában Ábrahám és Mária Istennek mondott igenjéről beszélt. A görög ortodox patriarchátus tróntermében tartott ökumenikus találkozón újból kitért annak hangsúlyozására, hogy elsősorban Jeruzsálemben kell megvalósítani a keresztények, zsidók és muzulmánok együttélését testvériségben, szabadságban, méltóságban, igazságosságban és békében. A Szent Sír Bazilikában mondott utolsó beszédében imádsága végén így szólt: „Tudatosítván a bűn szörnyű következményeit, bűnbánatra indulunk a saját bűneink és minden idők Egyháza gyermekeinek bűnei miatt.”

Az alábbiakban II. János Pál pápa izraeli látogatása során elhangzott beszédekből idézünk. A teljes szöveg ismerete ezek esetében is sokban hozzájárulhat a látogatás és a millenniumi év jelentőségének mind teljesebb megértéséhez. Az izraeli vezetők bbeszédeinek fordításához az Izraeli Kormány Sajtó Hivatala által közreadott szöveg szolgált alapul, melyet a budapesti Izraeli Nagykövetség a látogatást követő napokban a magyarországi egyházmegyék részére közvetlenül eljuttatott. A Szentatya beszédeit a Vatikán internetes oldalairól fordítottuk. Fordítás és szerkesztés Hermann Judit munkája.

A FŐRABBÍK ÜDVÖZLETE

II. JÁNOS PÁLHOZ – 2000. MÁRCIUS 20.

Az Askenázi főrabbi, Yisrael Meir Lau, és a Szeferdi főrabbi Eliyahu Bakshi-Doron köszöntő beszéde II. János Pálhoz: „Kérjétek békét Jeruzsálemnek Szerencsés legyen, ki téged szeret” (Zsolt 122,6) Izrael népe, mely Sionban lakik, és a Főrabbi, a hagyományos köszöntéssel üdvözlük II. János Pált: Áldott legyen érkezésed Izraelbe!

Jeruzsálem szent városából, melyről Zakariás próféta mondta: „Örülj és örvendezzél Sion leánya, mert nézd, máris jövök, hogy nálad lakjam – mondja az Úr. Sok nép az Úrhoz tér majd azon a napon.

Ő azonban nálad marad, és te tudni fogod, hogy a Seregek Ura küldött engem” (Zak 2,14–15), üdvözljük azt, aki helyesnek tekintette hogy a Katolikus Egyház nevében kifejezze a zsidó nép ellen, az elmúlt kétez év során elkövetett

Ahogy tehát van Közel-keleti békefolyamat, úgy van a Katolikus Egyház részéről is egy öntisztázó folyamat, melynek elindítója XXIII. János pápa, a II. vatikáni zsinat megálmodója és meghirdetője volt. Utóda folytatta munkáját, a Zsinat kiadta a Nostra Aetate-t. Ezt olyan szentszéki kiadványok követték, melyek már konkrét formában adtak iránymutatást az antijudaizmus felszámolására a hitoktatásban, tanításban és liturgiában. Az Új Római Katekizmus pedig már meghatározott fejezetekben foglalkozik ezen kérdéskörrel, mely így az egyházi tanítás alaptankönyve lett.

II. János Pál izraeli útja nem volt problémamentes. Voltak erős megnyilvánulások izraeli szélsőséges körökből, emlékszünk a repülőtéren feliratokra, vagy azokra az iszlám megnyilvánulásokra, melyek sokallták az Izraelnek tett kijelentéseket. Vannak persze a Katolikus Egyházon belül is, akik sokallják a „bűnvallomás rengetegét”. II. János Pálnak azonban végül is örültek a zsidók és örültek az arabok is. A Pápa beszédeiben nagy hangsúlyt fektetett a háromoldalú vallásközi párbeszéd fontosságának hirdetésére. Erre megvan Izraelben is a fogadókészség. Kifejtette, hogy a vallásközi párbeszéd nem a térítés eszköze és újabb formája, és ismételtén leszögezte az Egyház hivatalos álláspontját, amely mereven elutasítja az antiszemitizmust. Felhívta a figyelmet és hangsúlyozta, hogy bocsánatkérése nem politikai manőver, hanem evangéliumi követelmény (kiemelés: a szerző). A Pápa izraeli útja tulajdonképpen a pont volt az i-re, megkoronázása annak a 40 éves folyamatnak, melyet a XIII. János, és a II. vatikáni zsinat indított el.

Felhasznált irodalom:

1. Emlékezet és kiengesztelődés. Az Egyház és a múlt bűnei, a Nemzetközi Teológiai Bizottság dokumentuma Bp. 2000.
2. Bocsássunk meg és kérjünk bocsánatot! II. János Pál pápa szentföldi zárandokútjának beszédei és nagyböjt első vasárnapi homiliája, Bp. 2000., fordította: Dr. Diós István
3. A 2000. március 12-i bűnbánati szertartás teljes szövege, Magyar Kurír Bp., 2000. március 17.
5. Kránitz Mihály: Emlékezet és kiengesztelődés, II. János Pál bocsánatkérése a múlt bűneiért, Lelkipásztor. 2000/6

szörnyű bűnökért érzett töredelmes bűnbánatot, és bizottságot is ki-nevezett a Holocaustért való bocsánatkérésre a zsidó nemzetől.

Emlékezünk rá, és megemlítjük érdemét és meghatározó közbenjárását a karmelita kolostor elköltöztetésében az auschwitzi koncentrációs tábor területéről, ahol testvéreink milliói lettek legyilkolva az Ő Nevének megszenteléséért, feláldoztatva azért az egy okért, hogy „az Úr nevééről nevezték őket” (Deut 25,10)

Nagyra értékeljük azt is, hogy elismeri jogunkat arra, hogy visszatérjünk, és békében és testvériségben éljünk a Szentföldön, biztos határok között, melyeket a világ nemzetei és különösen szomszédaink elismernek. Mindezek a dolgok kifejezést nyertek az Auschwitzban 1999. június 11-én, az izraeli nép békéért folytatott erőfeszítései sikeréért mondott imájában is.

Mi, Izrael főabbijai, a Szentföldön lakó zsidó nép képviselői, kifejezzük reményünket és hitünket, hogy beteljesülnek Malakiás próféta szavai: „Figyelj, elküldöm neked Illést, a Prófétát mielőtt az Úr nagy és rettenetes napja eljön” (Malak 3,22), és Zakariás szavai: „Így, mondja az Úr, visszatérek Sionba és Jeruzsálemben lakom, és Jeruzsálemet úgy hívják majd, az Igazság Városa, és a Seregek Urának Hegyét a Szent Hegy...”

Jeruzsálemből, Izrael Állam fővárosából, és Sionból, a szent városból imádkozunk, hogy jó és hosszú élet, a béke és biztonság, egészség és nyugodt szellem, és az emberi testvériség élete adasson számunkra. Legyen meg az Ő akarata, hogy a próféta szavai beteljesedjenek „*Ő tart majd ítéletet a nemzetek között, és igazságot szolgáltat számos népnek. Ők meg ekevassá kovácsolják kardjukat, és lándzsájukat szőlőmetsző késsé. Nemzet nem emel kardot nemzet ellen, és nem tanul többé hadviselést.*” (Iz 4,6)

Adj meg Ő, aki békét teremt a Mennyekben, hogy békét hozzon nekünk és egész Izraelnek!

II. JÁNOS PÁL KÖSZÖNTŐ SZAVAI A HECHAL SHLOMOBAN, IZRAEL KÉT FŐRABBIJÁNÁL TETT LÁTOGATÁSA ALKALMÁBÓL – 2000. MÁRCIUS 23.

Excellenciás Főrabbi Urak!

Nagy tisztelettel teszek ma látogatást itt, és köszönöm, hogy a Hechal Shlomoban fogadnak engem. Valóban, ez a látogatás egyedülálló jelentőségű, mely – remélem és imádkozom érte – erősödő kapcsolatokra vezet keresztények és zsidók között annak érdekében, hogy elérjük a vallási örökségeink közötti történeti és teológiai kapcsolat egyre mélyebb megértését.

Én magam mindig azok közé akartam tartozni, akik mindkét részről azon fáradoznak, hogy felül tudjunk emelkedni régi előítéleteken, és biztosítani tudjuk annak a közös spirituális atyai örökségnek egyre teljesebb és tágabb körű elismerését, melyen zsidók és keresztények osztoznak. Megismétlem azt, amit a római zsidó közösségnél tett látogatásom alkalmával mondtam, ti., hogy mi keresztények elismerjük, hogy a zsidó vallás belső része hitünknek: „*idősebb testvéreink vagytok*” (Találkozás a római zsidó közösséggel 1986. április 13.) Reméljük, hogy a zsidó nép el fogja ismerni, hogy az Egyház teljességgel elítéli az antiszemitizmust és a rasszizmust minden fajtáját, mert azok gyökerében ellenkeznek a kereszténység alapelveivel. Együtt kell működnünk egy olyan jövőért, melyben nem lesz többé antijudaizmus a keresztények között és keresztény ellenes érzések a zsidók között.

Annyi mindenben osztozunk. Együtt sokat tehetünk a békéért, az igazságosságért, és egy testvériesebb és emberibb világért. Az ég és föld Ura vezessen minket a kölcsönös tisztelet és a mindenki javára történő együttműködés új korszakába! Köszönöm.

EHUD BARAK MINISZTERELNÖK KÖSZÖNTŐ BESZÉDE A YAD VASEMBEN – JERUZSÁLEM, 2000. MÁRCIUS 23.

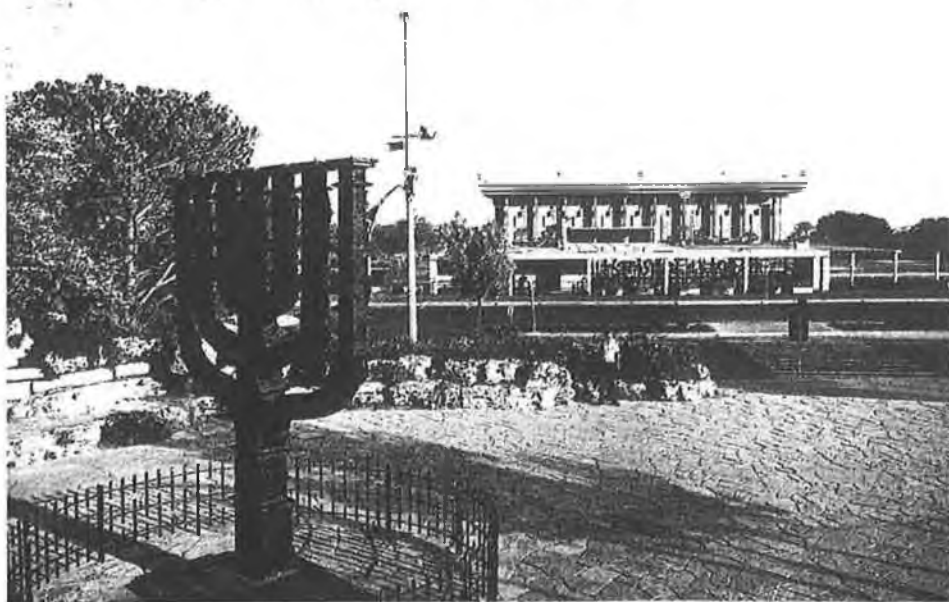
Szentséged! A zsidó nép nevében, Izrael Állam nevében, és annak minden polgára – keresztény, muzulmán, drúz és zsidó – nevében, köszöntöm Önt barátságban, testvériségben és békében, itt Jeruzsálemben, Izrael fővárosában és a hit örök városában.

Szentséged! Ma az emlékezetnek ebben a szentélyében találkozunk, mely a zsidó nép és az egész emberiség számára szolgál. „Yad Vasem” – szó szerint „egy hely és egy név” – hat millió testvérünk számára, másfél millió gyermek számára, a náciizmus barbár gonoszságának áldozatai számára. Amikor a náciizmus sötétsége leszállt ránk, és az én népemet a keresztény Európa minden részéből a krematóriumokba és gázkamrákba terelték, úgy tűnt, hogy az ember nem vetheti reményét az Istenbe és emberbe. Ahogy Joel próféta mondja: „*A nap és hold elsötétedett, és a csillagok visszavették sugarukat.*” A hallgatás nemcsak a mennyekből jött. Ez alatt az idő alatt, itt, Izraelnek ezen a földjén, Natan Alterman, a költő ezeket a felkavaró, kízó szavakat írta: „*Mivel gyermekeink sírtak a bitófa alatt, nem hallottuk meg a világ haragját sem...*”

Szentséged! A Soá hosszú éjszakájának mélységeiből – ahogy Ön nevezte –, láttunk fényfoslányokat is, melyek jelzőtüzként fénylettek a legmélyebb sötétség közepette. Ezek voltak az igaz nem zsidók. Legtöbbször az Ön hittársai, akik titokban kockáztatták életüket, hogy másokat megmentsenek. Nevük itt, a Yad Vasemben, be van vésve a körülöttünk lévő falakba. Nevük örökre van bevésve szíveink kőtábláiba. Szentséged fiatal tanúja volt a tragédiának. És ahogy gyerekkori zsidó barátjának írta, úgy érezte, bizonyos értelemben saját maga tapasztalta a lengyel zsidóság sorsát. Amikor az én nagyszüleim, Elka és Samuel Godin az Umschlagplatzon, varsói otthonuk mellett felszálltak a halálvonatra, a Treblinkában rájuk váró sorsuk felé tartva, – az Ön hazájából hárommillió zsidó sorsa volt ez – Ön ott volt és emlékezett.

Ön többet tett, mint bárki más azért, hogy megvalósuljon a történelmi fordulat az Egyház zsidók iránti gondolkozásában, melyet a jó XXIII. János pápa kezdeményezett, és azért is, hogy bekötözzük a bennünket elválasztó sebeket, melyek sok keserű századon keresztül gennyedtek. Azt hiszem, elmondhatom Szentségednek, hogy az Ön érkezése ma ide, az Emlékezet

Szentélyébe, a Yad Vasembe, ennek a gyógyító történelmi útnak a csúcspontja. Itt, épp ebben a pillanatban, az idő maga is megállt... Ez a pillanat magába foglal kétezer történelmi esztendőt... Súlyuk majdnem elviselhetetlen. Röviddel az előtt, hogy elindult erre a zárandókútra, Ön a legmagasabb posztra vonta fel a testvériség zászlaját azzal, hogy beépítette az Egyház liturgiájába a bocsánatkérést azokért a bűnökért, melyeket hittestvérei mások ellen, különösen a zsidó nép ellen elkövettek. A legmélyebben nagyra értékeljük ezt a nemes cselekedetet. Természetesen nem lehet túljutni egyik napról a másikra a múlt minden fájdalmán. Szentséged gyakran kommentálta a zsidók és keresztények múltbeli kapcsolatának problémáját. Az a mi kívánságunk, hogy folytatódjék a produktív dialógus

Az izraeli parlament épülete Jeruzsálemben

ebben a kérdésben azért, hogy továbbra is együtt dolgozhassunk a rasszizmus és antiszemitizmus felszámolásán.

Szentség! Az én nemzetem olyan nemzet, mely emlékezik. Bármilyen terhes is az emlékezés égető súlya, nem kerülhetjük ki azt, mert az emlékezés nélkül nincs sem kultúra, sem öntudat. Izrael állam lehetetlennek tűnő megalapítása, a száműzöttek összegyűjtése, nem pusztán visszaállította a zsidó nép becsületét és sorsa feletti rendelkezését, hanem ez a határozott és örök válasz Auschwitzra is. Hazatértünk, és ettől fogva zsidó soha nem lesz segítség nélkül, és soha nem lehet megfosztva emberi méltósága utolsó foszlányaitól. Itt, a mi civilizációnk bölcsőjénél, újra felépítettük otthonunkat, hogy prosperáljon békében és biztonságban. Államunk védelme nagy áldozatot követelt. Ma készek vagyunk arra, hogy a történelmi megbékélés útjait keressük. Hatalmas erőfeszítések közepette vagyunk, hogy megfelelő békét teremtsünk palesztin szomszédainkkal, Szíriával és Libanonnal, és az egész arab világgal. Nagyra értékelve hallottuk az Ön szavait arról a különleges egyedi kapcsolatról, mely a zsidó népet Jeruzsálemhez köti, mely szerint, és én idézem Önt: „A zsidók szenvedélyesen szeretik Jeruzsálemet ... Dávid király ideje óta, aki azt fővárosául választotta, és Salamon napjaitól, aki a templomot ott építette fel, ezért feléje fordulnak mindennapi imáikban, és mint nemzetük szimbólumára mutatnak rá.”

Szeretném megismételni teljes elkötelezettségünket az iránt, hogy a Katolikus Egyház minden jogát és tulajdonát megvédjük, épp úgy, mint más keresztény és muzulmán szervezetet, és hogy folytassuk a teljes vallásszabadság biztosítását minden vallás számára egyenlően, valamint az iránt, hogy megtartsuk az egységes Jeruzsálemet olyan szabadnak és nyitottnak, amilyen eddig soha

nem volt, azok számára, akik szeretik őt. Tudom, hogy Ön imádkozik, ahogy mi is, Jeruzsálem egységéért és békéjéért. „Békét kérjete Jeruzsálemnek ... Legyen béke falai között, és jólét terein, testvéreimért és barátaimért kívánok békét tenéked!”

Szentség! Ön a testvériség, az emlékezés és a béke küldetésében jött. És mi azt mondjuk Önnek: Áldott legyen Izraelben!

II. JÁNOS PÁL BESZÉDE A YAD VASEMBEN – 2000. MÁRCIUS 23.

Az ősi zsoltár szavai feltörnek szíveinkből: „Olyan lettem, mint összetört edény. Hallottam a tömeg suttogását – körülöttem csupa borzadály! – Csoportokba verődtek, és meg akartak ölni. De én tebenned bízom, Uram! Azt mondom: te vagy az én Istenem!” (Zsolt 30,13–15)

Az emlékezés e helyén az elme, a szív és lélek erősen csöndre vágyik. Csöndre, melyben emlékezünk. Csöndre, melyben értelmet próbálunk adni a reánk törő emlékeknek. Csöndre, mert nincsenek megfelelő szavaink elsírni a Soah rettenetes tragédiáját. Nekem magamnak mindarról vannak személyes emlékeim, amikor a nácik elfoglalták Lengyelországot a háború alatt. Emlékszem zsidó barátaimra és szomszédaimra, akik közül van aki meghalt, van aki túlélte. Eljöttem a Yad Vasembe, hogy tisztelettel adózzam a zsidó nép millióinak, akiket mindenüktől, és elsősorban emberi méltóságuktól megfosztva öltek meg a Holocaustban. Azóta több mint fél évszázad telt el, de az emlékek megmaradnak.

Itt is, mint Auschwitzban és sok más helyen Európában, megdöbbenünk oly sok ember szívbemarkoló jajszavának visszhangjától. Férfiak, nők gyermekek sokasága kiált felénk a szörnyűségek mélységéből, melyeket ők megismertek. Lehetetlen, hogy ne halljuk jajkiáltásukra! Egyikünk sem feledheti, és nem veheti tudatlanba a történeteket. Senki nem kisebbítheti súlyukat. Emlékeznünk akarunk. Céltudatosan akarunk emlékezni, azzal a céllal, hogy soha többé ne győzhessen a gonosz, ahogy az a náciizmus sokmillió ártatlan áldozata esetében megtörtént.

Miért lehetett képes ember arra, hogy így meggyalázza az embert? Mert eljutott arra a pontra, hogy megvetette Istent. Csak egy Isten nélküli ideológia volt képes megtervezni és végrehajtani egy egész nép kiirtását. Az a tisztelet, amivel a Yad Vasemben Izrael Állam kifejezi tiszteletét azok iránt a „nem zsidó igazak” felé, akik hőiesen, olykor a saját életük feláldozásával mentették a zsidókat, annak elismerése, hogy a sötétség órájában sem hunyt ki minden fény. Ezért hirdetik a Zsoltárok és az egész Biblia – jól lehet nagyon is ismeri az ember gonoszság iránti képességit –, hogy nem a gonoszság az utolsó szó. A hívő szív a szenvedések és a fájdalmak mélységeiből kiáltja: „...tebenned bízom, Uram! Azt mondom: te vagy az én Istenem!”

Zsidók és keresztények mérhetetlenül gazdag közös spirituális atyai örökségen osztoznak, mely Isten kinyilatkoztatásából származik. Vallási tanításunk és lelki tapasztalataink azt követelik, hogy a rosszat jóval győzzük le. Emlékezünk, de minden bosszúvágy nélkül, és nem azért, hogy gyűlölet ébredjen bennünk. Számunkra az emlékezés azt jelenti, hogy imádkozunk a békéért és igazságosságért, és elkötelezzük magunkat ezek mellett. Csak egy békés, és mindenki iránt igazságos világ lesz képes arra, hogy elkerülje a múlt tévedéseinek és szörnyű bűneinek megismétlődését. Mint Róma püspöke és Péter apostol utóda, biztosítom a zsidó népet arról, hogy a Katolikus Egyház az igazság és szeretet evangéliumi törvénye által indítva, és nem politikai megfontolásokból, mélységesen fájjalja a keresztények részéről bárhol és bármikor a zsidókat ért gyűlöletet, üldöztetést és

Ima az auschwitzi halálfall előtt

antiszemita megnyilvánulásokat. Az Egyház elutasítja a fajgyűlölet minden formáját, mert az a Teremtő minden emberben jelenlévő képmásának tagadása.

Az ünnepélyes megemlékezésnek e helyén, erősen imádkozom azért, hogy a zsidó nép által a 20. században elszenvedett tragédia fölötti fájdalmunk vezessen a zsidók és keresztények közötti új kapcsolatra. Építsünk új jövőt, melyben ne legyenek zsidó ellenes érzelmek a keresztényekben és keresztényellenes érzelmek a zsidókban, hanem inkább kölcsönös tisztelet, mely kölcsönös tiszteletet azoktól, akik az egyetlen Urat és Teremtőt imádják, és akik Ábrahámot a hitben közös atyjuknak tekintik, elvárnak. A világnak hallania kell a figyelmeztetést, mely a Holocaust áldozataitól és túlélők tanúság tételéből szól. Itt, a Yad Vasemben, az emlékezés továbbél, és beégeti magát lelkünkbe. Ezért fakad fel ajkunkról a kiáltás: „Hallottam a tömeg suttogását – körülöttem csupa borzadály! – Csoportokba verődtek, és meg akartak ölni. De én tebenned bízom, Uram! Azt mondom: te vagy az én Istenem!”

RABBI MICHAEL MELCHIOR MINISZTER BESZÉDE II. JÁNOS PÁLHOZ A SIRATÓFALNÁL – 2000. MÁRCIUS 26.

Excellenciás Uram!

A Pápa a történelemnek sok ezer éve tekint le ránk a felettünk lévő szent hegyről, és a mi szent Templomunk fennmaradt kövei közül, és látják Önt itt. Sok ezer éven keresztül, háromszor naponta, Északon, Keleten, Nyugaton és Délen, valójában az egész Földön, zsidók e felé a hely felé fordulva imádkoznak.

Soha nem szűntünk meg imádkozni e szavakat: „Hadd lássák meg szemeink Isten kegyelemteljes visszatértét Sionba.” Az inkvizíció kínzókamráiban, várva a hóhér kötelére, később az Auschwitzba, Treblinkába, Maidanekbe induló marhavagonokba zsúfolva, majd a hazánkat védő harcok hevében, a zsidók mindig ez után a szent hely után vágyódtak és imádkoztak. Hagyományunk szerint Isten jelenléte soha nem marad távol ettől a Nyugati Faltól. Ez a hely a legkonkrétabb módon reprezentálja a Világ Teremtője és a zsidó nép közötti, soha véget nem érő szövetséget. Akkor és ma – az Ő Kegyeleméből – visszatértünk a mi örökös hazánkba és fővárosunkba.

Üdvözljük az Ön ideérkezését! Úgy üdvözljük, mint a Katolikus Egyház elkötelezettségét, mely a zsidó nép elleni gyűlölet, megálázás és üldöztetés végét jelentő elkötelezettség. Az Izraeli

Kormány és a zsidó nép nevében itt állunk ma, hogy a leghangosabban és legvilágosabban kimondjuk: „Tovább nem!” Soha többé ne erőszakoljuk meg a vallás magasztos értékeit annak érdekében, hogy egy háborút igazoljunk. Soha többé ne hívjuk Isten nevét akkor, amikor lesújtunk azokra, akik az Ő képmására alkottattak.

Azt mondjuk: Nem tovább! Mert ma egy új korszak kezdődik, amelyben mindannyian az egekre emeljük tekintetünket, és elkötelezzük magunkat, hogy felkutassunk minden ősi ösvényt, és kikövezzünk széles, új utakat, melyek békét hoznak minden vallás, és minden hívő számára – zsidóknak, keresztényeknek és muzulmánoknak egyaránt. Új korszak kezdődik, melyben az Istenbe vetett hit a béke, a nemzetek közötti testvériség, az igazság és az Ő teremtményei szenvedése iránti együttérzés szimbólumává lesz. Nem tovább! Mert ma mi elkötelezzük magunkat az iránt, hogy véget vessünk Jeruzsálem szentsége politikai célok érdekében történő manipulációjának. Jeruzsálemnek vissza kell utasítania a gyűlöletet, viszálykodást és vérontást, és újból a Béke Városává, és a szentség forrásává kell válnia.

Válaszul az Ön felhívására, annak érdekében, hogy előrevigyük a vallási megbékélés ügyét, megtisztelő számomra, hogy bejelenthetem szándékomat arra, hogy haladéktalanul létrehozunk egy vallásközi fórumot, melybe meghívást nyernek a három nagy monoteista vallás képviselői, hogy elősegíthessék a vallási megbékélést ezen a megszentelt földön, ebben a régióban és az egész világon. Tegyük meg minden tőlünk telhetőt, hogy valóra váltsuk Izajás próféta békedalát: „és azt mind elvezetem szent hegyemre, és örömmel töltöm el házamban az imádság helyén. Elfogadom égő és véres áldozataikat oltáron, mert házam minden nép számára az imádság háza lesz.” (Iz 56,7)

Jeruzsálem szentsége felemelő. Arra indít bennünket, hogy felülemelkedjünk mindazon, ami elválaszt bennünket. Azt az inspirációt és víziót nyújtja számunkra, hogy egyesüljünk és megtaláljuk az utat, mely életet, és nem halált, áldást, és nem szerencsétlenséget hoz mindannyiunk számára. Békében fogadjuk érkezésed, és áldást és békét kívánunk távozásodra. Ő, aki békét teremt a Mennyekben, adjon békét nekünk és egész Izraelnek! És mondjuk rá: Ámen.

A MELCHIOR RABBI ÁLTAL, II. JÁNOS PÁLNAK ADOTT BIBLIA AJÁNLÓ SORAI

II. János Pál, Jeruzsálemből Rómába, fogadd ezt a Könyvek Könyvét, a Zsidó Nép sajátját, mint csodálatunk és tiszteletünk jelét erőfeszítéseid iránt, melyeket a világ népei közötti testvériségért és a békéért fejtesz ki! Éljük meg mindannyian, hogy meglátjuk a prófétai vízió beteljesülését: *Rajta, menjünk fel az Úr hegyére, Jákob Istenének házához, hogy tanítson meg minket útjaira, és így az ösvényein járassunk, mert a Sionról jön a törvény és Jeruzsálemből az Úr tanítása.*” (Iz 2,3)

Lelovics László

Egy eleven plébánia

Szent Imre Egyházközség – Kaposvár

A rendszerváltozás előtt már három közösség volt Pázmány Lajos atya idejében: a vegyes kar, a gitáros csoport és az ifjúsági hittan (a negyedik – a képviselőtestület – nem „klasszikus” spon-tán közösség). Az idős atya nehéz próbákat kiállt határozott oda-adottsága, a sok egyházzenei program (zenekarok, kórusok kül-földről is) közelebb hozta a templom látogatóit egymáshoz és Is-tenhez. A vegyes karban az idősebb korosztály tagjaival egy-egy vendégség vagy ünnepi agapé alkalmával személyes kapcsolato-kat alakíthattunk ki. A kórustagok közül sokan képviselők lettek az egyházközségben. A gitárosok a rendszerváltás előtt sok he-lyen az ifjúság legvonzóbb pasztorálói voltak. Gitáros csoportun-kat Horváth Zoltán (Zola) vezeti a mai napig (20 éve) saját éne-keket is szerevezve. Megtanultuk a szolgálatot azzal, hogy a gitáros misék mellett egyházmegyei ifjúsági találkozókat szerveztünk, falupasztorációban vettünk részt, időseknek adott műsorokban énekeltünk, vagy a szocializmusban merész vállalkozással – ki-lépve a templomból – zeneiskolai karácsonyi amatőr koncerten megmutattuk magunkat a „külvilágnak”. Ifjúsági hittanunkat a lelkeség sokfélesége és az ökumené hatotta át. Ahogy rendszer-változás előtt a politikai ellenzék egységben volt, a materializmus ellenzékéeként a felekezetek „földalatti” egysége is erősebb volt. Hittanunkra 6–8 kisebb-nagyobb egyház fiataljai jártak. Jelen volt a Regnum, a Bokor, a Focolare, a karizmatikus, a taizéi lel-kiség éppúgy, mint Vanier vagy Teréz Anya mozgalmi. Egyház-községünk két pólusa: az idősek gazdasági, műszaki, liturgikus megőrző szerepe és a fiatalok bátran kísérletező alkotói közössé-g tartotta az egyensúlyt.

Ezen a jó alapon nagy változás kezdődött Varga László '93-as plébánosi kinevezése óta. Kezdetben jól működő budapesti plé-bániai mintát kerestünk (Brüchner Ákos – Szt. Imre), de rájöt-tünk, hogy saját utat kell építeni. Mára a képviselő-testület (átlag-életkora 42 év) egyházközségi feladatai 3 fő területen 21 nagy csoportba szerveződtek: gazdasági: pénzügy-jog, műszaki pasz-torális: család, ökumené, média, kultúra, kórusok, hitoktatás, kö-zösségek, Szentlélek szeminárium, ifjúsági Alpha, jegyes kurzus, katekumenátus-szolgálatok: karitás, kórházipasztoráció, börtön-misszió, Hit és Fény, szentségimádás, közbenjáró ima, ima-böjt szolgálat, diszitók. A plébános afféle lelkesítő-irányadó (animá-tor-koordinátor), de nem sokat szervez, hanem távolabbról segít-felügyel. (Munkája mellett ő igazgatja a katolikus kollégiumot is.) A tényleges irányítás a „világi” felelősök feladata. A felsorolt csoportok többsége újabb kisebb egységekre oszlik (pl. karitás: tárgyi adományok kezelői, varrócsoport, idősek látogatói, házi beteggondozók, szegények pártfogói).

Gazdasági területen jelentős eredmény templomunk külső-belső nagy felújítása, környékének rendbetétele, a plébánia felújí-tása – saját erőből. **Pasztorális területen** nagyon sok irányban fejlődött az egyházközség. Míg korábban a még „szabad” (nem házasság) fiatalok adták a lendületet, mára a családok szerepe erősen felértékelődött más plébániákhoz képest. Ők stabilak, megállapo-dottak, akik már pár- vagy pályaválasztás miatt nem kezdenek más életet (esetleg távoli helyeken). Az **ifjú és idős házasságok** megalakítják a maguk csoportjait, de sok területen együtt is dol-goznak. Az ifjabbak nagy találkozásai vasárnap a „gyerekmisék”, amit annyian látogatnak, hogy lassan már nem férnek el. A prédí-kációt bábozás, kis jelenetek eljátszása eleveníti (néha mikrofon-

nal kérdezzük a hallgatóságot, hogy jobban bevonjuk őket az Üzenet megértésébe). A **liturgiát** a gyerekek kezébe adott csen-gettyűk, gyertyácskák színesítik. A családok bázisközségeket is alkotnak és ma ők adják a képviselő-testület legtöbb felelőseit. A családpasztoráció a peremen lévőket is el akarja érni. Kik ezek? Akik csak akkor jönnek templomba, ha házasodnak, temetnek, keresztelek. Feljegyezzük az évfordulót, és egy év elteltével mi-sét ajánlva értük újra hívjuk őket. Így már többen is bekapcsolód-tak az aktívabb hitéletbe. Az **ökumenében** a régi kapcsolatok visszaszorultak. A fiatalok felnőttek és saját családjuk, felekeze-tük cselekvő vagy épp eltűnő, lapító tagjai lettek. Új kezdemé-nyezés, hogy a lelkészek rendszeresen közös istentiszteleteket, baráti találkozót tartanak, ahol a „civiliek” is részt vesznek.

A **kultúra** része a templomi szentmise és liturgia, melyekben szimfonikus egyházzene, kórusművek, gitáros énekek vannak. Esti hangversenyeken neves zenekarok, kórusok, más városok plébániái, külföldi vendégek zenélnek, énekelnek. Gitáros cso-portunk műsorokat adott időseknél, hajléktalanoknál, börtönben, ifjúsági találkozók, falvakban, ÉKE és KÉSZ rendezvényeken, püspöki pasztorációs körúton, sérülteknél, táborokban, lelkigya-korlatokon, szemináriumokon és számtalan egyéb rendezvényen. Ünnepek keretében jeleneteket, verseket, színdarabokat ad-tunk elő, de néha a Csiky Gergely Színház színészeit is meghív-tuk. A plébániához kapcsolódó középiskolai kollégiumban klubot szerveztünk, ahol filmklub, néprajz, diáképes úti beszámoló, író-olvasó találkozó, irodalmi est, vetélkedő is volt. Igényesebb zene és kiskönyvtár, logikai játékok között tea és zsíros kenyér mellett a szabadidő hasznosabb eltöltése is cél volt. Itt említem a plébá-niai újságot, a Szent Imre Híradót, ami a friss híreken túl grafiká-kat, szép fotókat, igényes írásokat is gyakran megjelentet.

A **hitoktatók** ma már inkább a kisiskolás korosztályt oktatják-nevelik iskolákban és a templomban. Ministráns csoportunk ba-ráti összejöveteleket is tart. Az ifjúság egy **új kísérleti evange-lizációt** kezdett: az Alpha programot, amely angol módszer sze-rint részletesen kidolgozott szociálpszichológia modell alapján fedezi fel a hitélet világát bensőséges közösségi formában. Az Alpha módszert a jegyesek felkészítésénél is sikerrel használják. Az egyházközség sajátos helyzete, hogy egyik épületében műkö-dik a katolikus kollégium. A diákok egy részét sikerül bevonni az egyházközség életébe (klub, sport, tánciskola, bálók, kirándulás, taizéi imacsoport). A főiskolások csoportja a plébánián és a taní-tóképző kollégiumában is szervez rendezvényeket. Új kezdemé-nyezés a szentségekre felkészítő katekumenátus, ami még most alakul. A képzések része a Szentlélek szeminárium is, ami egy af-rikai füzet magyar változata alapján a karizmatikus lelkiség meg-élését segíti egy hosszabb (kb. 9 hetes) képzés keretében életgyó-nással, szentlélekkeresztséggel, életátadással, küldetéssel. Évente átlag 20–50 végzős van (ebből akad, aki többször is elvégzi). Kö-zülük a „vendégek” más plébániákra térnek vissza, de a „haza-iak” itt folytatják aktív kereszténységüket.

Külön fejezetet jelentenek a **szolgálatok**, amik sokszor ugyan-úgy hitébresztők (evangelizálnak), mint a pasztorális tevékenysé-gek. A karitás hasznos elfoglaltságot és társaságot ad idős embe-rek számára, hogy ne érezzék feleslegesnek, magányosnak magu-kat. A kéregetőknek általában csak ételt adunk, pénzt csak egyszer, ha nem ittas. Fontos, hogy ismerjük és jól szeressük sze-

gényeinket. Nehézséget okoz a megkülönböztetés tisztességes szegény és lumpen élők között. Ha a dörsölt, lumpen magatartást adományokkal támogatnánk, az olaj a tűzre. Arra nevelne, hogy „Ne tégy semmit, csak vontasd magad másokkal!”. Ez rossz nevelés, és nem tetszhet Istennek sem. (ld. Pál: „...aki nem dolgozik, ne is egyék...”.) Más a helyzet betegeinkkel, sérülteinkkel, akik nem kéregetnek, sőt rejtőznek, mert szégyellik állapotukat. Őket meg kell keresni és méltóságukat vissza kell adni Jézus szeméjében, tanításával. A szegény családokat látogatjuk, segítjük közösséghez kapcsolódásukat, és megismerve őket, néha már mernek beszélni hiányaikról, de máskor észre kell venni, ki kell találni, mire van szükségük, és tapintattal adni nekik. Alkalmi igényeiket a templomi hirdetésekbe is belefoglaljuk (pl. heverő, gáztűzhely, szekrény stb.).

Kórházpásztorációnk még fiatal terület. Keressük a kapcsolatot olyan helyekkel, ahonnan tapasztalatokat szerezhethetünk, hogy ne legyenek sok a „tanulópénz”. A kórház dolgozóival kiváló a kapcsolat, és 10 önkéntes kb. 100 beteget ér el hetente 10–15 percnyi beszélgetéssel a kórház legtöbb osztályát felkeresve. Nyomtatványokkal segítjük imáikat, gyónásaikat. Ettől függetlenül egyházközségünkben ingyenes lelki tanácsadó szolgálat keretében gyakorló pszichiáter heti 2–3 órában rendel.

A Hit és Fény helyi csoportjában (a „Búza-szemek”-ben) Jean Vanier példáját követve találkozunk havonta. A 4 szervező, 2 animátor, 6 segítő, 3–4 szülő és a 10–12 sérült barátunk beszél mindennapjairól, majd átgondolva megjelenít vagy rajzol-mintáz egy-egy evangéliumi részt, szeretetlakomát tart hozott ételekből, kirándul, de a legnagyobb szenzáció mindig az egyhetes közös nyaralás Szőlősgyőrön. Ezalatt szüleik kicsit pihenhetnek.

Egyik legdinamikusabb területünk a **börtönmisszió**, ami főleg felelős vezetőjének, Katona Csillának köszönhető. Csoportunk (az ország egyik legjobb missziója) tagja a Roszik Gábor vezette Magyar Testvéri Börtöntársaságnak (amely a Prison Fellowship International magyar csoportja). Ez sok segítséget adott, hogy legyőzzük az örök kezdeti nagy gyanakvását, ellenállását. (Ki gondolta, hogy ilyen nehéz a rácsok mögé bejutni?) Ma már közel 30 fős a tág munkatársi kör (köztük vállalkozók, pedagógusok, gyógypedagógusok, pszichiáter, jogász, újságíró), és 10–12 fős a gyakran bejárók köre. Elértük, hogy naponta délelőtt-délután foglalkozást tarthatunk, vagy egyéni beszélgetéseket folytathatunk. Néha vendéget is vihetünk (volt benn püspökünk is, szerzetesek, kispapok, művészek, tanúságtevők, lelkészek). Havonta tart gyóntatást és misét plébánosunk a kezdeményezésünkre és a Mohay házaspár tervezésében épült börtönkápolnában. Más felekezethez tartozó keresztény testvéreinkkel közös munkánk a fogva tartottak családjára, szabadulására, rehabilitációjára, az örökkel való kapcsolat ápolására is kiterjed. Templomunkban péntekenként keresztutat mondunk értük, havonta misét. Biztatóak eredményeink de még nagyon sok a teendőnk. Karácsonykor családlátogató ajándékozást szervezünk a fogva tartottak (elég hátrányos helyzetű) gyermekeinek, nyaranta tábor Szőlősgyőrön. Segítjük a szabadultak elhelyezkedését, elkezdtük a foglalkozást a családtagokkal és tervezzük bekapcsolásukat eleven egyházközségekbe, hitéleti csoportokba, hogy ne térjenek ugyanoda vissza, ahonnan a bűnbe sodródtak. Mivel városunk börtöne nem letöltőhely, így az ítélethozatal után elkerülnek a fogvatartottak. Csilla már szervezi Sopronban is a missziót.

Több, mint két és fél éve naponta majdnem egész napos **szenstégimádás** („örökimádás”) van templomunkban. Ez a háttér sok erőt ad a sok feladathoz. Jelentkezni lehet a nap óráira, amit összehangolnak és így lesz folyamatos jelenlét. A közbenjáró ima és az ima-böjt szolgálat betegekért, megkööttségek ellen, nemes célok érdekében történik. Közbenjáró imák a hét csütörtökjein mi-

se után vannak. Az ima-böjt szolgálat egyéni feladat. Nem csak az igények gyűlnek folyamatosan, de az imák után visszajelzéseket is várnak. Tapasztalataink azt mutatják, hogy számos gyógyulás, szabadulás ad erőt a folytatáshoz.

Plébánosunk régi kezdeményezése (még előző helyéről Somogyfőménfőbányáról) a **Csendes Hétvége** (3. Hétvége). Ide az ország sok településéről érkeznek alkalmi vagy rendszeres résztvevők (alkalmanként átlag 15–25 fiatal-középkorú zárandokkal). A szombati nap csendben kenyér-víz böjtben telik. Egy délelőtti rövid tanítást követően lehetőség van szentségimádásra, imára, olvasásra, pihenésre, feltöltődésre. Este a böjt után nagy agapé keretében szabad, vidám folyást engednek a beszédnek, ahol sokféle (rendkívüli, különös vagy épp átlagos) ember ismerheti meg egymást.

Talentumbankunk olyan kezdeményezés, melyben szakmai segítséget ajánlanak fel az egyházközség tagjai ingyenes, csökkentett-, vagy normál térítés ellenében az építőipartól a korrepetálásig. Néhány esetben lehetett már használni az adatokat, de még nem ébredt fel igazán ez a szunnyadó lehetőség. Az említett Szőlősgyőrök egy Balaton környéki üres plébánia, melyet sok éve használatba kaptunk Gyuriga Károly lengyeltóti plébános úrtól (és amit sajnós a falu el akar adni a közeljövőben). Sok éve táborozunk itt nyaranta különféle közösségekkel (hittanosok, ministránsok, házasságok, Hit és Fény, börtönmisszió, gitáros csoport, lelkigyakorlatosok). Mindezeket és a templomi feladatokat, valamint további (főleg családi, ifjúsági) külső kezdeményezéseket is támogat a Szent Imre Öröksége Alapítvány, melyet egyházközségünk működtet.

Eredményeink között tartjuk számon a közösségünkben indult papi és szerzetesi hivatásokat, a családok megerősödését, a másokért és a krisztusi értékekért is tenni tudó érett személyiségeket, a gyógyultakat és szabadultakat, a megtérteket és szolgálókat, de mindenkinek felett Isten erejét, boldogságát, a Lélek gyümölcseit. Ezeket nem adták ingyen, keményen meg kellett dolgozni értük, de nem kell közben fogainkat csikorgatni, mert bőven van alkalom felüdülésre, megkönnyebbülésre, erőgyűjtésre, problémák megelőzésére vagy megoldására – vagyis boldogabb életre.

Jó végignézni az úton, hogy honnan, hová jutottunk, és elképzelni is nehéz, hogy mivé lehetünk még. Jó érzés, hogy néhányan „főnökeim” lettek egy-egy csoportban azok, akiket kezdetben én segíthettem Isten felé. Ma is több közösség „mezei” tagja vagyok, melyeknek másfelől a képviselő-testületben felelőse is. Ha váratlan nehézség vagy útkeresés okoz néha problémát, próbákat megélt tapasztalataimmal ma is segíthetek.

Jó tapasztalni, hogy van igény egy fogyasztói világban az értékek megteremtésére és megőrzésére. Jó, hogy az Emberfia modernebb, mint letűnő divatok sikerfigurái, mert Ő minden korok Embere, ezért ma is kikerülhetetlen. Köszönet a fejlődésért első sorban Istennek: a lehetőségeket adó Atyának, a velünk élő Fiúnak és a bátorító-vigasztaló Léleknek; másodsorban a jóakarátú és bátor embereknek!

Három busszal voltunk látogatni plébánosunkat szüleinél, Sáskán
Fotó: Csonka Béla

2000. május 22-én volt Budapesten az Egyházfórum új folyamának bemutatója, melyen részt vett dr. Karl-Josef Rauber nuncius, vatikáni nagykövet és Gyulay Endre püspök, az Egyházfórum Alapítvány elnöke. Kettőjük előadását közöljük.

Gyulay Endre

Új lap – új nap

Új lapot, vagy új napot kezdünk. A cím ugyan nagyjából ugyanaz, a formája azonban más. Ez jelenteni szeretne valamit. Itt két dolog ütközött. Az egyiket úgy hívták, hogy II. vatikáni zsinat. A másikat pedig, kommunizmus, szocializmus. Különféle nevei voltak. A II. vatikáni zsinatnak éppen ezért nem volt olyan egyszerű beszívárognia a magyar életbe, a magyar katolikus életbe. Visszaemlékszem egy kis epizódra. A II. vatikáni zsinat határozatait a Vatikáni Rádió felolvasta, én magnóra felvettem és próbáltam pár példányban legépelni és csak papoknak továbbadni. Egy alkalommal igen kedves meghívást kaptam a békéscsabai rendőrségre. Ott azt kérdezték, hogy mit csinálók? Azt válaszoltam, Uraim, én semmit se csinálók. Ha semmit se csinálók, akkor előhoznak egy példányt a gépeléseim közül, mert én illegálisan terjesztek olyan írást, amely még meg se jelent. Utána figyelmeztettek, ha 10 napon belül nem teszem le az összes példányt, akkor hosszabb alkalmi üdülésben lesz részem.

Evvel csak utalni szeretnék arra, hogy milyen körülmények között született meg a II. vatikáni zsinat szellemisége Magyarországon. 10 év telt el, mondjuk a fordulat után és végig kell gondolni, hogy mennyire ért be az új 10 év alatt a II. vatikáni zsinat a magyar katolikus egyházban. Azt hiszem, sokan és sokféle formában kívánták behozni. Sokan lassítva, sokan gyorsítva és valahol mindig az a középút jó, amelyik nem meggondolatlan, de nem is felelőtlenül tartózkodik attól, hogy előrelépjen. Az Egyházfórumban ezt a lelkületet szeretnénk megvalósítani, mely együtt halad a világegyházzal, de benne marad az egyházban.

Karl-Josef Rauber

A II. vatikáni zsinat időszerűsége Magyarországon

A kommunista rendszer negyvenéves elnyomásának súlyos következményei voltak az egyházi életre általában, különösképpen pedig az egyház szervezetére és a lelkipásztorkodásra. E következmények miatt, amelyeket itt eléggé ismertnek tekinthetünk, az egyház nehezen talál utat a bonyolulttá, plurálissá vált és még mindig változó társadalomhoz az egykor a vasfüggöny mögötti országokban. Egyrészt arra törekszenek, hogy elhatárolják a jórészt zsinat előtti teológia által táplált hitletéteményt a nyugati országok egyházának aggodalommal figyelt helyzetétől; másrészt arra törekszenek, hogy létrehozzanak saját intézményeket – katolikus óvodákat, katolikus iskolákat, katolikus egyetemet –, amelyek az egyre inkább szekularizálódó társadalmon belül egy katolikus oszlop építőelemei lehetnek. A II. vatikáni zsinat dokumentumaival szembeni ellenállás, amely az egykori kommunista országok természetellenes politikai és kulturális megnyomorításából adódott, egyre gyengül. Minél többen tanulnak nyugati nyelveket, szereznek be nyugati irodalmat, és próbálnak tanulmányi célból Nyugaton tartózkodni, annál inkább veszít jelentőségéből az az érv, hogy „a mi esetünk különleges, a többiek nem ismerik a mi helyzetünket”. A társadalmi-, politikai- és kulturális mozgások áramában azok az egyházon belüli intézkedések, amelyek távol tartani vagy legalább szelektálni próbálják a nyugati teológiát, csak az egyházi elmaradást növel-

Egy hasonlaltal szeretném ezt jobban megvilágítani. Úgy gondolom, sokan szeretik a futballt. Nos, 11 ember az egyik oldalon és 11 pedig a másikon. Közülük egy ott hátul véd mindent, és kettő pedig azt védi, akinek védenie kell mindent. A többiek szaladgálnak a pályán, egypáran középben, nem mindig ezek rúgják a gólt., de nagyon fontos a szerepük. S egypáran a széleken szaladgálnak, s ha középben baj van, akkor kiadják a szélekre a labdát, mert ott könnyebb előrejutni.

Miért mondtam ezt el? Én, úgy gondolom, az Egyházfórum jobb-, vagy balszélső akar lenni az egyház életében. Nem lép ki a vonalon kívül, hanem egyszerűen megmarad a maga vonalán és beadja azokat a lépéseket és labdát, melyekkel győzelemre lehet vinni az egyház csapatát. Az Egyházfórum elmegy a touch-vonalig, de nem tovább. Pontosan azért, hogy elgondolkoztasson, s ezen elgondolkodtatáson keresztül előrébb vigye a győzelem felé, az üdvösség felé azokat, akik itt dolgoznak az egyházban. Nagyon fontos, hogy a touch-vonalon belül szeretnénk maradni. Nem szeretnénk csak kritizálni. Egyet szeretnénk, hogy a magyar katolikus egyház a II. vatikáni zsinat alapján megújuljon.

Ezt szeretnénk az egyházban elérni, és én remélem, hogy azokkal a világi munkatársakkal, papokkal, püspökökkel együttmunkálkodva, akik írni fognak az újságba, a II. vatikáni zsinat szellemében való megújulás és gyümölcsöt hozó, a magyar nép felé értéket felkínáló kezdeményezés legyen.

Az új egyházkép

Az az egyházkép, amelyet a zsinat a „Lumen gentium” és a „Gaudium et spes” c. konstitúciókban megfogalmazott, autentikus módon egyesíti az egyházra vonatkozó bibliai kijelentések lényeges tartalmait az egyházi, főleg patrisztikus értelmezési hagyomány tárházával. Továbbá a zsinat mint reformzsinat tudatosan szétfeszí-

ti a tridenti zsinat utáni, századunk közepéig uralkodó apologetikus, inkább védekezésre és elhatárolódásra koncentráló egyháztan korlátait. Ellenlépésként erősebben felkarolja századunk lelkiismereti és teológiai újításait, például a biblikus és a liturgikus mozgalmat, visszatér a görög egyházatyáknak az üdvösséggel kapcsolatos univerzalizmusához, az egyháznak az összes kontinensen való megtestesüléséhez stb.; így próbálja felvázolni a mi korunk számára hihető egyházképet.

Az 1985. évi püspöki szinódus záródokumentuma megállapítja: A zsinati dokumentumok alapvető és központi eszméje a „kommunió-egyháztan”. A zsinat úgy döntött, hogy más egyházképet fogalmaz meg, mint amelyet XII. Pius a „Mystici Corporis” kezdetű enciklikában előadott. E döntés jelentőségét azzal kell lemérnünk, milyen hatást gyakorolt a nagy nyilvánosságra ez a váltás. A zsinat szakított a nyugati egyház évszázadok óta elfogadott jogi-hierarchikus felfogásával, és Isten népe tagjainak alapvető egyenlőségét tudatosan elébe helyezte az egyház hierarchikus berendezkedésére vonatkozó reflexióknak (LG 9–17). Az egyháznak, mint Isten népének a felfogása utal ugyan az egyház újból felfedezett, értékes, üdvtörténeti szemléletére, mégpedig az egyház történeti, dinamikus és eszkatológikus alapvonásában. A zsinat e felfogásmódjával kapcsolatban több teológus azonban megállapítja, hogy a test („Krisztus teste”) páli képe kifejezi mind a Krisztussal való kapcsolatot, mind pedig az összes megkeresztelték egymás közötti közösségét. „Az Isten népe” és a „Krisztus teste” képnek tehát ki kell egészítenie egymást. Más egyházi közösségeknek, kivált az ortodox egyháztanak a szemügyre vétele tette láthatóvá, hogy az egyház fogalmának ama meghatározása, amely szerint az egyház Isten népének a kommuniója, közös kincse a nyugati és a keleti egyháznak. E meghatározás az egyháznak, mint olyan látható jelnek a teológiája, amely az elrejtett valóságot tárja elének.

Az egyház, mint kommunió, a Lumen Gentium szerint közösség Istennel Jézus Krisztus által a Szentlélekben. E közösség Isten szavában és a szentségekben valósul meg. A keresztség kapuja és alapja az egyházi közösségnek, az eukarisztia forrása és csúcspontja az egész egyházi életnek (LG 11). Isten egyesítő ereje által, vagyis épp a Szentlélek által válik az egyház közösséggé, amelyben mindnyájan egyenlő méltóságban és azonos fokon állnak egymás közt és Isten előtt, mint Krisztus testvérei és mindnyájan egyenlően részesülnek Jézus Krisztus királyi, prófétai és papi küldetésében (LG 9–13).

Kollegialitás és szinodalitás

A kommunió-egyháztan az alapja továbbá a kollegialitásnak és a szinodalitásnak is. A kollegiális cselekvés mindig magába foglalja az egész egyház vonatkozásában az egész püspökkollégium tevékenységét, mindig egységben a püspökkollégium fejével, Szent Péter utódjával. A kollegialitástól eltérően a szinodalitás nem alternatívája az egyházi hivatal személyi dimenziójának, és nem is korlátozása egy bizonyos hivatal gyakorlása körének.

A szinodalitás azt az ontológiai dimenziót bontja ki, amely fennáll az összes egyházi hivatal között, és kötve van a kommunió-struktúrához, vagyis a sokféleségben való egységhez. Mivel a szinodalitás a kommunió-egyháztan intézményi kifejeződése, ezt a maga részéről nem annyira a döntésekben való részvétel, mint inkább az egyház küldetéséért való közös felelősség teszi teljessé, amelyre minden hívő meg van hívva a keresztség és a bérmlás erejében. Az egyház kommunió-jellege megkívánja, hogy minden síkján legyen részesedés és közös felelősség. Főleg a világi hívek-

Karl-Josef Rauber apostoli nuncius és Gyulay Endre Szeged–csanádi megyéspüspök az Egyházforum budapesti bemutatkozásán

kel való együttműködést emelte ki a zsinat. Sok világi hívő ajánlotta fel szolgálatait az egyháznak, ez pedig nem lebecsülendő gyümölcse a zsinatnak, aminek következtében már a plébánia síkján kommuniónak tapasztalja az egyházat sok világi hívő. De kommunió-egyháztanával a II. vatikáni zsinat új lendületet adott a többi keresztény egyházzal, a nem-keresztény vallásokkal és világnézetekkel való párbeszédnek is. Míg XII. Pius Mystici Corporis kezdetű enciklikája csak azokat az embereket számítja az egyházhoz, akik a keresztség alapján a közös hitvallásban besorolódnak a hierarchikus rendbe, addig a kommunió-egyháztan szerint az összes egyházi közösség és egyáltalán minden ember részese az egyház üdvmunkájának, és Isten népében az Úrnak az emberek iránti végtelen szeretete és könyörületessége nyilvánul meg.

Ökumenikus horizont

Az egységnek a katolicizmuson belüli modellje analóg módon érvényes lehet az ortodoxia és a reformáció egyházaira is. Az egyház, mint Isten népe és Krisztus misztikus teste fölött áll a hierarchikus módon szervezett egyházon belüli egység és közösség, sőt, egyenlőség, valamint az egyháznak ama történelem általi meghatározottsága, amelybe Krisztus az egyházat, mint az ő népet behelyezte. Olyan elemek mindezek, amelyek összefoglalva és magasabb értelemben a nagyobb egység, a kommunió elvében csúcsosodnak ki. Miként az ökumenével foglalkozó dekrétum elismeri (UR 15), ebből a megközelítésből kiindulva nemcsak a keleti egyházzal való párbeszéd tehető intenzívebbé, hanem az egyház misztériumának ezen a dinamikus vonatkozásán keresztül a katolikus-evangélikus párbeszédben is el lehetne végezni az eddigi katolikus egyháztan szükséges kibővítését.

A kommunió-egyháztan példáján keresztül azt akartam megmutatni, mennyire fontosak a zsinati dokumentumok a mai teológia számára. Az 1985. évi, általam korábban már említett rendkívüli püspöki szinódus, amelyet a pápa az 1965-ben véget ért II. vatikáni zsinatról való megemlékezés és határozatainak felfrissítése céljából hívott össze: ez a szinódus az egész mai egyház, benne a magyar egyház, sürgős és el nem évülő feladatként jelölte meg a zsinat befogadását, recepcióját... Ezért fontos kíváncságot, a zsinat alapos befogadásának és a zsinat alap-tendenciái továbbvitelének szolgálatába állítani a teológiát és a teológiai publikációkat.

P. Szilczl Dóra

Szekták – kultuszok...?

Egy kis tipológia (1. rész)

Nálunk először a 90-es évek elején jelentek meg aggódó hangvételű cikkek a szekták és kultuszok gyors terjedéséről. E folyamat már a 70–80-as években beindult ugyan, de szélesebb nyilvánosságot csak a rendszerváltás után kapott a médiában. Ekkor ugyanis gyermeküket féltő szülők léptek fel a „gyermeküket elrabló”, „agymosó”, „hipnotizáló”, „családromboló” közösségek ellen. E cikksorozat arra vállalkozik, hogy megpróbálja bemutatni azt a helyzetet, amit összefoglalóan ma szektakérdésnek nevezünk.

A katolikus közvéleményt régtől foglalkoztatta az, hogy mi is tekinthető szektának és mi nem. Gondoljunk csak például az Adventista Mozgalomra, mely mára már az intézményesült kisegyházak közé sorolható és az ökumené része, pedig az 1920-30-as években a megújulási mozgalom egyik „szektának” bélyegzett közössége volt. De ha megnézzük a Hare Krisna-mozgalmat, akkor ide vagy oda a keleti tradíció ősi eredete, a mai napig szektaként jelenik meg a köztudatban. A különféle mozgalmak besorolása éppen ezért akut kérdésnek bizonyult.

Összefoglaló néven a vallásszociológia új vallási mozgalmaknak nevezi őket. E fogalom általános érvényű használatában 1986-ban Amszterdamban egy konferencián egyeztek meg a kutatók, hogy kicseréljék a pejoratív, rosszálló szekta, destruktív mozgalom kifejezéseket. Ezek ugyanis erőteljesen gátolták azt, hogy az egyes csoportokat önmaguk sajátosságai alapján próbálják megérteni. Sok esetben egyszerűbb volt rájuk húzni az általános szektajegyeket (erről a 2. részben).

Mit is jelent az új vallási mozgalom fogalom? Az „új” ebben az esetben azt jelöli, hogy alapvetően a nyugati világban az 1960-as (nálunk 20 éves késéssel) években jelentkező közösségekről van szó. Közös jellemzőjük az alternatív „vallási” irányultság, és összevetve őket más 20. századi társadalmi megmozdulásokkal (pl. punk), számos e „mozgalmak”-kal rokon vonásokra bukkanunk. Az új vallási mozgalmak körébe csoportosuló közösségek 3 típusát különíthetjük el: 1. szekták, 2. kultuszok, 3. New Age. A következőkben ezeket nézzük meg kicsit bővebben.

A szekta karakterisztikus jegyeit a protestálásból veszi. Éppen ezért egy eklézsiacentrikus fogalmat takar, egy elszakadt csoportot jelöl, amely azokon a hívőkön alapul, akik elhagyták az eredeti egyházukat és új mozgalmat csináltak (J-F. Mayer). Általános az a csoport vagy társulás az, amelyik elválik vagy visszahúzódik a tradicionálisabb, alkalmazkodóbb társadalmi csoportoktól. Legtöbbször keresztény-alapú közösségek tartoznak e csoportba (A Család, a dunaföldvári Holic-csoport...). Amit szektás szellemnek nevezhetünk egyénenként, kis csoportoknál vagy némely felekezet típusú csoportban (pl. Hit Gyülekezete) az az, hogy az új csoportformában úgy szemlélik magukat, mint akik már eljutottak a dolgok igazi voltához, és úgy tekintik magukat, mint Isten népének tiszta, elit gyermekeit, és ebben a hitükben meggingathatatlanok.

A kultuszok újítása kulturálisan más tradícióból vett szemléletből ered, éppen ezért idegenek, szokatlanok az őket befogadó vallási környezet számára. Yinger szerint az ilyen csoportok ott bukkannak fel, ahol elidegenedés van a tradicionális vallási rendszertől és magától a társadalomtól is. Az ilyen helyzetekben gyakran tűnik fel az új vallási mozgalmak e típusa, amelynek fő jellemzője, hogy más vallási rendszerektől kölcsönöz elemeket. Megítélése éppen idegenségéből fakadóan sokkal negatívabb, mint más csoportoké (1. szekta-törvény). Ide sorolható mozgalmak pl. Hare Krisna, MOON-Egyesítő Egyház).

New Age leírható úgy, mint egy gyűjtőmedence, amely egyesíti a néhány közös érdek körül tömörülő keresők többé-kevésbé definiált csoportját (pl. Transzcendens Méditáció, Szciéntológia). Nagyon gyakran – még a kutatók egy része sem – nem sorolják a vallási mozgalmak közé, mivel nincs annyira kimondott vallási jellege, mint például egy szektának. Érdekes, hogy

Gyógyít a Jesus Life szekta

míg ez utóbbit a „templom” metaforával írják le, addig a New Age-t egy „bolt” képében látatják. Ahol bárki bármit levehet a polcra és a kosarába tehet az igény szerinti válogatás, a kereslet-kínálat jegyében. Valóban a New Age mozgalmak legjellemzőbb vonása, hogy nem követelnek kizárólagos elköteleződést tagjaiktól. Így nyugodtan megmaradhat valaki eredeti vallásában, pl. katolikusnak, miközben a testkontroll szabályai szerint étkezik és transzcendens meditációval igyekszik jobb szellemi kapacitásra jutni és élete folyását horoszkópokból igyekszik megtudni. Ezek a mozgalmak belesimulnak a meglévő keretek-

be, mivel lényegesen konfliktusmentesebben terjesztik hitüket, mint például a megelőző életviteltől való teljes elszakadást követelő szekták és kultuszok.

A társadalom csaknem minden esetben az e mozgalmakkal kapcsolatos konfliktusokat érzékeli, nyilvános megmértetésre is csak néhány került közülük (főként a legnehezebben tolerálhatóak), így csak egy igen elnagyolt kép alakulhatott ki róluk. A következő részben azt tekintjük át, hogy milyen társadalmi konfliktusokhoz vezetnek az új vallási mozgalmak, illetve mik a velük szembeni reakciónak a főbb keretei.

Folytatjuk...

Állásfoglalás az adó- és vámkedvezményekről szóló törvényről

Az alább felsorolt keresztény egyházak és más világvallások hazai felekezetei (a továbbiakban: egyházak – jogi kategóriaként használva a kifejezést) nevében kijelentjük, hogy hitbéli meggyőződéseink ellenére közös állásfoglalásunk mögött a lelkiismereti szabadság elvére vonatkozó egyetértésünk áll. Ennek tudatában egyeztetett álláspontunk a következő:

A Parlament által nemrégiben elfogadott és hatályba lépett, az adó- és vámkedvezményekről szóló 2000. évi 32. törvény 98-as paragrafusának 24. bekezdése meggyőződésünk szerint ellentmond annak az alkotmányos elvnek, hogy az állam – szubjektív mérce alapján – nem tehet különbséget a bejegyzett egyházak között. A törvény eredeti szándéka szerint azoknak a társadalmi szervezeteknek, egyházaknak, alapítványoknak kívánt kedvezményt nyújtani, akik ezt a lehetőséget az állampolgárok széles körét érintő, nyereségre nem törekvő, hasznos társadalmi tevékenység végzése céljából kívánják igénybe venni. Ez a jelenlegi módosításig elvileg minden egyház számára adott volt.

A módosított törvény viszont az áfa- és vámkedvezmények odaítélését a Kormánnyal megállapodott egyházak körére szűkítette. Úgy tűnik, a törvényhozó az egyes egyházak nem pontosan definiált társadalmi szerepvállalására alapozta a különbségtételt a jogalkotásnál, azonban nem ismeretes olyan kutatási eredmény, amely objektív módon tükrözné az egyes vallási közösségek létszamarányos társadalmi szerepvállalását. A jelenlegi helyzetben bizonyossággal állítható, hogy a kedvezményezett körén kívüli közösségek között bőven akadnak olyanok, akik létszamarányukhoz mérten nem maradnak alul a Kormánnyal megállapodást kötött egyházakkal szemben ebben a tekintetben. Az, hogy a megszorítás a nem-egyházi nonprofit szervezeteket nem érinti, azt bizonyítja, hogy a módosítás szándéka a Kormánnyal megállapodást nem kötött egyházak hátrányos megkülönböztetése.

Mivel a törvény az áfa- és vámkedvezmények odaítélését a Kormánnyal való megállapodáshoz köti, s a megállapodás létrejötte, valamint a megkülönböztetés szempontjai a Kormánytól függenek, sérül az állam és az egyházak szétválasztásának alkotmányos elve. A törvény további hasonló jellegű

diszkriminációk számára teremthet precedenst, ezért az alulírott egyházak szükségesnek látjuk, hogy közös beadvánnyal forduljunk az Alkotmánybírósághoz.

Aggodalmainkat csak fokozza, hogy a kormányzat ezúttal a kétharmados szavazattöbbség megkerülésével egy olyan törvénybe épített bele vallásfelekezeti diszkrimináló módosítást, melyet egyszerű szótöbbséggel megszavaztathatott. Annál is inkább aggaszt bennünket az áfa-törvénybe rejtett egyházakat diszkrimináló módosítás, mert a sajtóból értesülhettünk arról, hogy a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma elkészítette a lelkiismereti- és vallásszabadságról szóló 1990. évi IV. törvény módosítási javaslatát, melynek szövegét eddig nem ismerhettük meg. A jelenlegi áfa-törvény alátámasztja, hogy a módosítással kapcsolatos korábban hangoztatott fenntartásaink nem voltak megalapozatlanok. Nevezetesen az, hogy a módosítás valódi szándéka egyes egyházak privilegizálása, és mások diszkriminálása.

Ezzel kapcsolatos korábbi álláspontunkat megerősítjük: tényleges visszaélések feltárásától és szabályozásától nem zárunk el, de azt a törvény módosítása nélkül, annak hatható-sabb alkalmazásával megoldhatónak látjuk. A korábbi és a fenti kontextus ismeretében a törvenymódosítást továbbra is elle-nezzük. Hangsúlyozni kívánjuk, hogy kizárólag elvi szempontok, s nem anyagi érdekek késztettek bennünket arra, hogy az áfa-törvénnyel kapcsolatosan szót emeljünk, hiszen egyházaink többsége eddig sem élt, illetve élhetett a törvény korábbi változatában biztosított kedvezménnyel.

Tisztelettel:

A Tan Kapuja Buddhista Egyház
Keresztény Advent Közösség
Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség
Magyarországi Karma-Kagyüpa Közösség
Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közössége
Magyarországi Szabadkeresztyén Gyülekezet
Magyarországi Unitárius Egyház
Szangye Menlai Gedün, a Gyógyító Buddha Közössége
A lélek váltóláza vagy a partnerség nyelvjátéka

Tisztelt Előfizetőink!

Megkérjük Önöket – amennyiben idejük és lehetőségük engedi –, segítsenek lapunk terjesztésében bizonyos formában. Minden eladott lap árából 30%-ot biztosítunk! Érdeklődni a Kiadó telefonszámán lehet.

Segítségüket előre is köszöni a Szerkesztőség

Kamarás István

„Egy nagyon fontos és furcsa könyv”

Hozzászólás Varga Károly Vallásosság-szindróma és polgári társadalom című könyvéhez

Nagyon fontos, mert ez a fajta habitus hazai keresztény szellemi világunkban manapság még meglehetősen hiánycikk, afféle egzóta. Varga K. sokféle kockázatot vállalva párbeszédre invitál, idős fejjel (és fiatalos hévvel) tanulni akar (és képes is), elkötelezettségeit és rögeszméit nem páncélként hordja (mint berkeinkben is szokásos), hanem vitára bocsátja. Bár ez a mű egy szociológia műhely zászlóbontása, szerzője nem afféle együgyű szakszociológus, hanem egyszerre többféle embertudomány (a szociológia legkülönbözőbb ágain kívül lélektan, politológia, filozófia) avatott művelője. Szociológus kollégám referencia-személyei, mondhatnám „örangyalai” ez alkalommal igen rokonszenves csapatot alkotnak, elég csak P. Bergert, Nyíri Tamást, K. Rahnert, J. Tischnert és Vidrányi Katalint megemlíteni közülük, Varga K. úgy vág neki előbb kutatásai vitaindítónak aláírt summázatának, majd a dialógusnak, végül pedig az interaktív nézetkialakítás meghirdetésének, hogy tisztában van azal, hogy „a hitbuzgalmi szféra gyakran elbátortalanító, szorongást avagy rémületet keltő elemeit mint restellni való családi intimtást elfüggönyzik a világi publicitás elől”, hogy „a tisztázáshoz nincs elég felkészültség az értékonzervatív táborban” és hogy az igazán nagy kérdésekhez adandó válaszokhoz biztonságérzet, erő, szabadság és kreativitás kell.”

Aki sokat markol...

Érdeme, s nem negatívuma e műnek, hogy kritizálni lehet. Már a beköszöntőt író Várszegi Asztrik is megjegyzi, hogy szociológus kollégám „biztos újjal tapint a tisztázatlan pontokra, de mintha kicsit félne kimondani a megtapasztaltakat”. Úgy módosítanám, hogy nem „a tisztázatlan pontokra”, hanem csak egyes pontokra „tapint rá” a szerző, s köztük vannak valóban fontosak és kevésbé fontosak. A vitaindító címe (*Az újból szabaddá tett jövő és az értékonzervatív világnézet néhány tisztázatlan pontjai*) valamivel többet ígér, mint amiben végül részese az olvasó. A vita tárgyát képező első fejezetben a vallásosság-szindróma témaköréből a szerző az istenhitet és a túlvilágképet emeli ki. Ezek a témák csak eléggé laza szálakkal kapcsolódnak a mű címében jelzett problematikához. Kétségtől eltekintve elég sok mindent elmondhat mind a hazai vallásosságról, mind pedig azt ezt befolyásoló egyházi hatásokról csupán az, hogy milyen mértékű nálunk a túlvilág hittételének plauzibilitásvesztése, ám ezek mégis csak fontos részletkérdések. Igaza van Farkas Péternek abban, hogy a dolgozat első, empirikus része meglehetősen „szakmai »beltenyészetű« szöveg”, mely még a szociológusok számára is nehezen érthető, még inkább abban, hogy számos fontos megállapítás lábjegyzetekben süllyed el. A hagyományos egyháziasság felől közelítő Farkas P. jogosan követeli, hogy az értékek és a világnézet viszonyán kívül kollégámnak foglalkoznia kellett volna a kommunikációs problémákkal és az intézményi hagyományok működésmódjával. Kiegészítem a hiánylistát a közösségek, a mozgalmak, valamint a polgárosult hívek és a még mindig eléggé feudális, kegyűri mentalitású intézményes egyház közötti feszültséget. (Már csak azért is, mert a könyv – legalább is ígérete szerint – a polgári társadalom és a vallásosság viszonyáról szól.) Ehhez persze mások adatait és értelmezéseit is „szekunderelemezni” kellett volna, de Varga K. úgy tesz, mintha nem tudna például Tomka Miklós (vagy Szántó János és mások) empirikus kutatásairól, és még

az összehasonlítás (akár a megerősítés és igazolás) kedvéért sem nyúl hozzájuk. (Azért az mégis csak fura, hogy egy magyar vallásszociológus egy ilyen műben Tomka M. egyetlen vallásszociológiai témájú művére sem hivatkozik. Még akkor is az, ha kollégám – szemben velünk, vagyis az idősebb és fiatalabb vallásszociológusok többségével – nem Tomka Miklós köpenyéből bújt is elő.)

Legnagyobb értéke ennek a könyvnek kétségtől eltekintve maga a vita. Még akkor is, ha csak ilyenre sikeredett. A kérdezettek többsége ugyanis nem ért az empirikus szociológiai kutatáshoz, és ez a kisebbik baj, de nem is nagyon fogékony az adatokra és tényekre. Maradt egy másik lehetőség is a kérdezettek számára: Varga K. értelmezéseire reagálni. Ezt néhányan meg is tették, de a többség – felhasználva a megszólalási lehetőséget (pódiumnak tekintve a kerekasztalt) –, mondta a magáét. Egy részük érdekes és fontos kérdésekről szól, egyesek bölcsen, mások mulatságosan, ismét mások ijesztően. Ezekre a reagálásokra persze nem volt könnyű válaszolni. Sajnos az érdemi reflexió és a vitakozás helyett Varga K. „válaszaiban” eléggé sok a személyeskedés (a bratyizástól a laudációig). Sajnálatos módon kimarad néhány nagy „ziccer”. Így például Farkas Péter „robusztus ellenkonceptiójával” (a szerző nevezi így) bár igéri, hogy majd a záró fejezetben megteszi, végül is érdemben nem foglalkozik a szerző. Majdnem hasonló módon jár Hankiss is.

...keveset fog

A harmadik rész (az összefoglaló, vagy ahogy Varga K. nevezi, „a vitakötetben megszületett hozzáadott érték”) nem épül eléggé szervesen az elsőre (a feltárt és elemzett tényekre), de még a beszélgető társak megállapításaira sem eléggé. Ez még nem is lenne igazán baj, ha a szerző előrukkolna a vitapartnerek által ihletett saját koncepciójával. Amivel azonban előáll, eléggé soványka. Ebben a részben erősödhet meg az olvasónak az az érzése, hogy Varga K. netán hosszú külföldi tartózkodás után csöppent bele egy egyetemi műhely eléggé steril, befüggönyözött és hangszigetelt világába. Egyházélménye, vallásosság-ismerete meglehetősen papírozott és eléggé statikus. Mintha például nem érzékelné, hogy a tradicionális egyházak istentiszteletein egymás mellett ülnek a különböző korszakok és időszakok vallási mentalitását képviselői, akik olykor egymaguk többféle mentalitás ötvözetei.

Igaza van Weissmahr Bélának, kollégám írása sok helyütt eléggé dagályos és homályos. Túl gyakori – a „mindent bele” jegyében – a kétségtől eltekintve szakszerű, de a tárgytól jócskán eltérő kitérő, a módszertani „élvezkedés”, a tudományos igényű, de okoskodással fajúló hosszadalmas lábjegyzet. És nagyon sok a felesleges ismétlés. Egy ilyen nagyszabású mű esetében nem ilendő a szerkesztésre rendelkezésre álló idő szűkösségével mentegetőzni és a műhelymunka gyaluforgácsaival, valamint azzal „poénkodni”, hogy az olvasó „ezzel is valódi műhely légkörébe” kerül, mert az olvasó immár jól tudja – hiszen a *Mester és Margarita* Wolandja világosan megmondta –, hogy nincs másodlagos frissességű hal, ugyanis az már bűdös. Mellesleg egy, a Pázmány Szociológiai Műhely sorozatban megjelenő komoly, vaskos könyv nem csak szerkesztőt, de még lektorokat is megérdemelt volna. (Netán éppen a Műhely tagjai közül, nem is beszélve a konkurenciáról.)

El kell ismerni, hogy ha netán fontosabb kérdéseket szorított is ki, a túlvilághittel kapcsolatos elemzések és reflexiók igen érdekesek és értékesek. Ezen a vidéken érdemes lenne tovább barangolni, s keresni például a túlvilágkép kapcsolatát az istenképpel és az emberképpel, elemezni nem csak a teológiai műveket, hanem a hittankönyveket, a hitbuzgalmi könyveket és a homiliákat is. Akik ebbe már belekezdtek, azt tapasztalhatták, hogy a sok esetben mennyországi képe is riasztóan primitív. Jobb hittanórákon már azt hallják a kisgyerekek, hogy Jézus a barátunk, hogy Istennel jól elbeszélgethetünk, mégis sokak számára Isten fenn trónol a dermedt örökkévalóságban, Jézus pedig feltámadása után is kereszten felejtődik. Jellemzőnek tartom, hogy egy népszerű budapesti templomban az egyébként felkészült és tiszta tekintetű, de mosoly nélküli, eléggé szárazon prédikáló, a hívek nem kellő buzgalma miatt rendre megsértődő fiatal pap ekképpen propagálta a mennyországot: „kedves hívek, a mennyország olyan, mint egy örökké tartó szentmise”, amire a hívek – érthetően – teljesen lehervadtak.

Barsi tüzes katolicizmusa

A könyv egyik legizgalmasabb része számomra a Barsi Balázssal való vita volt. Igaza van a szerzőnek, nélküle csonka (pontosítom: még csonkább) lett volna a szimpózium. Barsi is azok közé tartozott, akik – miután egy szálát kiragadtak belőle – eléggé nagyvonalúan függetlenítették magukat Varga K. szövegétől, főleg a tényektől, és mondták a magukét. Mondandója mégis két szempontból is nagyon érdekes. Egyfelől azért, mert „energikus apologeta” „szorongásos magán parúziája” valóban olyan „hitbuzgalmi adalék” (Varga K. találó kifejezése), mely igen érdekes ötvözet. „Tüzes katolicizmusa”, akit „a vallások túlvilágosítása egyszerűen nem érdekel”, aki szerint Isten nem teremtett poklot, aki szerint „mindannak, ami valóban megdobogtatja a szívünket (szerelem, barátság), köze van a „keresztény mennyországhoz”. Barsi rokonszenves túlvilágképe sokkal nélküli, ugyanakkor világméretű (és a keresztényekre is kiterjedő) befelé mérgeződést, soha nem látott méretű egyházszakadást és keresztényüldözést jósol, majdhogynem kíván. Másfelől azért érdekes Barsi hozzászólása, mert a Varga K. által megkérdőjelezett katolikusok közül kétségkívül neki van a legnagyobb hatóköre, mint közismert lelki írónak és „sztárolt” hitszónoknak. Ha túlvilágképéből hiányzik is, evilág-képéből (és egyházképéből) korántsem hiányzik ördög és pokol. Úgy tűnik – mint oly sok keresztény –, ő is képtelen megőrizni identitását és „tüzes katolicizmusát” mumus és ellenség nélkül. Őket a kommunizmus, az ateizmus és a materializmus összeomlása után a New Age-ben találja meg (miként az amerikaiak a szektákban, a kultuszokban és az új vallási mozgalmakban), persze a maga által elképzelt New Age-ben, amely számára összerosódik a parttalan ökumenizmussal. Bár Barsi megjegyzi, hogy ő nem szól az ökumenizmus és a párbeszéd ellen, mégis ezt teszi amikor kijelenti, hogy „Isten egyfajta vallást vagyis egyfajta vele való kapcsolatot akart”, és az elementáris erővel feltörő egység utáni vágyat – nagy kegyesen megengedi, hogy ez nem sántáni eredetű – „szándékos homályban és kétértelműségben tartózkodásnak” nevezi. Barsi szerint szóba kell állni a „szívek mélyéből ma feltörő vad, újvallási hullámmal”, ám további szavaiból úgy tűnik, inkább hitvédelemre és küzdelemre gondol, mint párbeszédre, amelynek fontos kritériuma, hogy ne zárja ki annak a lehetőségét, hogy hátha a másiknak van igaza, hátha neki is igaza van, hogy Isten felé többféle út vezet, hogy azt sem, hogy Isten „magasságából” az általunk lényegesnek tartott különbségek csupán árnyalatok, nyelvjárások, és egyben az értékekben gazdagság kifejeződései is. Azért tartom fontosnak, hogy ez a szöveg bekerült a kötetbe, és hogy erre Varga K. a legjobb formájában válaszolt – nevéen nevezve (ha kissé körülményesen is) Barsi koncepcióját: a rahneri vonallal szemben „egy érzelmi-, szellemi-, jogi-, és

véres gettósodási-katakombásodási szekvenciában gondolkodik” –, mert a rendszerváltás után hazánkban nem csak megtorpanak, hanem vissza is szorultak (és vonódtak), a nyolcvanas években biztatóan induló ökumenikus törekvések. Barsi írása (pontosabban magnóra mondott igehirdetése) igen szuggesztív és egyéni hangú, ugyanakkor eléggé tipikus megnyilatkozás.

Izgalmas ökumenizmus

A Hetek Gál Péter katolikus teológust és Ruff Tibor pünkösdi-karizmatikus teológust (a Hit Gyülekezetéből) a New Age-ről faggatta. A riporter (Erdey L. Tamás) úgy vélte, hogy az ökumené vonatkozásában „az utóbbi években a Vatikán is tartózkodóbbnak tűnik. A nyolcvanas évek elején II. János Pál pápa Assisiben még közös ökumenikus szertartást tartott nem csak világvallások, hanem politeista keleti vallások és törzsi hitek képviselőivel. Ezt a találkozót nem követte folytatás...” Gál Péter – aki mellesleg Medjugore szerepét a katolikus karizmatikus megújulásban „hallatlan kedvezőnek” véli – óvatosan sasszézva így válaszolt: „Szerintem a Vatikánban is eljutott sok ijedt, aggódó visszajelzés, hogy azért ezt nem szabad... Én hiszem azt, hogy a kezdeményezés jó szándékból fakadhatott, abból a tudatból, hogy végül is Jézus Krisztus az egész emberiség Ura. Ha mi tudjuk, úgymond, hogy ki az Úr, és oda tartozunk, akkor nem érhet bántódás. De az biztos, hogy ez kicsit »izgalmas« volt...” A katolikus egyházat igen gyakran igen élesen kritizáló és támadó Hit Gyülekezet teológusa szerint „a kereszténységnek is nagy a felelőssége a New Age terjedésében. A katolikus egyház következetlensége, ellentmondásos viszonya e mozgalmat illetően gyakran megmutatkozott II. János Pál több útján is, a más vallások felé tett túlzottan »ökumenikus« gesztusokban”. Természetesen Barsi ama aggodalma, hogy a világvallás kotyvasztásában közreműködő keresztények olyan eredményeket tehetnek, melyek fellazítják és megingatják identitásukat, nem teljesen alaptalan. D.F. Gordon a krisnások kulturális alkalmazkodásának szembevető jeleit tapasztalva azt kérdezi, hogy mi maradna meg a Krisna-vallásból, ha megszűnne kultúránkkal szembeni intoleranciájuk, s Chestertonnal érvel, aki szerint a tolerancia a semmiben sem hívők erénye. Ezzel szemben nekünk keresztényeknek mégis csak annak a Krisztusnak a példáját kell követnünk, aki felrúgva társadalma normáit, bensőséges párbeszédet folytatott azzal a szamariai asszonnyal, aki lenézett nem-zsidó, aki „másvallású”, ráadásul nő, méghozzá nem is rendes nő, akit a bensőséges beszélgetés keretében olyan titkokba avat be, amelyekről tanítványaival sem nagyon szólt. „A kereszténység a szó utáni csend, az imádás, a megdöbbenés vallása. A csönd, melyet nem előzött meg isteni ki nyilatkoztatás, nem keresztény csönd, az Indiáé!”, jelenti ki Barsi magabiztosan. De lehetséges-e egyáltalán ontológiai értelemben szó (Ige, Lét) előtti, szó nélküli csönd. Nem a Lét felé megnyíló ember elcsendesedése az út, a lehetőség a Szó meghallása felé? Nem ebben a csendben szólal meg az eleve benne lévő szó?

Politikai kereszténység

A „faktortöltetek rotált adatmátrixa”, a „poszmodern agnoszticizmus”, az „antropikus illúzió”, a „kohorsz versus életciklus”, a „két-hurkos tanulás”, a „modernitás célracionalitása”, az „értékek politeizmusa”, valamint Allport, Babits, Eilade, Habermas, Hesse, Nyíri, Rahner, Teilhard de Chardin és Weber gondolatai után (és nagyvonalúan elfeledve a bratyizást és hajlongást) az olvasó levegő után kapkod, nem tudja, köpjön-e vagy nyeljen, sírjon-e vagy nevéssen, amikor a Mádl Ferenc-íráshoz adott válaszban ezt olvassa: „A politikai kereszténység vezető személyiségei, akiket tehát a jelen kötetben az elsősorban mégiscsak tudós, ám mégsem csak mellesleg politikus

Mádl Ferenc képvisel, de akihez nyugodtan odasorolhatjuk az 1998-as májusi választásokon kormányzati szerephez jutott friss, fiatal politikai elitet is, a hívő protestáns Orbán Viktorral az élén, teljes elkötelezettséggel teszik a saját dolgukat. Közben pedig meg vannak győződve arról, hogy az értékdimenzióban maguk választotta referencia-csoport – tehát az egyházi hierarchia, a papok és szerzetesek, a teológusok és vallásfilozófusok, de a felekezet kötelékébe tartozó intézmények világi szakmákban foglalkoztatott szellemi dolgozók (a „konfessziók professziói”) is – éppen ilyen elkötelezetten, felkészülten és hatékonyan művelik a közös ügy rájuk eső részét. Sőt különféle megnyilatkozásaikból egyöntetűen sugárzik, hogy a »vallási tér-fél« iránt olyan bizalmat és tiszteletet tanúsítanak, mint derék fiaik és leányaik, szeretett szüleik, megbecsült tanáraik, atyai tanácsadók, lelki vezetők iránt”. Az olvasó egy pillanatig még reménykedik, hogy ez a barokkos-giccses-hajbókoló-nyalizó szöveg nem más, mint a szellemes metaforákat nem a szomszédoktól kölcsönző szerző önparódiája, aztán gyorsan be kell látnia, hogy, sajnos, ez véresen komoly, és ijedten kérdezi: mi ez, mi lesz ebből, hiszen a *Vallásosság-szindróma és a polgári társadalom* című könyvet tartja a kezében. Ez a kajla dicshimnusz kellőképpen dagályos, de korántsem homályos, ez bizony eléggé egyértelmű kampányolás és (finoman szólva) lobbizás. Ami a lobbizást illeti, erre rá is szorulhat a Pázmány Egyetem, amelyet tanárai is „kaotikus egyetemnek neveznek”.

Szabaddá tett jövő

Nos, ami a folytatást illeti, kollégám Vidrányi Katalint idézve arra a kérdésre keresi a választ, hogy létezik-e üdvtörténetileg kitüntetett társadalmi formáció, mivel „a kapitalizmus és a szocializmus egyazon paradigma aletei: egyaránt önzők, az előbbi kizsákmányoló, az utóbbi pedig „a kizsákmányolásra agresszióval válaszoló, majd még keményebb kizsákmányoláshoz vezető” rendszer. Varga szerint nem lehet kitérni az elől, hogy üdvtörténeti dimenzióban is nyilatkozunk a „40 évnyi »nagyátkos« és a 4 évnyi »kisátkos« után elkezdődött »újból szabaddá tett jövőről«, de szerencsére azt is hozzáteszi, hogy, bizony a „történelem elrontható”. Hadd igazoljam ezt egy sokakat érintő szomorú történettel. A rendszerváltás előtt fél évvel az akkor már készülő nemzeti alaptantervben az önismeret, a társadalomismeret mellett az erkölcsismeret, és a vallásismeret is szerepelt. Az Antall-kormány idején már egyik sem. A Horn-kormány idején elkészült nemzeti alaptantervbe a társadalomismeret mellé bekerült a 7–10. évfolyamokon a szociológiai, lélektani, etikai és filozófiai nézőpontokat ötvöző emberismeret. A most (vagyis a Varga K. által favorizált polgári kormány alatt) elkészült kerettantervben már csupán egyetlen évfolyamon (a 7-en) szerepel egy *Em-*

ber és társadalom, etika nevű tárgy. Kollégám a Rahnert idéző Vidrányi K. szövegéből, melynek kulcsszava az „emberi önmegvalósítás”, azt olvassa ki, hogy „új, fiatal politikai és kulturális elitünk éppen ezt akarja: az össznemzeti önmegvalósítást egy új történelmi esélyhullám sodró energiájában”. Ez a polgári társadalom (vagyis a mostani kurzus) Varga K. szerint újból szabaddá tette a vallás-szindróma jövőjét, ami a vallásosság-szindrómát „nemes viszontszolgáltatokra” kötelezi. Mivel nyugtatja meg a szerző a levegő után kapkodó olvasót, aki többé-kevésbé hiheti, hogy itt valamiféle keresztény kultusz hirdetődik meg? Legelőször is azzal, hogy „ezután nyomban annak kell utánanéznünk, hogy a megcélzott együttműködést – az inautentikus társadalomból az aktív önvezérlőbe való átmenetnek Etzioni szerinti legalkalmasabb módszerét követve – hogyan tudjuk interaktív projektekbe »kiszerezni«”. Ezután rendkívül szakszerű, de igen unalmas módszertani szeminárium következik, majd megtudjuk, hogy az olyan vállalkozásokhoz képest, mint az Actio Catholica, a KALOT-KALÁSZ és a Opus Dei, a döntő különbség a tudományos megalapozottság. Kollégám sajnos nem reflektál mások „projektjeire”. Gondolok például a lelkeségi mozgalmak, vagy azok által animált plébánia-közösségek és szervezetek (a világviszonylatban izgalmas káposztásmegyeri kísérletől a Bokormozgalom ökológiai csoportjáig), vagy az olyan katolikus értelmiség szervezetek „projektjeire”, mint a Pax Romana vagy a Keresztény Egyetemisták és Főiskolások Egyesülete. Az olvasó azért még reménykedik, hiszen következik az „EU-forogatókönyvektől az emberi minőségen át a keresztény dráma újra izgalmassá tételéig” című sokat ígérő zárófejezet, ennek azonban – bizony, eléggé sovány és korántsem vadonatúj – konklúziója az, hogy „a racionális etikai vallásosság azok szövetségese, akik tisztességes vállalkozásokkal próbálnak boldogulni, illetőleg akik ezeknek minden erejükkel stabil becsületes rendet, a manipulatív hadjáratoktól minél jobban megkímélt polgári világot próbálnak biztosítani”. Továbbá – folytatódik az immár a vezércikké laposodó szöveg – „fontos, hogy a leg-hatékonyabb projekt-módszerekkel egymást támogassák a történelmi vallások értékonzervatív és értékteremtő erői, valamint a társadalmi igazságosság, rend és szolidaritás civil és állami felelősei és előmozdítói.” A „vezércikk” – és maga a könyv – azzal fejeződik be, hogy „a szekularizáció hazai problematikájának a Pázmány Szociológiai Műhely közelítésében történő feldolgozása: törőlmetszett akciókutatói projekt”, mindez természetesen az „újból szabaddá tett jövő” szolgáltatában.

Tizenhárom könyvet ígér Varga Károly a Pázmány Szociológiai Műhely sorozatban. Remélhetően bőven lesz még alkalmunk a továbbra is az „érted haragszom” szellemében születő kritikus reflexióra.

Varga Károly

Mi „nagyon fontosat” tanultunk egymás „nagyon furcsa” írásából?

Kamarás István *Széljegyzeteit* még a könyv Campus kiadásához fűzte, ami azt jelenti, hogy elsőik között volt, akiknek véleményére kíváncsi voltam. Opponenseim többsége már a jó félévvel későbbi második, Osiris kiadásra hivatkozik. Kamarás első lélegzetével több, kötelezettség nélküli dicséretet mond Varga K. vállalkozásáról, ami udvarias elő-egyensúlyozási kísérletnek bizonyul a későbbiekben bőven termő kifogásaihoz. Első rákérdezése a *PáSzoMű* „tagjaira”, zavarba ejt. Azt hittem, világos, hogy a „Pázmány Szociológiai Műhely” annak a kötet sorozatnak a neve,

melynek első darabját tartja kezében. Mögötte két intézmény áll, a PPKE BTK Szociológiai Intézete és az egész Pázmány Péter Katolikus Egyetem karok közötti Szociológiai Kutatócsoportja.

Kamarás I. opponenciája kijózanítólag hat rám a tekintetben, hogy magam is mennyi felszínesség és félreértés elkövetője lehetek mások műveiről írt recenzióimban akkor, ha nincs elég rászánható időm, hogy alaposan kijegyzeteljem vagy izgalommal aláhúzogassam. Kamarás I. írása nyomán úgy érzem, talán már egy méltánytalanságot biztosan nem fogok elkövetni másokkal, azt ti.,

hogy egy másik könyvet, másik koncepciót, másik érdeklődési kört kérjek rajtuk számon, mint amit alkotói szuverenitással maguk választottak. Pláne nem úgy, hogy felszínes olvasatomban – s a nehéz visszakereshetőség miatt a rajtakapás veszélyétől magam biztonságban érezve – kijelentsem, hogy a szerző ezt meg ezt ígérte, de nem teljesítette (mint pl. Kamarás I. azt, miszerint én megígértem volna, hogy a kötet zárófejezetében érdemben vissza fogok térni. A gondolati lényeggel (ami itt történetesen egész művem egyik legfontosabbnak érzett megfigyelése), nemigen törődő, csak a szavakat összehalászó elbánás, megvallom, szintén zavarba ejt. Annál is inkább, mert itt szintén olyan pontról van szó, ami Kamarást is érdekelt volna, ha lett volna ideje és kedve egy kissé elmélyülni azokba az észrevételeimbe, amiket a világi prominenciát képviselő opponenseim egyházi és teológiai dolgokkal kapcsolatos, mélységesen mély tiszteletű hangvételére tettem. Csak még két sort kellett volna hozzáolvasnia ahhoz a szövegdarabhoz, amit a „barokkos-giccses-hajbókoló-nyalizó” (egyébként most sem tudom, Kamarás szerint ki „nyalizik” kinek?) szöveg elrettentő példájaként idéz, hogy világos legyen előtte (ha az egész oldal gondolati ívéből egy hézagos odafigyelés miatt ez még félreérthető volt), hogy itt mi is a lényeg. Az ti., hogy a politikai kereszténység vezető személyiségei teszik a dolgukat, és közben azt gondolják, hogy az egyházi-teológiai térfélen is minden rendben van. Holott a kéthurkos tanulás programjában ennek a helyzetnek is mögéje kellene néznünk. Szövegemnek éppen azon a Kamarás szeme által valahogy átugrott pontján pragmatikusan (!) ezt írom: „A jelen kötet bevezető írásának egyik – talán épp fő – elindítója és funkciója az volt, hogy pontosan ezt az őáltaluk (ti. az értékonzervatív világi elit által) mély tisztelettel övezett belső, egyházi pólust és körébe tartozó vallási szolgálati intézményrendszert késztesse önvizsgálatra, hogy ne okozunk csalódást azoknak, kikben ez még ennyire töretlenül él.” (És itt lábjegyzetben újból felidéztem, hogy 1991-ben még 15 ország összehasonlításában népességünk egészével is legelől szerepeltünk a klérus iránti bizalomban, azóta viszont ez a társadalmi bizalom megcsappant, de a történelmi egyházakhoz híven maradt világi körökben ez kritika nélküli, felhőtlen tiszteletként él tovább.)

A félreértések oka

Kamarás tökéletesen félreérti és visszajára fordítja az általam leírtakat, amikor lobbizást és keresztény kurzust olvas ki azokból a soraimból, amikkel inkább kissé naiv (majdnem gyermekded) tekintélytiszteltben marasztalom el az értékonzervatív vezető értelmiséget (a tudományost és politikait egyaránt). Aztán saját félreértéséből csíhol magának annyi indulatot, amivel újabb és újabb bekezdéseket sikerül megtöltenie. (A régi vicc jut eszembe a szocializmus definíciójáról: „Meg-megújuló hősies küzdelem a nehézségek ellen, melyek különben nem volnának.”)

Az a tény, hogy Kamarás sem szerves kapcsolatot nem talál az egyéni opponencia-válaszokból közérdekűségük miatt egymás után sorban lemetezett és a végén egybegyűrt, majd három nagyobb belátáscsoportba elrendezett zárófejezetem és kötetbeli előzményei között, sem érdemi újdonságot, csak „vezércikké laposodó”, „eléggyé sovány és korántsem új” konklúziókat, két dolgot jelenthet. Vagy a kötetet opponáló szerző a leglelkiismeretesebb elmélyülés nyomán sem találhatott kapcsolatot és újdonságot, mert ilyenek ténylegesen nem is léteznek ebben a „hozzáadott érték”-fejezetben, vagy az opponens elmélyülése és lelkiismeretessége hagy maga után kívánnivalókat. Ez utóbbi lehetőség még implikál egy másik módozatot is. Magam is nemegyszer vagyok úgy, hogy azon kapom magam: nemigen mond számomra érdekességet, újdonságot egy mű, amiről pedig józanul feltételezhettem, hogy alapos

munka és a kéthurkos tanulás vitathatatlan bátorsága és kreativitása van mögötte. Ilyenkor, már megfigyeltem, túl a triviális körülményen, hogy egyszerűen nem volt érkezésem elegendő időt szánni üzenetének megragadására (vagy fáradt fejjel erőltettem a gondolatok mélyébe hatolást), többnyire az volt az ok, hogy addigi szemléletemhez képest túlságosan is újszerű volt a gondolatmenet. Nem tudtam beleszőni meglevő gondolati hálózatomba, ezt fel kellett volna feseltetnem, hogy tudjak vele mit kezdeni. Így Kamarás Istvánt is, azt hiszem, megértem, amikor annyira durván rendhagyónak („nagyon furcsának”) találja a szociológus, klinikai pszichológus és menedzsmenttudományi szakember húsz egészen kiváló opponenssel („Jákob egy egész angyalrajjal”) történő megküzdését és az ebből a küzdelemből született hétpontos revelációt, hogy hiába próbálgatja összeilleszteni az ő ugyancsak kreatív és nem ritkán kéthurkosan bátor elgondolásaival, ez a kísérlete, időzavarral is nehezítve, csak frusztrációt hoz neki. Saját gondolati beállítódásával szembeesítve sikoltatja azután olyan félreértésekbe, amikbe nála kevésbé tudós olvasó biztosan nem csúszott volna bele, és mindenáron azt próbálja bevasalni rajta, amit ő egy mai, hazai *comme il faut* vallásszociológiai mű témakörének vizionál.

Hozzáadott érték

Kamarás egyik fő erőssége a vallási kisközösségek – a történelmi egyházaké és az ezekkel szembeszálló szektáké – mélyebb ismerete. Amikor azt reklamálja, hogy egyebek között miért nem foglalkoztam érdemben ezekkel is, óhaját megértem, de honorálni nem tudom. E kérdésekhez képes – úgy érzem – magam teljesen „meta” síkon vetem fel a problémát, s legfeljebb csak irigyelhetem azok optimizmusát, akik néhány ígéretes, pezsgő kezdeményezés jóleső érzésével már az alagút végét látják derengeni. Engem az foglalkoztat, hogy milyen „szisztemikus” problémákat kell felismerni és megoldás felé segíteni ahhoz, hogy a József Attila-i „Mondd, mit érlel annak a sorsa...” tekintetében jobbak legyenek a kilátásaink.

Mire Kamarás I. a „hozzáadott érték” fejezethez ért, már csak gúnyolódásra maradt ideje („Ezután rendkívül szakszerű, de igen unalmas szeminárium következik...” – intézi el szociológiai és menedzsmenttudományi okfejtéseimet arról, hogy hogyan lehetne konkretizálni, például a korszerű humántechnológiával hatékonyítani egy megújuló vallásosság-szindróma és a kibontakozó polgári társadalom kölcsönösen hasznos együttműködését. Az ide felhozott projekt kategória, amiről kimutatom, hogy titokzatos módon, de bizonyítottan képes áttörni a falakat, „amik csak (vagy főleg) a pszichében léteztek”, nála csupán egy „vezércikké laposodó szöveg” toposza. (Azt már nem is vártam volna el tőle, hogy ennek kapcsán tartsa emlékezetben, amit a kötet bevezető tanulmányában írtam: ott még csak *vitatémákat* javasoltam, amik a fiatalság és az értelmiség számára felélénkíthetnék unalmasnak és irrelevánsnak érzett hitbuzgalmi szövegeinket, itt viszont már azért *projekt-témákat* (pl. „az EU-forгатókönyvektől az emberi minőségen át a keresztény dráma újra izgalmassá tételéig”), mert több évtizedes akciókutatási gyakorlatomból tudom, hogy minden vita érdemivé válása, komolyra fordulása nyomán hamarosan *megkutatandó problémákba torkollik*. Szinte bármilyen érdemi kérdésre a valódi, teherbíró választ csak a saját előzetes elképzeléseinket is korrigálni képes kutatás eredményei adhatják.

Tanulságok

S ha most végül tényleg fölvetem a válaszom címében megfogalmazott kérdést: mit is tanultunk egymás, *kölcsönösen furcsállott* írásaiból? – részemről nem volna méltó, ha itt csak újra csokorba szedném az olyan, már érintett tanulságokat, hogy általam nem iga-

zán ismert műről ne írjak recenziót, opponenciát, vitairatot (Nevezetesen, hogy ne próbáljam üres dicsérettel ellensúlyozott egyre vastagabb gúnyolódásokkal álcázni a tényt, hogy az illető anyagot nem volt időm és/vagy kedvem érdemben áttanulmányozni. S ez talán összefügghet azzal, hogy Kamarás kolléga listája az én kutatásomból tanultakról eleve nem lehetett valami hosszú.).

Én viszont mégis tanultam kollégám általam is „furcsának” érzett opponenciájából néhány fontos igazságot. Ezek egy része megerősíti az eddig sejtetteket, más része korrigálja. Érdekes, hogy Kamarásnak is feltűnik, hogy opponenseim többsége – úgy mond – „csak mondja a magát”, függetlenül attól, hogy az én eredményadataim mit tematizálnának. A készülő második kötet jeles opponense, Dévény István ezt szintén szóvá teszi, de Kamaráshoz képest azzal a többlettel, hogy bevallja: ő maga is pont ilyen, a vállalt opponensi feladattól magát önállósító gondolatok felé hajlik (pedig hűségesebb maradt a recenzált kötethez, mint Kamarás I.). Ettől tudatosult bennem, amit akciókutatási tréningjeink tucatjain tapasztaltam, hogy voltaképpen bármi is a hívószó – ez az egyes tréningmoduloknál egyértelmű, mint például a „Nominális Csoporttechnikánál”, ahol „mikroszkóp-beállításnak” hívjuk azt, hogy egy éles vonalú kérdést írunk fel egy tacepaó tetejére, amire külön egyéni munkával dolgozza ki ki-ki a maga válaszát –, a tipikus tréningrésztevő mindig a saját gondjait, óhajait veti papírra, amikből elég nehéz kiostálni a közérdekű közöset. Így itt is erről van szó: Dévény is, Kamarás is, de Varga is, csak-csak visszatér a saját kályhájához. Ez visszamenőleg módosíthat az eddig leírtak olvasatán! Magam is (felsült) tanúja voltam párszor annak, hogy aki legjobban akarja kiokítani a többieket, arról derül ki, hogy neki volna igazán tanulni valója. („Ki miben tudós, abban gyanós” – mondja Pázmány, aminek lehet egy idevágó olvasata is.)

Ennek fényében megköszönöm Kamarás I.-nak, hogy engem erősítve, de pontosítva is, mutatott rá arra, hogy széles spektrumú vitánk egyik legfontosabb tisztázó képlete: a Rahner-Barsi szembe-

állítás. „Barsi szerint szóba kell állni a „szívek mélyéből ma feltörő vad újítási hullámmal”, ám további szavaiból úgy tűnik, inkább hitvédelemre és küzdelemre gondol, mint párbeszédre, amelynek fontos kritériuma, hogy ne zárja ki annak a lehetőségét, hogy hátha a másinak van igaza... Azért tartom fontosnak, hogy ez a szöveg bekerült a kötetbe, és hogy erre Varga K. a legjobb formájában választott – nevének nevezve (ha kissé körülményesen is) Barsi koncepcióját, aki a rahneri vonallal szemben egy „érzelmi-, szellemi-, jogi- és véres gettósodási-, katakombásodási szekvenciában gondolkodik...”. Kamarás I. nemcsak részletekben villogtatja *arbiteri* erőnyeit (itt-ott kissé el-elcsábultva a jóindulatú szarkazmus ziccereitől), hanem Varga egész négyéves vállalkozását is mérlegre teszi.

„Legnagyobb értéke ennek a könyvnek kétségtávol magá a vita. Még akkor is, ha csak ilyenre sikeredett... – írja biztatón és mentegetően, majd sajnálkozva folytatja –: Sajnos az érdemi reflexió és a vitatkozás helyett Varga K. »válaszaiban« eléggé sok a személyeskedés (a bratyzástól a laudációig).” Tehát nehogy már véletlenül a vitaindító vagy a vitaösszegző félszáz-félszáz oldalt vegye bárki is a legnagyobb, vagy akár csak egyenlő értéknek. És ami a kettő között van, sajnos, az is csak idézőjeles „válaszok”, valódi válaszadás helyett „bratyzás és laudáció”.

De ebben a Kamarás-Varga eszmecsereben is ugyebár legnagyobb érték maga a vita, még akkor is, ha csak ilyenre sikeredett. (Pedig Kamarás I. az impozáns felkészüléssel alátámasztott „érdemi reflexió és vitatkozás” helyett egy pillanatra sem tévedt át a „személyeskedés” és üres ócsárlások tévútjaira.) – Ezzel együtt egy kis tényleges bratyzásra hadd csábuljunk már el: *Nem baj, Pistám, a következő kötetnek, melyben írásoddal Magad is szerepelsz, még kedvet kaphatsz akár ától-cettig való elolvasására is. S nosztalgikusan össze is vetheted akkori élményedet mostanról datálódó emlékeddel: mennyivel prózaibb és unalmasabb érzés szerzőnek és a téma bennfentes ismerőjének lenni, mint az anyag ismeretétől nem befolyásolt ilyen furcsa Széljegyzetek kívülről eregetőjének.*

A MI VILÁGUNK

Tanári kézikönyv 8–13 évesek tanításához

A „Mi világunk” izgalmas és kipróbált módszereket kínál a Nemzeti Alaptantervből ismert műveltségi területek egy részének tanításához. Olyan fogalmak tanulmányozását veti fel, mint a béke, a konfliktus és az emberi jogok. Ezek a fogalmak gyakran ellentmondásosak, és kisgyerekekkel nehéz megértetni őket. Ebben a tanári kézikönyvben a szerzők gyakorlatiasan és eredeti módon közelítik meg a fenti kérdéseket. Útmutatókat adnak arra vonatkozóan, hogyan integráljuk a „mi világunkat” az általános és középiskolás tantervbe és ötleteket kínálnak tanártovábbképzések lebonyolításához.

Simon Fischer – David Hick:

A mi világunk (177 oldal)

Eredeti ár: **1200 Ft**

(Az Egyházforum előfizetői
30%-os kedvezményben részesülnek)

Megrendelhető az Egyházforum címén.

PARTNEREK VAGY ELLENSÉGEK

(Az egyházak és az állam viszonyáról)

A kommunista rendszer összeomlása után sor került az állam és egyház viszonyának tisztázására is, amely azonban nem volt mentes a vitáktól. Ahhoz azonban, hogy ezek a viták valóban termékenyek lehessenek, szükség volt a kérdést több szempontból is tisztázni, hogy indulatoktól mentes, minél több szempontot figyelembe vevő megoldás születhessen. erre a feladatra vállalkozott az Egyházforum Alapítvány, amikor konferenciát rendezett a kérdésről (különösen az anyagi javakat illető témákban), és annak anyagát e kötetben jelentette meg.

Egyházforum konferencia:

Partnerek, vagy ellenségek (97 oldal)

Eredeti ár: **460 Ft**

(Az Egyházforum előfizetői
30%-os kedvezményben részesülnek)

Megrendelhető az Egyházforum címén.

Az irgalmasság lelki cselekedeteiről II.¹

Szomorúakat megvigasztalni

Hogy ez jó és helyes, hogy az irgalmasság művei közé tartozik, azt bizonyítja az, hogy az ember öröme van teremtvé és elpusztul, ha a fájdalom és szenvedés mélyén legalább néha nem tapasztalja meg az örömet az a rövid villanását, amit vigasztalásnak mondunk. Sokszor visszaélünk a vigasztalással; mintha a tolakodó fontoskodásból és a mindenáron való megértésből csak az a titkos vágy csendülne ki, hogy másokat is lássunk szenvedni. Az igazi vigasztalás nem ilyen: nem erőltet próbálkozás, nem arról akarja meggyőzni a szomorú embert, hogy nem is olyan nagy a bánata, – igazi fájdalom láttán ez – közönségesen szólva – szemtelenség és meg kellene tiltani az ilyesfajta vigasztalásokat.

De abban sem áll a vigasztalás, hogy vájkáljunk a másik fájdalmában, hogy rögzítsük a szomorú képeket és gondolatokat éppen azért, hogy megmutassuk, mennyire igazi jó vigasztalók vagyunk, mennyire megértünk mindent, mert mi is keresztülmertünk már rajta.

Igazából csak az Isten vigasztal. Jézus azt mondja a Szentlélekéről, hogy ő a Vigasztaló és elcsodálkozik az ember, hogy milyen gyakran adja neki a Szentírás ezt a nevet. Az Apokalipszis pedig annak a vigasztalásnak a könyve, amit Isten tartogat a történelem értelmetlenségeinek és kilátástalanságainak súlya alatt vergődő emberiség számára. Isten az igazi vigasztaló, „az irgalom Atyja és minden vigasztalás Istene, aki megvigasztal bennünket minden szorongatásunkban” írja Pál, és rögtön fel is szólít, „hogy mi is megvigasztalhassuk azokat, akik bármilyen szorongatásban vannak, azzal a vigasztalással, amellyel minket is megvigasztal Isten” (2 Kor 1,3–5).

Ez azonban, mint a szöveg folytatásából ki is tűnik, nem jelenti azt, hogy a vigasztalás megszünteti a szomorúságot, hiszen szorongatásban vagyunk, Krisztus szenvedéséből bőségesen áramlik ránk is. Ez a szorongatásban-levőség pedig a keresztény ember egzisztenciájának földi kategóriája, amit megszüntetni, amíg a földön vagyunk, nem lehet. – Talán itt van a nagy választófal a naiv optimizmus és a keresztény optimizmus között. Az optimizmus eretnekei bíznak abban, hogy egyszer majd eljön az aranykor, hogy a fejlődés magával hozza azt az állapotot, amikor letörölnek minden könnyet. A keresztény válasz erre az: amíg arról van csak szó, hogy letöröljük a könnyeket, addig nemcsak hogy együtt mehetünk, hanem együtt is kell mennünk velük, és mindenképpen tisztelni kell azt a hallatlan erőfeszítést, amivel néha bizony megszégyenítik az egyháziakat. De más dolog letörölni a könnyeket és megint más dolog azt állítani, hogy soha többé senki nem fog sírni, mert nem lesz rá oka. Ez csak akkor fog megtörténni, amikor korlát nélküli hatalommal és erővel működik majd a vigasztalásnak az az ereje, amiről az Apokalipszis beszél: „Az Isten majd letöröl szemükből minden könnyet, mert halál nem lesz többé, sem gyász, sem jajkiáltás, sem fájdalom nem lesz többé, mert az első elmúltak.” (Jel 21,4)

Néha megtörténik, hogy egy ember megmenti a másikat és boldogságának és örömeinek oka lesz. Néha megtörténik, hogy az orvos az életet adja vissza valakinek, az ügyvéd életet, vagyont, becsületet véd meg. Megtörténhetik, hogy egészségtelen környezetből tiszta levegőre ültethetünk át egy gyermeket – de mi ez a kilátástalan fájdalmakkal és szenvedésekkel szemben, amelyek nem drámai kitörésekben tombolják ki magukat, hogy aztán meg is szűnjenek, hanem napról napra, évről évre, változatlanul, kilátástalanul, a vál-

tozás, jobbra fordulás minden reménye nélkül súlyosodnak az emberre? És az emberiség fájdalmának nagyobbik fele ilyennek tűnik. Ez pedig felőrli, szétmorzsolja az embert. A mesében megjelenik a jótékony tündér, ott terem a hős, aki szétvágja a csomót, a filmekben az amerikai nagybácsi – a valóságban azonban együtt kell élnünk ezzel a rengeteg szenvedéssel, naponta tudomásul kell vennünk, naponta kell megállapítanunk súlyát és terhét, és még ha szívünket is szakítanánk ki, akkor sem tudunk rajtuk segíteni...

És ekkor – íme, itt a csoda. Mert pont ez a hely az, ahol ember képes megvigasztalni egy másik embert.

De nézzük meg akkor már végre, hogy mi is az a vigasztalás, amire a kinyilatkoztatás gondol. Megmarad a fájdalom – de egy rövid időre nem érezzük a súlyát; nem töröljük el a bánatot –, csak a könnyeket, és egy kis időre a mosolygás győz a könnyek felett. Még épp oly hosszú, meredek út vár rám – de egy órát pihenhetek és gyűjthetek erőt a következő útszakaszra; ijeszt most is a sötétség és nem tudom, meddig fog tartani – de valami mégis világít benne, mint gyermekkoromban az öreg szolga gyertyája, aki sötét téli reggeleken jött, hogy befűtsön a cserépkályhába – és most már tudom, hogy a csillogás ígéret arra, hogy az éjszaka nem örök és nem a sötétség a tulajdonképpen, nem ez érvényes az örök életben, hogy a sötétség minden pillanatán keresztül feltartóztathatatlannul közeledik az a fény, az a másik, aminek világosságában igazán látni fogjuk, hogy Isten letöröl majd minden könnyet. – Ezt jelenti a vigasztalás, nem többet és nem kevesebbet. Mennyire emberi, véges, mulandó és tulajdonképpen tehetetlen – és mégis telve van méltósággal és hatalommal; alázatos és hűséges – mert türelmes, azért legyőzhetetlen. Elröppenő, mint a napsugár vagy a lágy szellő – de mégis ezekből a pillanatokból él az, akire ránehezedik az Isten keze. Egyik pillanattól a másikig – olyanok ezek, mint a híd pillérei, rájuk építjük azt a hatalmas ívet, ami elindul itt és most, emberi adottságaink, helyzetünk konkrét szituációjából, hogy az örökkévalóság partjára íveljen át...

De hogyan kell ezt csinálni? Gyakorlatot ígertem és megint belebonyolódunk az elméletbe. – Gondoljunk arra, mit jelent ez a kifejezés: „holtpon”. Holtpontra jutott egy kísérlet, holtpontra áll a lendítőkerék, de holtpontra kerülhet az ember is: egyszerre csak felébrednek körülöttem és bennem a menekülés gyáva és megalkuvó lehetőségei: nem a jó és merész, hanem a nem jó és megalkuvó lehetőségek, amelyek ájulatra, megalkuvásra, mámorba vagy tompa ostobaságba, lemondásba taszítanak az embert; amelyek azt suttogják állandóan a fülébe, mondjon le a keresztény életéről, mert az úgyis lehetetlen és amelyek végül halálba taszítanak. Ugyan melyikünk életében nem állott már be ilyen holtpontra, amikor aztán minden a következő egyetlen lépésen, annak soha többé vissza nem térő singuláris lehetőségén múlt? Nem tud segíteni ilyenkor más, mint a szerény, csöndes vigasztalás, az irgalmasság mentőangyala, aki megjelenik abban az órában, amikor azt hiszi a sátán, hogy már szabad számára a pálya. Nem hordoz ez az angyal okvetlenül keresztet a kezében, sőt talán még a nyakában sem: talán elbúvik egy moximeghívás mögött, elrejtőzik egy csésze teában, egy levélben, és még sok más lehetőségben. Megdöbbenően találékony, nem számít neki, ha ki is nevetik az álműráért, melyet magára öltött – csak egy számít: hogy kezét nyújtsa a szenvedőnek és mellette álljon, míg el nem múlik a sötétség órája. – Elsősorban nem az vigasztal, amit mondok vagy teszek, hanem egyszerűen az, hogy *vagyok*.

*Beszélgések az idő végezetéről
(Európa Könyvkiadó)*

Az ezredik évek különös jelentést hordoznak. Megerősödik a világ végének baljós rejtelve, szekták hajszolják öngyilkosságba híveiket azzal a jelszóval, hogy nem érdemes élni, sikerkönyvek lesznek, amelyek bolygónk végét jósolják, katasztrófafilmek sora születik, s a valóban súlyos természeti csapásokból a régi jövendölések igazolását érezzük ki. Ami igaz, igaz, a mai világban tapasztalhatók aligha adnak okot derűlátásra. Az emberiség tekintélyes hányada él fenyegetettségben, az éhhalál küszöbén, s szemünk láttára élnek egyre súlyosabb válságukat olyan értékek, amelyeket változatlanoknak, egyszer s mindenkorra az emberi tudatba véseteknek hittek eleink, s hittünk mi is. A tekintélyek elenyésznek, részben éppen a saját ballépéseik miatt, a transzcendentális gondolkodásmód e világra irányul, csökken a vallás szerepe és hite, s vele olyan magatartásminták is szemétre kerülnek, amelyek eszményekkel telítették életünket, kapcsolatainkat.

Három kitűnően felkészült francia újságíró, Catherine David, Frédéric Lenoir és Jean Philippe de Tonnac e fájdalmas tényeket megtapasztalva négy jeles személyiségnek: a francia Jean-Claude Carrière-nek (színházi szakértő, forgatókönyvek írója), az ugyancsak francia vallástörténésznek, Jean Delumeau-nak, az olasz Umberto Eco-nak és az amerikai paleontológusnak, Stephen Jay Gouldnak tette fel szakmájukhoz alkalmazkodó, a világ jövőjéről sorsára utaló kérdéseit, s a kérdésekből született a két éve franciául megjelent könyv, amely most Kamocsay Ildikó tolmácsolásában magyarul is olvasható. A fordító minden elismerésünket megérdemli, hiszen a különféle tudományterületek szókincsét pontosan, érthetően, emelkedetten közvetítette.

Az ember újra meg újra egy nagy kérdéssel szembesül: van-e remény? Sötét-e, vagy éppen derűvel kecsegtet-e horizontunk, ha az idő képzetével, az őslénytan tapasztalataival szembesülünk, ha hittel vagy épp hitetlenül tesszük ezt? Netán új tudományra lesz-e szükségünk, amelyet Umberto Eco válogatásnak nevez, s amelynek az volna a szerepe, hogy az egymás mellé rendelt személyekből, merőben eltérő ideológiát valló egyedekből, kommunikációra képtelen, félelmetes mennyiségű információ birtokába jutó egyes emberekből humánus közösség szerveződjék, amely nem veszíti el emlékezetét, s szívósan védelmezi, hagyományozza a múlt megőrzésére érdemes értékeit.

Bizony nem ártana tisztázni, szívesebben élünk-e egy valóságos világban ahelyett, amit a képzeletünk teremt a számítástechnika hathatós segítségével. Yoko, a számítógépen tervezett lány „fellép” a televízióban és levelek tömegét kapja rajongóitól. Jó-kai angyali vagy sátáni hösnőinek nem írtak leveleket; a 19. században még különbséget tettek a valóság és a képzelet között. Ma már kezdünk átcsúszni az irreálisba, s csodálkozunk, hogy a valóság nem olyan, mint a róla alkotott képzeleteink, s képtelenek vagyunk a jelenségeket és tényeket valós értékük szerint tudomásul venni. Nagyon kijózanító dolgokat mond el Jean Delumeau, amikor arra int: az ezredik évek nagy fordulója csak a keresztény kultúrkörben hordoz megkülönböztetett jelentést, a kínaiaknak vagy az indiaiaknak semmit sem mond. Nem kevésbé elgondolkodtató Jean-Claude Carrière-nek az a megállapítása, mely szerint a tudományos felfedezések és ismeretek közül azok a legsikeresebbek, amelyek a nagyközönség számára a legérthetlenebbek és legtitokzatosabbak, s amelyekből az ostobák húzzák a legnagyobb hasznot. Érdekes némi ideig elmélkedni ezen a kijelentésen: „Az is előfordul, hogy a tudatlanság válik követelménnyé s a tévedést tanítják: az egész világot betöltő fanatikus, türelmetlen harsogásra gondolok, amely természetesen

csak a semmit sem értők hangoskodása.” Az embernek néha tényleg az az érzése, hogy lila ködben, iszonyú lármában tévelyeg, s egyre kevésbé ismeri föl a jót és rosszat, képtelen választani látszat és valóság között. Persze azért a helyzet nem ennyire reménytelen. Hadd’ hivatkozzam Leszek Kolalowskira, akinek *Újabb kis előadások nagy kérdésekről* című könyvét ugyancsak az Európa Könyvkiadó jelentette meg (Pályi András fordításában). Ezt írja: „...képesek vagyunk büntudatot érezni, és ezt a büntudatot világosan megtapasztalhatjuk, ha olyan törvényt szegünk meg, amelyről tudjuk, hogy igaz.”

Ez volna az a szűrő, amelyről Umberto Eco beszél? Kétségtelen, hogy bizonyos vonatkozásokban az lehetne, ha hallgatnánk a lelkiismeret szavára. Talán nem térnénk le folyvást az egyenes útról, még ha hasznosabb is ki-kitérni, elosonni az igazság környékéről. Arra valóban nincs jogosítványunk – Jean-Claude Carrière joggal figyelmeztet erre –, hogy egyszerre legyünk bírái és résztvevői korunknak, nem lehetünk kívülállók! De nem mindegy, miképp éljük át ezt a kort, amelyről Paul Valéry alighanem joggal állította, hogy sokasodik benne a magány. Lehet, hogy „minél több kommunikációs eszköz áll rendelkezésünkre, annál több ember válik magányossá”. De az igazi elesettek és magányosok azt sem tudják, mi az a kommunikációs eszköz...

Az idők végezetéről napjaink apokalipsziseiről, bár sok szomorú tapasztalatot szerezhettünk, fölösleges baljós tévképzeteket kialakítanunk. A négy megkérdezett ebben egyetért (másban nem feltétlenül, de éppen ez fejtegetéseik egyik sajátossága). Annál aggasztóbb, hogy embermilliók élete vált értelmetlenné, a halállal eljegyzetté, ez azt a sejtelmet erősíti bennünk, hogy valamit nagyon elrontottunk. A betegség, pontosabban a halálos kór orvoslása azonban szavakkal nem kivitelezhető... Rónay László

*Aszalós János: A szelidség kötelékei
(Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2000.)*

A fiatal Aszalós könyörtelen diagnosztika lehetett *anno dazú*: nem félt kimondani a súlyos verdiktel egyenrangú betegségneveket. S itt állunk is meg egy szóra a *fiatalnál* is, meg a *könyörtelennél* is. Most megjelent meditációs naplója 20-egynéhány évet ölel át dátumozott írásában, amik a 100-körüli megcímezett bejegyzés egynegyedét teszik ki. A naptári beazonosítást esetenként annak köszönhetjük, hogy ezek megjelentek a katolikus sajtóban (Vigília, Teológia, Jel, Új Ember), míg a cikkelek háromnegyed részénél ilyen időbeli támpont nélkül csak egyfajta tematikus csoportosítás kalauzol bennünket. De minket mégis érdekelt volna egy hézagatlan kronológiai rend: miként vélekedett bizonyos alapkérdésekről a negyedszázaddal fiatalabb Aszalós, és – azzal esetleg tettenérhető *kontrasztban* – mit tart ma ugyanezekről az az öreg János, aki a könyve bevezetőjéül választott, időben utolsó írásában (Vigília, 1997/12) így kezdi a mérlegkésztést: „Ki nekem Jézus most, életem vége felé járván, s istenkereső éhségemben egyre meredekebb utakra sodródván?”

Szerencsére e hézagok keletkezéséből is kihámozható egy fejlődési trend. Kiderül, hogy ahol időadatunk van, az egészében a negyedszázad előtti matematikus-teológus Aszalós: a datált írások három kivétellel a 70-es évek második felétől a 80-asok legelejéig egy fél évtized alatt keletkeztek. Utána egy 10 éves elnémulás jön, s majd csak a 90-es évekből szólal meg újra az említett cikk mellett még két közléssel: „Találkozásaim a Bibliával” (Teológia, 1993/2), (amihez dátum nélkül is kapcsolódni látszik „A Biblia olvasásának módszerei”), majd az „Isten rejtőző szentsége” (Jel, 1991/3).

Nos, e „filozos” elő-tisztázások után rátérhetünk a bevezetőben felvetett másik észleletünk kibontására: Aszalós vallási kor-diagnózisának (és öndiagnózisának) szent lendületű (buzgó) *könyörtelenségére*. Hallgassunk bele az itt közölt eszmélődései első időszakában – pontosan a tízéves hallgatása előtti utolsó évében, tehát 1982-ben – kelt egyik suttogó-rebegő meditációjába:

„A lélek betegségei között van egy, melyet a váltólázhhoz hasonlíthatunk. Méltán nevezhetjük fertőző, sőt ragályos népbetegségnek a keresztények között. Neve: a kettős nyelv... ha ugyanarról a dologról különböző környezetben más kifejezésekkel beszélünk... Egyikünk sem nevezi munkatársát Krisztusban kedves testvérének a munkahelyén, mégha hívó is az illető. Az azonban már nyugtalanító és megmagyarázhatatlan, hogy... míg a templomban Istent közös Atyáknak szólítjuk, addig a kapun kívül a „dicsértessek” vagy „az Úr legyen veled” egyenesen a vakbuzgóság gyanúját kelti fel... A templomban sokan értjük vagy érteni véljük az ilyen kifejezéseket: „Jézus hív téged”... Mihelyt azonban kikerülünk ebből a nyelvi környezetből, ezt legfeljebb ilyen személytelen kifejezésekkel helyettesítjük: „hív a kötelesség”. Ennek csak egyik (és kisebb) oka az, hogy a templomban, a hit-tanórákon beszélt nyelv eltávolodott a „külső” élettől; a mélyebb ok az, hogy életünk kulcsfontosságú döntéseinket és problémáinkat nem tudjuk, nem merjük az Evangélium szellemében vizsgálni és elsősorban Jézus keresztjének és feltámadásának sötétségében és ragyogásában mérlegre tenni.”

Nos, recenzióink központi tételének szánjuk azt a vélekedésünket, hogy a meditációs könyv szerzője, jóllehet a vallásosság „belvilágát” érintő igen fontos problémára bukkant már egy szűk évtizeddel azt megelőzően, hogy ez az egyházas vallásosság ki-lelphetett a gettóból, ezt akkor még csak *téves diagnózissal* tudta a maga számára feloldani. Nevezetesen úgy, hogy az élesfülű észlelésével keletkezett nyugtalanító *kognitív disszonancia* feszültségét egy, a hagyományos vallásosság-szindrómában mindig kelendő meaculpázással, egy finomabb felbontású „lelkítükrében” való alázatos bejelöléssel vezette le. Ismerve János újabb írásait, például a mi „Vallásosság-szindróma és polgári társadalom” című vitakötetünkben (Osiris, 1999) közölt „*Féltő, hogy a szekér könnyen megsszalad*” című tanulmányát, nyugodtan állíthatjuk, hogy *A szelídség kötelei*-nek teológusból programozó matematikusba átképzett (de teológusi szemléletét átmentett) szerzője ma már kívülről is látja az itt idézett passzusok megírásakor őt vezérlő „mentális programozottságát”, és az élethelyzetekhez kötött *nyelvjátékok* rendszerében nem tartja többé „*fertőző váltóláznak*” a szakrális és a profán szóhasználat egymástól biztonságos táv-közzel való külön tartását. Egy dolgot azonban Aszalós már akkor is jól látott, azt, hogy a nyelvhasználat és az életvilág abszolút szorosan, egymásba lényegülve kapcsolódik egymáshoz. Szóhasználatunk valóban minket programozó kultúránknak, érvényes és ható értékrendszerünknek, világ-, ember-, társadalom- és egyházképünknek valamint az ezekkel szervesült törekvéseinknek és magatartásunknak indexe. Kérdés csak hogy keresztényként milyen nyelvi és ezzel magatartásbeli (!) választ lehet és kell adnunk a jelen ezredforduló emberiségének a történelemben még

soha nem tapasztalt mélységű társadalmi, gazdasági, politikai válságára, ami a vallási térfél saját kapacitásának kizsákmányolásában még a szekularizáció és a vallási pluralizmus peremfeltételeivel is számolni kényszerül.

Segítségül jön itt a vallásosság utolsó évszázadának folyamatmodellje, amit *Johannes Schasching* SJ ad „*A »keresztény társadalom«-tól a dialógusig és partnerségig*” című tanulmányában, amit a Paul M. Zulehner tiszteletére Isidor Baumgartner, Christian Friesl és Máté-Tóth András által szerkesztett kötetbe írt (Den Himmel offen halten. Tyrolia, Innsbruck-Wien, 2000). Ebben a folyamat-modellben a kiváló jezsuita szerző szerint a 2. vatikáni zsinat *múltra és jelenre osztja a keresztény világszemléletet és életérzést*. Ezt a kontrasztot a pápai enciklikák címzettjein és fő üzenetén mutatja be a szerző. A *Rerum novarum* és a *Quadragesimo anno* még csak a katolikusokhoz szólt, és azt hirdette, hogy a modern ipari társadalom problémáira a megoldás attól várható, ha a társadalom keresztény szellemben újul meg. A 2. vatikáni zsinattól kezdve viszont a pápai körlevelek címzettje már: „minden jóakarátú ember”. Ezekben az enciklikákban erős a társadalomkritika, de egy lényegi újdonsággal: a pápák a tanítóhivatal illetékességének korlátait hangsúlyozzák. Míg a XIII. Leo és XI. Pius vezette egyház kompetensnek érezte magát arra, hogy a világtársadalom számára felkínálja „azokat az örök észleket, melyeket ténylegesen csak a keresztény tan öröksége őrzött meg, és amelyek csak a kereszténység erejéből nyerhetik vissza hatékonyságukat”, addig a mai pápák, XXIII. Jánostól kezdődően már semmiféle zárt szociális tanítást nem kínálnak, hanem nyitottságukat deklarálják az újabb kérdések felmerülése iránt, és dialógust ajánlanak fel azok felvetőinek. Az egész mögött Schasching annak megérlelődött felismerését hipotetizálja, hogy a 2. évezred végére a gazdasági, társadalmi és politikai kihívások már olyan méretet öltöttek, hogy immár nemcsak globális politikai megoldásokra várnak, de minden erkölcsi erő mozgósítását és együttműködését is szükségessé teszik: tehát a keresztényekén kívül a zsidókét, az irgalmas Istenben hívő mohamedánokét és a nagy világvallások követőit. Logikusan következik a „keresztény társadalom” modelljétől elszakadó és a „dialógus és partnerség” modelljéig nagy utat megtevő új egyházi alap-beállítottságból, hogy a hivatalos egyház a konkrét társadalompolitikai praxis kérdéseiben elismeri a *katolikusok közötti pluralizmus* legitimitását is. Azt tehát, hogy „ugyanazokban a kérdésekben ugyanazzal a lelkiismeretességgel más-más ítéletekre jussanak” (*Gaudium et spes*). Nos, a 90-es évek végén Aszalós János is pontosan idáig jutott meditációs könyvébe felvett Vigília-cikkében: „Az ország fizikai-szellemi-erkölcsi felemelkedéséhez szeretet kell. Ez alól egy választási kampány sem lehet kivétel, ahol – valljuk be – a keresztények éppoly hibákat követtek el mások mocskolásával, mint a nem keresztények.” Amit Aszalós János a mai „*politikai ökömről*” felvillant, az az új köztársasági elnök integrátori karizmájával kezdődő korszakban minden oldalról üdvözölhető (természetesen azzal a játékelméleti ismeretekre alapozott óvatossággal, hogy a kooperatívnak álcázott kompetitív játékokkal szemben ébernek kell maradnunk). És nem lehetünk „pápábbak a pápáknál”: az immár általuk is természetesnek vett világnézeti pluralizmus korában nem kényszeríthetjük rá egyenrangúnak elfogadott partnereinkre – sem a nemkeresztényekre, sem a miénktől eltérő következtetésekre jutó katolikusokra (vö. Aszalós: „A katolicitás elsősorban a szeretet egysége, és csak azután az egység szeretete”) – saját nyelvjátékainkat. Különben úgy járhatunk, ahogy Nemesszeghy Ervin SJ kétnyelvű esszéjében olvashatjuk: „*Sorry, I don't accept your language-game*”, „*My language-game is different from yours*”. (Tudomány, Hit, Bölcsélet. Korda, Kecskemét, 1995, 210. old.)

Varga Károly

Szudán

Április végén Reinhard Bonnke német protestáns prédikátor 210 000 hívő előtt tartott beszédet Kartúmban. 148 helyi gyülekezet tagjai vettek részt a hatnapos eseményen. Még a szervezőket is meglepte az Istent sóvárgó hatalmas sereglét.

Egyiptom

Az országban élő tízmillió kopt-keresztény másodosztályú állampolgárnak számít, akik az elnök engedélye nélkül nem építhetnek, és nem újíthatnak föl templomokat. A kopt lelkészek és szerzetesek ellen elkövetett gyilkosságok tettesei pedig rendre büntetlenek maradnak. – Imádkozzunk a vallásszabadságért!

Koszovó

Április 13-án Pristinában találkozott Artemije szerb ortodox püspök, Marc Sopi katolikus püspök, és Rexhep Boja muzulmán mufti. Közös nyilatkozatban ítélték el a tartományban elkövetett erőszakos cselekményeket, és kijelentették, hogy együtt kívánnak munkálkodni a lerombolt imahelyek újjáépítésén.

Kína: „Kártékony szekták”

Kína: Zarándokhely San Zi tartományban

1999. augusztus, Henan (Tange tartomány): házi istentiszteleti vezetők titkos találkozója. A rendőrség őrizetbe vesz 30 keresztényt. 24-et a csillagászati (360 000 Ft) büntetés kifizetése után szabadon engednek. Hat vezetőt azonban „kártékony szektatevékenység” miatt munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélik. Ők – a súlyos beteg David Zang kivételével – ma is börtönben vannak. A kommunisták 1957-től minden keresztényt, aki nem tagja az állam által ellenőrzött hivatalos protestáns egyháznak vagy a katolikus Hazafias Szövetségnek, törvénytelenül kivülinek, szektatagnak tekintenek. A kínai hívők száma mégis egyre nő. A mintegy hetven különböző elmélkedő mozgalom legnagyobbika, a Falun Gong 1999. áprilisban tömegtüntetést szervezett, amelyet betiltottak, és 35 000 tagot őrizetbe vettek. 5000 hívőt munkatáborokba hurcoltak, többet halálra kínoztak. A tüntetések azonban folytatódnak. A Falun Gong tagjait ma a turisták szeme láttára tartóztatják le. Rövid időn belül tíz protestáns csoportot – taglétszámuk 3 millió – bélyegeztek „szektának”. Sajnálatos, hogy a hivatalos protestáns vezetők csatlakoztak a nem-bejegyzett egyházak elleni „boszorkányüldözéshez”, és elárulták a hatóságoknak a keresztények titkos imahelyeit. A következmény: hat földalatti püspököt bebörtönöztek, mert nem csatlakoztak a Hazafias Szövetséghez, a gyerekeket kizárják az iskolákból, a templomokat lebontják vagy fölrobbantják, a zarándokhelyeket elzárják a hívők elől. Ez év májusában újabb tíz hithű katolikust tartóztattak le. Guangdong tartományban bezárták a templomokat. Jiang Sunian katolikus papot pár hónappal ezelőtt tíz évre ítélték, mert bibliákat és vallásos irodalmat adott ki. Vele egyidőben hat hívőt is őrizetbe vettek Cangnan városban. A hívek számának elképesztő méretű növekedése miatt a hivatalos statisztikát át kellett dolgozni. A legfrissebb fölmérések szerinti, 220 millió hívő megoszlása: buddhista több mint 150; protestáns 35; katolikus 8,5; muzulmán 11; taoista több mint 5,5 millió. Ehhez még hozzá kell venni a földalatti egyházak tagjainak szakértők által 80 millióra becsült létszámát. A kommunisták félnek, hogy teljesen elvesztik a társadalom fölötti uralmukat. – Urunk, védelmezd a keresztényeket!

Peru

Ne felejtsük el róla, hogy a katolikus Rafael Custodio Retis már hat éve börtönben van. Kínzással kicsikart „vallomásaiban” magára vállalt egy olyan támadásban való részvételt, amelyet a hírhedt Fényes Ösvény terroristái követtek el. A CSI mindent megtesz kiszabadításáért.

Fülöp-szigetek

Június elején több bombatámadást hajtottak végre az ország fontos épületei ellen, amelyekben egy Jolo szigeti székesegyház is megsérült. Az elkövetők minden valószínűség szerint egy dél-fülöp-szigeteki független iszlám állam megalakításáért harcoló szélsőséges muzulmánok. – Imádkozzunk a megbékélésért és az erőszakos cselekmények befejezéséért.

Indonézia

Legalább 20 ember sérült meg Medan város (Észak-Szumátra) vasárnapi protestáns istentiszteletén, amikor bombát dobtak a templomra. A szertartáson mintegy 600 hívő vett részt. – Urunk, védd meg a keresztényeket!

Pakisztán

Május 11-én 35 év börtönre ítélték Rasheed és Saleem Masih keresztény hívőket. A vád: az iszlám állítólagos megsértése. A büntetés kiszabása Maqsood Ahmed, egy muzulmán fogylaltárus kijelentésén alapult. – Urunk, erősítsd meg őket!

A pakisztáni katonai kormány a radikális iszlámisták és iszlám pártok nyomására nem változtat a sokat vitatott blaszfémia törvényen. Pervez Musharraf tábornok, államelnök visszavonta a módosító javaslatot, amely nagyobb védelmet nyújtott volna az ország keresztényei és vallási kisebbségei számára. – Könyörögjünk a vallásszabadságért!

A napokban vettem kézhez az *Egyházforum* legújabb – és egyben megújult példányát. Nagyon köszönöm a figyelmességet. Az új külső formát igen jónak találom, pusztán a külső megjelenés – úgy vélem – többeket fog megszólítani. Ami pedig a tartalmat illeti: szerény véleményem szerint sokkal „életközelibb”, mint az utóbbi években volt. Azt hiszem, így kellene folytatni és tovább alakítani. Az első „új” szám végigolvasása után Kerényi Grácia sorai jutottak eszembe:

Kellenek még helyek, ahol igazat mondanak. / Kellenek emberek, kik nem motyognak orr alatt. / Kellenek gyerekek, kik tudást kérnek és hitet. / Kellenek öregek, kik elfecsérik szívüket.

Köztudott (köztudott?), hogy a belső egyházi dialógus hazánkban lefékezett, olykor szinte fojtogató légkörben folyik – és számos tabu témával terhelt. Meg vagyok róla győződve, hogy folyóiratuk ezt a légkört tisztultabbá, oldottabbá teszi majd.

Dr. Szennay András OSB, volt bencés főapát

Olvasói válasz az 1990. évi IV. törvény tervezett módosításával kapcsolatban a megjelent olvasói levélre

Az Egyházforum 2000/1. számában megjelent Nagy Zoltán levele, amelyben a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumában rendezett, a minisztérium szándéka szerint *szakmai* vitáról számol be. Igazán meglepett volna, ha levelének végkicsengése nem az, hogy politikai (értsd pártpolitikai) döntés az egyházak bejegyzésének tervezett módosítása, mondjuk ki, szigorítása. Ez a lözung mindig is hatásos furkósbot volt.

Ne vitatkozzunk most az *egyház* szó jelentésén és tartalmán, mert már a törvény megszületésekor látszott, hogy ezt az emberek túlnyomó többsége *akármilyen vallási csoportosulás* értelmében használja. Emlékeztet számomra – véletlenül éppen megnéztem az akkoriban nem túl gyakori parlamenti közvetítéseket – amikor pártot, egyesületet, egyházat összeszámolva, 10 főben kívánta meghatározni a különböző szervezetek alapítóinak létszámát a szabad választások előtti országgyűlés. Kocsis Elemér püspök Úr, akkor a Magyarországi Református Egyház Zsinatának elnöke, akit a demokrácia látszatának fenntartása érdekében néhány más egyházi személlyel együtt parlamenti képviselővé választottak, módosító javaslattal élt. Kérte, hogy az egyházak esetében ezt emeljék legalább 100 főre, mert mégiscsak komolyabb dologról van szó, mintha bélyeggyűjtő kört akar valaki bejegyeztetni. A képviselők unottan megszavazták. Ha a Püspök Úr sejtette volna, mi lesz a dolog vége, biztosan 10 000 főt vagy 100 év honosságot mondott volna, amit – a lényeg itt van – az a Parlament ugyanúgy szemrebbenés nélkül megszavazott volna. Ennyit a nemzetközileg is elismerten, Európa egyik legjobbnak tekintett vallásügyi törvényéről.

A napokban postaládámban (csakúgy, mint a lakótelep több száz lakója) egy igényes nyomdatechnikai eljárással készült, egyes fotomontázsokkal illusztrált, többszínnyomású 8 lapos füzetet találtam, amelynek címe elől-hátul: *Veszélyben a szabadság*. Nem részletezem a tartalmát, lényege, hogy II. János Pál pápa, Clinton amerikai elnök és az ENSZ szövetséget kötöttek az új világrend megvalósítására, magyarul a Vatikán világalomra tör. A tartalmában primitív kiadvány hemzseg a *sötét középkor*, a *fenévad uralma*, a *sátán Krisztusnak adja ki magát* és hasonló kiemelt kifejezésektől, miközben katolikus és protestáns egyházi vezetők, valamint neves világi személyek szövegösszefüggésből kiragadott megnyilatkozásai, félrefordított nyilatkozatai színesítik. (A füzet nyelvi, stilisztikai és helyesírási színvonaláról inkább ne beszéljünk). Ha nagyon szigorúan vizsgáljuk, akár tételes törvény megsértéséről is beszélhetünk, ugyanis szerzőről, ki-

adóról, felelős szerkesztőről, nyomdáról az egész kiadványban egyetlen betűvel nem tudósítanak. Ez azért eléggé markánsan *különböző valóság*, hogy az előterjesztés szavaival éljek, ráadásul úgy tűnik, igen komoly anyagi háttérrel.

Annyit hozzátehetünk, hogy az a vallási szervezet, amely ezt a pamfletet kiadta (mert azért ki lehet találni, kikről van szó), a tervezett szigorítások ellenére bejegyzett egyház maradna. Tudjuk, bár ez az olvasói levélből nem derül ki, hogy a törvény módosítására nem először tesznek kísérletet. 1990 és 94 között három parlamenti képviselő nyújtott be önálló indítványt a szigorúbb szabályozás érdekében, amire természetesen rögtön nehéztüzérségi ösztűz zúdult. Bámulatosan rövid idő alatt az egész világon, különböző szervezetek tiltakoztak amiatt, hogy a magyar kormány – ha lúd, legyen kövér – *durván megsértette a vallásszabadságot* (tetszik érteni: megsértette, így múlt időben). Még olyan országokból is jött levél, ahol soha nem jeleskedtek a vallásszabadság biztosításában.

A kormányhivatalokba tömegével érkeztek tiltakozó levelek, amelyek a bejegyzett magyarországi *egyházak* védelmében álltak ki, némelyik általában, többségük egy-egy konkrét *egyház* felkérésére. Elég meglepő módon, szinte minden levél a vallás- és lelkiismereti szabadság *visszaállítását* és az éppen szóban forgó *egyházüldözésének megszüntetését* követelte (miközben az említett módosító indítvány máig nem került a Parlament elé). Ráadásul, amikor tisztelettel megkérdeztem az adott *egyház* vezetőit, hogy miért tájékoztatják félre a nemzetközi közvéleményt, miért keltik indokolatlanul rossz hírért az országnak, rendszerint fordítási hibára hivatkoztak. Jellemző módon a különböző nemzetközi szervezetek nem törték magukat a feljelentések valóságtartalmának ellenőrzésével, hanem azonnal ítéletet hoztak. Nem tanulság nélküli annak a hazai *egyháznak* esete sem, amelyik korrekt, tisztázó levelemet ádatda az egyik azóta megszűnt bulvár (szívem szerint más jelzót használnék) lapnak, ahol megváltozott szöveggel közölték, bár ebben az esetben fordítási hibáról szó sem lehetett, majd álláságos jóindulattal felhívtak, hogy kérjek helyesbítést. vajon honnan tudták, hogy esetleg helyesbítené akarok? Nem kértem!

A sok száz levelet megválaszolni természetesen képtelenség lett volna, de a tekintélyesebb nemzetközi szervezetek és egyetemek leveleire válaszoltam, belefoglalva a helyzet és a módosító javaslat hiteles leírását. Egyetlen amerikai professzor kért elnézést, gyanítom ő is inkább azért, mert tiltakozó levelében az amerikai alapító atyák befogadó szellemű alapító nyilatkozatára hivatkozott, amire kénytelen voltam úgy reagálni, hogy Magyarország első királya, már 800 évvel az amerikai alapító atyák előtt azt írta intelmeiben: *az egynyelvű, egyszokású ország gyenge*. Úgy látszik kissé elgondolkodtatta, hogy van történelmünk. Mindezek után, ha talán valaki az ellenkezőjét gondolná, kijelentem, hogy a II. vatikáni zsinat dokumentumaiban foglaltakhoz tartva magam, nem szeretném a vallás- és lelkiismereti szabadság bármiféle korlátozását. Másrészt az államnak igenis kötelessége megvizsgálni, mely csoportosulásnak adja meg azt a státust, ami adott esetben visszaélésekre ad lehetőséget. nem tudok egyértelműen támogatni olyan *egyházat*, amely kötelezvényt írat alá tagjaival, hogy az *egyházi képzést* utólag ki kell fizetni, ha a tag valamiért kilép és nagyon szeretném, ha a Waco-i (Texas) és guatemalai tragédiák sem fordulhatnának elő nálunk, azonkívül az Aun Sinrikjo nem árasztaná el harci gázzal a budapesti metrót.

Végül értékelni tudnám, ha a bejegyzett vagy bejegyzésre váró *egyházak* nem rögtön Magyarország feljelentgetésével próbálkoznának, amikor az eljárás során nehézségekbe ütköznek. A pogácsát egyébként sósan szeretem, azzal pedig nem tudok mit kezdeni, ha valaki az államigazgatási egyeztetést show-nak nevezi.

Dr. Szabó Kálmán, egyetemi docens

FALUSI VENDÉGLÁTÓ A MECSEKBEN!

Pécsről 4 kilométerre, Cserkúton, csendes, nyugodt környezetben várjuk a pihenni vágyókat!

A falut körülölelő Jakabhegyi Természetvédelmi Terület gazdag túrázási lehetőséget kínál. Figyelemre méltó a gyönyörű falucska Árpád-kori temploma, helytörténeti gyűjteménye.

Ide várjuk szeretettel összkomfortos vendégházainkba a családokat, baráti társaságokat, csoportokat!

Érdeklődni:
CSERKÚTI FALU-HOTELBT.
7673 Cserkút
Alkotmány u. 10.
Telefon: 72/464-384, 72/464-378

Szeptember 1-jétől három éjszaka után 10% kedvezmény!

ÖRÖK NYUGALOM

Hagyománya, lelki alkata, kívánsága szerint előre gondoskodhat saját, vagy hozzátartozója eltemetetéséről a

KEGYELETI ELŐTAKARÉKOSSÁGI szerződésrendszer keretében.

Napi áron kiszámoljuk a kívánt szolgáltatás árát, melyet egy összegben be lehet fizetni, vagy előleget lehet adni. A szolgáltatás díja és az előleg közötti különbséget részletekben lehet törleszteni.

A szerződés tényét és annak tartalmát bizalmasan kezeljük. A befizetett összeget kamatozó bankszámlán helyezzük el és évente elszámolunk a szerződő fél felé, hogy a befizetett tőke és annak kamata mennyi.

Pécsi Temetkezési Vállalat
Pécs, Siklósi út 97. Telefon: 72/438-036

Az élet biztonsága akkor egész, ha a méltó végtisztesség is biztosítva van.

Grafológia

Kíváncsi önmagára? - Segít a grafológia!

Vállalom – kézírás alapján – jellemrajzok készítését, igény esetén tanácsadást is írásos formában, vagy szóban elmondva.

Magánvállalkozók és cégek részére munkaalkalmassági-vizsgálat elvégzését, munkacsoport összeállítását!

Keressen bizalommal!

Nyisztor Zsolt
grafológus

7623 Pécs3, Pf. 245

☎ (70) 218-2608

Tisztelt Olvasóink!

A megújult Egyházforum igyekszik minnél színvonalasabb írásokkal jelentkezni számról számrá, gondolkodtatni, tájékoztatni, „felrázni” próbál. A magunk elé tűzött feladatok megoldásához, mint minden más lapnak, nekünk is szükségünk van anyagi támogatásra.

Szívesen fogadjuk szponzorok jelentkezését, akik adományukért cserébe az Egyházforum eddig megjelent könyveiből választhatnak egy ajándékkönyvet.

Hirdetések megjelentetésére is lehetőségünk van, melyek a hátsó borító két oldalán kapnak helyet. Az egy megjelenésre vonatkozó hirdetési áraink a következők:

Egész oldal:	70 000 Ft+Áfa (87 500 Ft)
Fél oldal:	35 000 Ft+Áfa (43 750 Ft)
Negyed oldal:	20 000 Ft+Áfa (25 000 Ft)
Nyolcad oldal:	12 000 Ft+Áfa (15 000 Ft)
Tizenhatod oldal:	7 000 Ft+Áfa (8 750 Ft)

Amennyiben valaki hat alkalommal rendeli meg a hirdetést, csak ötnek az árát kell fizetnie!

További tájékoztatást az alábbi címen vagy telefonszámon kaphatnak:

Egyházforum Hirdetésszervezés - Nácsa János
7624 Pécs, Budai Nagy Antal u. 16. II/8.
Telefon: (30) 292-42-33

Ízelítő a PÉCSI NAPOK rendezvényeiből

4-25-ig Művészetek Háza
PÉCS, A 2000 ÉVES VÁROS

Csonka Károly fotóművész kiállítása és a Janus Pannonius Múzeum Tárgyi anyaga.

Megnyitó: szeptember 4-én 17.00 órakor

Megnyitja: dr. Stark András pszichiáter

A kiállításon a kelta, ókeresztény, középkori magyar, az oszmán-török, a XVIII-XIX. Századi soknemzetiségű kultúrák építészeti értékei éppúgy láthatóak, mint a századforduló és a jelenkor városépítészeti értékei.

Nyitva tartás: naponta 12.00-17.00 óráig. Szombat, vasárnap zárva

Rendező: Művészetek Háza.

Támogatja: az NKA Fotóművészeti kollégiuma.

14-24-ig Parti Szépségtár
ERDÉLYI ÜVEGIKONOK

A kihalófélben lévő népi, naív, üvegre festett vallási témájú képek bemutatója, vására

Rendező: Parti Szépségtár

Társrendező: Pécsi Rotary Club

15-24-ig Pécsi Galéria Pincegalériája, Parti Galéria
KIÁLLÍTÁS

A Kolozsvári Művészeti Akadémia és a Pécsi Művészeti Szakközépiskola hallgatóinak és tanárainak kiállítása.

Rendező: Pécsi Rotary Club

15 - október 16-ig Lenau Ház, Magyar-Német Nyelvű Iskolacentrum, Leőwey Gimnázium

BERÜHMTE DEUTSCHE HÍRES NÉMETEK

Kiállítás Bach, Bismarck, Fugger, Hegel, Heine, Kepler, Mendelson, Neumann, Orff, Porsche és mások életéből.

Rendező: Magyarországi Németek Országos Önkormányzata

23-én 19.00 Ifjúsági Ház
II. DUCISZÉPE VÁLASZTÁS

Rendező: Ifjúsági Ház

24-én 10.00 Pécsi Harmadik Színház
CSILLAGLÁNY

Keller Zsuzsa Novák János Fábri Péter mese-musicalje

Rendező: Moravetz Levente

A címszereplő Csillaglánya egy távoli bolygón él békességben, Barnabás pedig akivel űrtávkapcsolatot tart fenn állataival éldegél a Földön. Egy napon azonban a Csillaglányt megtámadja a gonosz Bajcsillag Burkalaf, ezért a Földre menekül. Ám a gonosz itt sem hagyja békén

...
Rendező: Pécsi Harmadik Színház

24-én 10.00 Széchenyi tér
ASZÓLÓÉS BOR ÜNNEPE

Program:

10.00 Szüreti kézműves vásár és bemutató. Baranyai bortermelők bemutatkozása, borkóstolás, szüreti felszerelések vására.

10.30 A Bouochs Táncegyüttes (Svájc) és a kozármislenyi Józsa gergely Táncsoport műsora

13.45 A Magyarországi Fúvószenekar koncertje

15.00 A Zengő együttes koncertje

15.00 Szüreti felvonulás borrendekkel, táncosokkal, kórusokkal, zenészekkel, lovasokkal a Kossuth tértől a Széchenyi térig

15.30 Népek bordalai és táncai a Széchenyi téren

Közreműködnek:

Borrendek, pezsgőrendek,

A Bouochs Táncegyüttes,

A Józsa Gergely Táncsoport,

A Véméndi Német Nemzetiségi Táncsoport,

A Mohácsi Táncegyüttes,

A Hosszúhetényi Népi Együttes, valamint

A II. Bordal Világfesztivál kórusai és szólistái

18.30 Pezsgőrend avatási ceremónia

19.00 Utcabála a Széchenyi téren

Rendező: Baranya Megyei Kulturális és Idegenforgalmi Központ

24-én 15.00 Sétatér
CSALÁDI DÉLUTÁN

Kézműves-foglalkozások, bibliai és ügyességi játékok, családi vetélkedők és előadások.

Rendező: Pécsi Székesegyház Nagycsaládos Egyesülete

A további programokról a Kulturális Központ Információs Irodájában (Széchenyi tér 1.) kapható ingyenes kiadványból tájékozódhatnak.

Tel.: 72/336-622. E-mail: pkk@mail.pserve.hu

Homepage: <http://www.pserve.hu/kultur>

(Az Egyházfórum Alapítvány a programválogatás megjelentetésével támogatja a Pécsi Napok rendezvényeinek sikerét.)